

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

**Neoliberaaal communisme: Special Economic Zones, landhonger en de staat in
West-Bengalen (India)**

Wetenschappelijke verhandeling

aantal woorden:22.668

Liesbeth Coninx

MASTERPROEF POLITIEKE WETENSCHAPPEN
afstudeerrichting INTERNATIONALE POLITIEK

PROMOTOR: PROF. DR. K. Vlassenroot

COMMISSARIS: PROF. DR. C. Parker

COMMISSARIS: DR. N. Vandekerckhove

ACADEMIEJAAR 2009 - 2010

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

**Neoliberaaal communisme: Special Economic Zones, landhonger en de staat in
West-Bengalen (India)**

Wetenschappelijke verhandeling

aantal woorden:22.668

Liesbeth Coninx

MASTERPROEF POLITIEKE WETENSCHAPPEN
afstudeerrichting INTERNATIONALE POLITIEK

PROMOTOR: PROF. DR. K. Vlassenroot

COMMISSARIS: PROF. DR. C. Parker

COMMISSARIS: DR. N. Vandekerckhove

ACADEMIEJAAR 2009 - 2010

Woord vooraf

Deze masterproef betekent het einde van mijn studies. Met veel plezier wil ik dan ook een aantal mensen in de spreekwoordelijke bloemetjes zetten. Vooreerst ‘een dikke merci’ aan mama en papa. Jullie hebben me de kans gegeven om te studeren wat ik écht wilde. Ik weet dat jullie trots op me zijn, maar die trots is absoluut wederzijds. Bedankt voor het vertrouwen en het fijne thuiskomen. Ik kan me geen beter stel ouders voorstellen. Daarnaast wil ik ook An en Bert, mijn zus en broer, bedanken! Jullie zijn mijn beste maatjes... En daar ben ik heel blij om. Ook bedankt aan Lieven, veruit het leukste liefje van de wereld. Merci om me duidelijk te maken dat luiheid geen optie was, de geruststellende woorden en de vele ontspannende en gezellige uren op skype! Verder wil ik mijn meter, Mia, bedanken voor heel veel dingen, maar dat hoor je nog wel. Merci aan Liesbet, mijn beste vriendin. Bedankt voor al die jaren – en dat zijn er echt al véél – plezier en geklets! Ook dankjewel aan Mia, mama, An, Bert en Maarten voor opmaak-, nalees- of andere masterproefondersteunende praktijken. Ik wil zelfs niet nadenken over het geklungel dat me te wachten zou hebben gestaan, had ik dat allemaal alleen moeten doen.

Verder verdienen Nel Vandekerckhove en Bert Suykens hier een woord van dank. Zij waren een ongelooflijk grote steun op inhoudelijk vlak. Dankzij hen heb ik me kunnen verdiepen in een ontzettend boeiend onderwerp en hun kritische houding zorgde ervoor dat ik uitgedaagd werd om steeds verder te gaan in het uitspitten van dit thema. Tevens wens ik Prof. Dr. Koen Vlassenroot te bedanken voor het opnemen van het promotorschap van deze masterproef.

Maar niet in het minst moet ik mijn contactpersonen in India bedanken. Anuradha Talwar en Meher Engineer verdienen in deze zonder twijfel een extra pluim. Alle geïnterviewden, mijn tolk, de geïnteresseerde buitenstaanders die maar informatie bleven doorgeven, ... Alleen door hen kon mijn masterproef slagen en daarvoor is een bedankje in dit voorwoord zeker op zijn plaats.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
1.1. Onderzoeksopzet	1
1.2. Methodologie.....	3
1.2.1. Literatuurstudie	3
1.2.2. Veldonderzoek.....	4
1.3. Opbouw masterproef	6
2. Theoretisch referentiekader	8
2.1. Neoliberalisme: enkele termen	8
2.1.1. Neoliberalisme in het rurale India	11
2.1.2. Een communistische staat in een neoliberale omgeving: a left dilemma?	13
2.2. SEZs: enkele termen.....	15
2.2.1. Voor- en nadelen van SEZs.....	17
3. West-Bengalen: politieke stabiliteit, SEZs en politiek protest	23
3.1. Politieke stabiliteit in West-Bengalen	23
3.1.1. Pro-poor policies: panchayat- en landhervormingen.....	25
3.1.2. De macht en alomtegenwoordigheid van “The party”	30
3.2. Socio-economisch en politiek protest in West-Bengalen	33
3.2.1. Protesten tegen industrialisering in West-Bengalen... of is er meer aan de hand?.....	34
3.2.1.1. Nandigram: een zwarte bladzijde in de geschiedenis van West-Bengalen.....	35
3.2.1.2. Protest in West-Bengalen: socio-economische motieven als trigger.....	39
3.2.1.3. Andere motieven achter het protest in West-Bengalen	42
3.2.2. Het protest in West-Bengalen geëvalueerd	45
4. Besluit.....	48
Bibliografie.....	51
Lijst van afbeeldingen en figuren	62
Bijlagen	63

1. Inleiding

1.1. Onderzoeksopzet

Een aantal jaartallen wordt steevast verbonden met bepaalde mijlpalen in de geschiedenis. Zo wordt 1977 aangeduid als een mijlpaal in de geschiedenis van de Indiase deelstaat West-Bengalen. De door de Communist Party of India (Marxist) (CPI(M))¹-geleide Left Front(LF)-regering² kwam dat jaar aan de macht en zou de komende drie decennia de steun van het volk blijven genieten. 2009 mag misschien wel beschouwd worden als een nieuwe mijlpaal: deze van het begin van het einde van dit linkse bastion. De eerste tekenen waren reeds eerder duidelijk geworden. De gebeurtenissen in Singur en Nandigram³ wezen op heel wat frustraties die geuit werden in rellen die lang aansleepten en duidelijk gericht waren tegen de plannen van de LF-regering om Special Economic Zones (SEZs) te vestigen in deze gebieden (Dasgupta, 2009a). Ook de gebeurtenissen in Haripur, Lalgarh, ... anno 2009 wijzen op de tanende macht van de LF-regering. Het rurale electoraat van de LF-regering lijkt de radicale shift in de focus van ontwikkeling niet zo positief te ervaren als de LF-regering had gehoopt. Spontane massamobilisatie vond en vindt in heel West-Bengalen plaats (Chatterjee & Basu, 2009). Het ziet er dan ook naar uit dat de politiek in West-Bengalen in een ijl tempo afstevent op verandering.

Verder in deze masterproef ga ik in op de gebeurtenissen in Nandigram, omdat zij een licht werpen op de neoliberale hervormingen die de overheid wenste door te voeren, het massale protest dat hiertegen ontstond en de vastberadenheid van de overheid om – zelfs met geweld – de tegenstanders de mond te snoeren. Nandigram zal dan ook voor altijd in het geheugen gegrift staan wanneer men spreekt over de anti-SEZ-beweging. De inwoners van Nandigram protesteerden elf maanden lang zeer hevig tegen het opzet van de regering om land in te nemen voor de ontwikkeling van SEZs. De overheid trad hard op tegen haar inwoners, maar politiek lijkt het geweld niet te lonen: de LF-regering kent er anno 2009 immers haar grootste verliezen sinds 32 jaar.

In deze masterproef wil ik een analyse maken van het socio-economisch protest in West-Bengalen en stel ik mij als doel een empirisch onderbouwd inzicht te verwerven over de gevolgen van de SEZs als toonbeeld van het neoliberalisme. De neoliberale wind doorheen heel India gaat uit van het geloof dat groei en ontwikkeling enkel door dit neoliberale discours bewerkstelligd kunnen worden (Sampat,

¹ CPI(M) staat voor Communist Party of India (Marxist) en is de grootste partij van de Left Front-regering in West-Bengalen.

² De LF-regering is een amalgaam van linkse partijen, waarvan de CPI(M) de grootste is. De andere partijen zijn: Communist Party of India, Revolutionary Socialist Party, All India Forward Bloc, Revolutionary Communist Party of India, Marxist Forward Bloc, West Bengal Socialist Party, Democratic Socialist Party, Biplobi Bangla Congress.

³ Op beide locaties wou de LF-regering projecten opzetten die tot industrialisering moesten leiden. Hiervoor had ze nood aan landbouwgrond, waardoor vele boeren hun land (en 'livelihood') zouden verliezen. De bevolking steunde de plannen van de LF-regering niet en kwam in opstand.

2008). Na een periode van zwakke economische groeicijfers, voerde India vanaf de jaren '90 een aantal neoliberale hervormingen door. Ook in West-Bengalen viel de economische ontwikkeling in de agrarische sector – na de tot op zekere hoogte geslaagde hervormingen van de LF-regering in de jaren '70 en '80 – stil. Dit noopte hen tot hervormingen. Zoals Brenner & Theodore (2002) stellen heeft dit neoliberalisme ook een grote invloed op het herijken van de politiek-economische ruimte, de dynamiek van ruimte en inname van ruimte in het huidige glocaliserende kapitalisme. SEZs passen perfect in deze neoliberale logica en na het succes dat aan de Chinese SEZs werd toegeschreven, werden ze ook in India beschouwd als de ideale manier om het pad te effenen voor groei en ontwikkeling. Dat boeren, het industrieel proletariaat, ... aan de kant blijven staan, wordt als een neveneffect beschouwd. De rol die de staat hierin speelt, is eveneens van groot belang: zij neemt specifieke en verschillende rollen op zich en bepaalt mee hoe het land geliberaliseerd wordt (Sud, 2009). Haar rol is dan ook vitaal en haar verantwoordelijkheid groot (Jessop, n.d.). De verschillende overheden lijken immers maar wat graag de 'livelihood'⁴ van boeren of proletariaat op het spel te zetten in ruil voor investeringen en het aantrekken van FDI (Fernandes, Chhetry, Joseph, Lama, 2006). Het recept van SEZs is heel eenvoudig: *“Set up a development zone with the entire infrastructure, offer fiscal and non-fiscal incentives, ensure bureaucratic hassles do not come in the way”* (Shalti Research Group, 2008, p.15). Op die manier zouden investeringen binnenlopen en jobcreatie worden gerealiseerd met als resultaat *“an economy on a rollercoaster ride”* (Shalti Research Group, 2008, p.15). Deze beleidslijn kent heel wat supporters: de heersende elite, het establishment van de bureaucratie, zakengroepen, heel wat media, ... Hierbij worden zij vaak geruggensteund door internationale organisaties zoals het IMF, de ADB, de wereldbank, ... Good governance, millenium development goals, ... vormen het lexicon waarmee deze laatsten hun steun voor de SEZs verantwoorden. Door middel van SEZs tracht ook de West-Bengaalse overheid hieraan een invulling te geven. Ik tracht na te gaan hoe deze SEZs in de realiteit worden ervaren en gecontesteerd. Overal in de West-Bengaalse deelstaat ontstonden immers protesthaarden. De vraag is dan uiteraard welke relatie er bestaat tussen de veranderingen die hebben plaatsgevonden en de verschillende vormen van protest. Ik ga na hoe de LF-regering gedurende 32 jaar kon regeren, welke hervormingen ze nodig achtte en hoe – maar vooral waarom – de bevolking hiertegen protesteerde.

⁴ 'Livelihood' in haar meest eenvoudige betekenis is *“a means of gaining a living”* (Chambers & Conway, 1991, p.5). Het adviserend panel van de Wereldcommissie over omgeving en ontwikkeling interpreteerde het als volgt: *“Livelihood is defined as adequate stocks and flows of food and cash to meet basic needs. Security refers to secure ownership of, or access to, resources and income-earning activities, including reserves and assets to offset risk, ease shocks and meet contingencies. Sustainable refers to the maintenance or enhancement of resource productivity on a long-term basis. A household may be enabled to gain sustainable livelihood security in many ways – through ownership of land, livestock or trees; rights to grazing, fishing, hunting or gathering; through stable employment with adequate remuneration; or through varied repertoires of activities”* (Chambers & Conway, 1991, p.6).

1.2. Methodologie

1.2.1. Literatuurstudie

Deze masterproef kadert binnen het breder debat rond de effecten van het neoliberalisme in een geglobaliseerde wereld en welk protest hiertegen ontstaat. Om mijn onderzoek theoretisch te kaderen, verdiepte ik me in de eerste plaats in de literatuur rond de politieke en economische veranderingen die het neoliberalisme teweegbrengt in een ‘geglocaliseerde’ wereld (Swyngedouw, 2004). Dit bood me een referentiekader, waarin ik echter voldoende aandacht poogde te schenken aan de specifieke elementen die de neoliberale wind in West-Bengalen teweeg brengt. Het neoliberalisme kent immers diverse verschijningsvormen en brengt – afhankelijk van de context – andere effecten teweeg. Het protest is ontstaan tegen de SEZs, een emanatie van het neoliberalisme, maar de specifieke context in West-Bengalen verdient in het kader van deze masterproef aandacht. Na de hervormingen in de agrarische sector en de decentraliseringsbeweging⁵ die de LF-regering vanaf 1977 doorvoerde, werd West-Bengalen immers beschouwd als een voorbeeld voor andere deelstaten in India. West-Bengalen kent een op het eerste zicht zeer stabiele vorm van regeren. Welke politiek wordt er gehanteerd en hoe verhouden politiek, samenleving en individuen zich in deze Indiase deelstaat? Deze elementen zijn cruciaal om de effecten van de neoliberale wind door West-Bengalen te kaderen. Neoliberale hervormingen worden immers vaak in één adem genoemd met ‘good governance’. De ‘good governance’-agenda stelt een maximalisering van ontwikkeling voorop door het promoten van sterke economische groei en de voorziening in bepaalde basisnoden (Zemni & Bogaert, 2006). Tevens dienen bepaalde rechten (vrije meningsuiting, vrijheid van keuze, ...) verzekerd te worden. Om ‘good governance’ te bereiken moeten stevige en stabiele instituties worden uitgebouwd. ‘Good governance’ staat immers voor een ‘techniek’ van besturen, waaruit corruptie en cliëntelisme verbannen zijn. Men gaat er van uit dat ‘good governance’ an sich geen economische ontwikkeling brengt, maar dat het wel een noodzakelijke voorwaarde hiervoor is. Wanneer het politieke spel en de gebeurtenissen in West-Bengalen beter bestudeerd worden, lijkt West-Bengalen misschien toch geen voorbeeld van ‘good governance’. Om dit te duiden, ga ik in op de theorievorming rond de “political society” en ‘party society’ (Chatterjee, 2004; Chatterjee 2009a). West-Bengalen wordt namelijk als een uitstekend voorbeeld van deze “political/party society” beschouwd. In de “political society” gaan individuen een relatie aan met de overheid omdat ze menen hieruit voordeel te kunnen halen (Chatterjee, 2004). Bij de ‘party society’ ontstaat deze cliëntelistische relatie met de (regerende) partijen (Chatterjee, 2009a). De partijen weten zich verzekerd van stemmen en andere bronnen om hun macht voort te kunnen zetten, terwijl de individuen die deze steun aan de partijen bieden, kunnen genieten van allerlei voordelen. Ook de theorievorming rond “everyday politics” in rurale samenlevingen en corruptie werd onder de loep genomen om deze case te kaderen.

⁵ Deze worden later uitgebreid toegelicht.

1.2.2. Veldonderzoek

Voor het onderzoek van mijn masterproef trok ik voor een periode van (in totaal) ongeveer vijf weken naar West-Bengalen (27/06/2009-10/07/2009 en 30/10/2009-16/11/2009). Het was de bedoeling zes aaneensluitende weken in West-Bengalen te blijven, maar wegens omstandigheden moest ik mijn verblijf onderbreken. Dit heeft uiteraard heel wat nadelen, maar het grote voordeel was dat ik gedurende mijn eerste verblijf heel wat contacten kon leggen en dat zij mij gedurende mijn afwezigheid opnieuw in contact brachten met anderen. Zo ontstond er een zogenoemd sneeuwbaaleffect en kon ik reeds veel mensen warm maken om mij verder te helpen met mijn onderzoek. Via mail, skype, ... kon ik mijn contactenbasis uitbreiden en het terrein al wat verkennen voor ik mijn tweede verblijf in West-Bengalen aanvatte.

De eerste week van mijn verblijf in West-Bengalen probeerde ik de context van de neoliberale hervormingen en van het protest in West-Bengalen beter te begrijpen. Daarom nam ik contact op met zo veel mogelijk mensen uit het veld, ook al hadden die niet altijd rechtstreeks iets te maken met het onderwerp van deze masterproef. Via Anuradha Talwar, mijn lokale promotor en voorzitter van PBKMS⁶, en Meher Engineer, een activist, kwam ik in contact met heel wat andere organisaties en activisten. Tijdens de tweede week van mijn verblijf in India trok ik naar Mumbai, waar een eerste bijeenkomst werd georganiseerd door allerhande organisaties, mensenrechtenactivisten, vakbonden, ... die het beleid aangaande SEZs in heel India aanklagen. Om met één stem te kunnen spreken, wilden zij zich organiseren en een samenwerking opzetten over de grenzen van de verschillende deelstaten heen. Tijdens deze bijeenkomst kreeg ik de kans om met verschillende mensen te spreken over de neoliberale hervormingen en het opzetten van SEZs in India. Hier kreeg ik enerzijds een duidelijk globaal beeld over de SEZs in India, anderzijds leerde ik er verschillende mensen kennen die me verder konden helpen. Tevens waren er op deze bijeenkomst een aantal 'outsiders' aanwezig – journalisten en studenten – die wel geïnteresseerd waren in deze kwesties, maar de militante toon van de activisten enigszins afzwakten. Na deze week werd mijn verblijf onderbroken. Eind oktober trok ik terug naar West-Bengalen. Aangezien ik al die tijd contact had gehouden met verschillende politiek activisten, onderzoekers, leden van protestorganisaties, ... was het vrij eenvoudig om mensen aan de spreekwoordelijke haak te slaan voor het afnemen van een interview. In totaal kon ik twintig interviews afnemen van onderzoekers, politici, activisten, ... Daarnaast sprak ik – meestal in groepjes – met inwoners van verschillende dorpen in West-Bengalen.

Eén van de moeilijkheden die ik ervoer bij het afnemen van deze interviews, was het bereiken van 'het andere kamp'. Voor mijn onderzoek kon ik op de steun van PBKMS rekenen en zij brachten mij in

⁶ Paschim Banga Khet Majoor Samity (PBKMS) is een soort vakbond voor boeren die zich focust op arbeidsrechten en rechten aangaande land.

contact met vele activisten en tegenstanders van de SEZs of de LF-regering. Daarnaast had ik contact met een aantal onderzoekers en het DRCSC⁷, maar ook zij brachten mij veelal in contact met activisten of politici uit de oppositie. Veel moeilijker bleek het politici van de LF-regering zelf te interviewen. Via Anuradha Talwar kreeg ik contactgegevens van verschillende leden van de meerderheid om hen dan – zonder de hulp van tussenpersonen – te contacteren. Ook al probeerde ik de politieke kwestie te omzeilen, meestal werd mijn vraag om een interview te doen zonder meer afgewezen. Ik kon wel met lokale aanhangers van de CPI(M) of vroegere aanhangers van deze partij praten, maar kon van geen enkele politicus van de LF-regering op deelstaatniveau een interview afnemen. Dit vormt uiteraard een beperking, die mijns inziens echter (deels) gecompenseerd werd door de gesprekken met lokale politici en aanhangers van de CPI(M) en andere meerderheidspartijen in West-Bengalen.

Ik ben er mij eveneens van bewust dat een verblijf van vijf weken voor een eerste wetenschappelijk werk over dit thema vrij beperkt is. Toch denk ik op deze manier heel wat nuttige en verrijkende informatie en ervaringen te hebben opgedaan waardoor ik mijn onderzoek meer wetenschappelijkheid heb kunnen geven. Ik denk dat de verkregen informatie me in staat stelt mijn doelstellingen op een wetenschappelijk verantwoorde manier te bereiken. De idee om veldonderzoek te doen was gestoeld op mijn overtuiging dat dit een sleutelmoment kan zijn in de theorievorming en door mijn terreinervaring is deze overtuiging enkel versterkt. Het veldonderzoek is mijns inziens onontbeerlijk geweest om een goed inzicht te krijgen in de West-Bengaalse situatie. Een gedegen terreinkennis en breder inzicht lijken mij immers noodzakelijk om op een voldoende wetenschappelijke basis een aantal conclusies te trekken. Zoals Doom (2001, p.48) stelt: *“Eén week in de bush is vaak nuttiger dan een half jaar filosoferen”*. Conflicten en verzet – twee centrale elementen in mijn onderzoek – bestaan immers steeds uit verschillende dimensies en om hierop een concreet zicht te krijgen, bleek mijn aanwezigheid op het terrein een absolute must. Ik kon met mensen praten, hen vragen stellen, kijken hoe ze reageerden, uit dagdagelijkse activiteiten nagaan wat hen bezighield, hoe zij reageerden op krantenberichten, nieuwtjes en bepaalde vragen die ik hen stelde. Politiek leeft heel erg in India, en meer bepaald in West-Bengalen. Wanneer ik in een dorp, de stad, op conferenties, aan een theehuisje of tijdens een treinrit, ... vertelde over de reden van mijn komst, gebeurde het meermaals dat er na een tijdje een hevige discussie losbarstte tussen verschillende mensen. Voor mijn onderzoek zeker niet onbelangrijk, want hoewel veldonderzoek zich vaak op georganiseerde vormen van protest focust (Kerkvliet, 2009, pp.227-243; Scott, 1985; Spencer, 2007, pp.22-23), wat ik overigens als een van haar beperkingen beschouw, mogen deze vormen van “everyday politics” niet buiten beschouwing worden gelaten. Wanneer hieraan wordt verzaakt, plaatst men grote delen van de bevolking buiten het

⁷ DRCSC (Development research and communication service centre) is een niet-gouvernementele ontwikkelingsorganisatie die werkt in twaalf districten in West-Bengalen (en andere staten). Hun belangrijkste aandachtspunt is voedselzekerheid en bescherming van de ‘livelihood’ van de rurale armen door het duurzame management van natuurlijke bronnen.

politieke spel (Kerkvliet, 2009, p.228). Overigens groeide het protest in West-Bengalen uit spontane mobilisatie, die pas later een zekere vorm van organisatie kreeg. En hoewel het boerenprotest in West-Bengalen tot op bepaalde hoogte georganiseerd is, was een veelgehoorde opmerking dat het de West-Bengaalse boeren nog steeds ontbreekt aan een krachtige en éénduidige stem, en dat ze onvoldoende georganiseerd zijn. Vandaar de noodzaak om niet enkel oog te hebben voor georganiseerde vormen van protest, maar ook de dagdagelijkse praktijken van mensen en hun opinies over de politieke situatie nauwkeurig te observeren. Natuurlijk is een periode van vijf weken te beperkt om deze zaken erg diep uit te spitten. Maar een aantal vragen over hoe zij hun leven organiseren en met politiek omgaan, werden duidelijk beantwoord tijdens gesprekken met mensen of tussen mensen – soms zonder dat hieraan een interview te pas kwam.

1.3. Opbouw masterproef

In een eerste theoretisch deel belicht ik enkele concepten en thema's die het onderwerp van deze masterproef uitmaken. Ik ga in op de neoliberale hervormingen die de LF-regering poogt in te voeren. Ik tracht de motieven van de overheid voor de invoering van de SEZs te verduidelijken en schenk aandacht aan de kritieken op SEZs. Dit plaats ik tegen een bredere achtergrond van een neoliberale omgeving. Ook de centrale overheid steunde het beleid immers impliciet – gezien het perfect past binnen de ideeën die voortkomen uit de Washington Consensus – die door de Indiase regering onderschreven wordt (Shalti Research Group, 2008, p.15-18).

Vervolgens gaat mijn aandacht specifiek naar de West-Bengaalse casus. Het belang van 'plaats' wordt in studies over globalisering geregeld over het hoofd gezien. Ik sluit me echter aan bij de idee van Casey dat *"To live is to live locally, and to know is first of all to know the places one is in"* (Casey, aangehaald in Escobar, 2001, p.143). Allereerst belicht ik de politieke stabiliteit in West-Bengalen. Ik overloop enkele pistes die de stabiliteit van de West-Bengaalse regering kunnen verklaren. Sinds 1977 is in West-Bengalen de LF-regering immers aan de macht. De communistische partij staat er heel sterk, hoewel deze – met de invoering van de SEZs – een toonbeeld van het neoliberalisme lijkt te zijn. Deze elementen zijn uiteraard van belang wanneer we deze case belichten. West-Bengalen kent dus een zeer specifieke context: een 'stabiele' 32-jaar oude regering, een tot voor kort verdeelde oppositie, een heersende partij die diep verweven is met alle lagen van het sociale en economische leven in West-Bengalen, een ondernemende, kapitalistische klasse die maar al te graag meestapt in het verhaal van de SEZs en een bureaucratie die hen hierbij steunt. Boeren en het industriële proletariaat bleven in eerste instantie verweesd achter en ook intellectuelen konden aanvankelijk geen tegenwind bieden. Hierin kwam echter verandering. In een volgende deel ga ik in op die (politieke) veranderingen die momenteel plaatsvinden in West-Bengalen. Er groeide een steeds sterker wordende tegenstem die het paradigma zoals voorgesteld door de grote steunbetuigers van de SEZs in vraag stelt (Shalti Research

Group, 2008, p.15-18). Zij bekritiseerden de hervormingen van de LF-regering en geleidelijk aan werd ook duidelijk dat er meer aan de hand is in West-Bengalen. De oppositie – maar ook de naxalieten⁸ – wisten gebruik te maken van de onrust en konden hun positie versterken. Dit alles licht ik toe in het afsluitende deel van dit tweede hoofdstuk.

⁸ Naxalieten zijn maoïstische rebellen die de staat omver willen werpen (Manti, 2009, p.191).

2. Theoretisch referentiekader

Zoals ik reeds toelichtte, kadert deze masterproef binnen het breder debat rond de effecten van het neoliberalisme in een geglobaliseerde wereld en welk protest hiertegen ontstaat. Voordat ik dieper inga op de case, verduidelijk ik een aantal concepten. Deze vormen een referentiekader waarin de specifieke gebeurtenissen in West-Bengalen – die later in deze thesis in meer detail worden toegelicht – geplaatst kunnen worden. In een eerste deel ga ik in op een aantal kenmerken van het neoliberalisme. Daarnaast belicht ik de rol van de Indiase staat in dit verhaal en schets ik hoe SEZs hierin passen. Vervolgens geef ik meer duiding bij de specifieke invulling die dit neoliberale discours in deze case krijgt, namelijk de SEZs. Ik sluit dit theoretisch luik af door de voor- en nadelen van deze SEZs op een rijtje te zetten.

2.1. Neoliberalisme: enkele termen

*“The need of a constantly expanding market for its products
chases the bourgeoisie over the whole surface of the globe.
It must nestle everywhere, settle everywhere,
establish connections everywhere.”*
(Marx & Engels, 1948, in Zemni & Parker, 2008, p.19)

“Neoliberalism seems to be everywhere”. Tot dit besluit komen niet alleen Peck & Tickell (2002, p.380), het weerspiegelt bovendien de situatie zoals ze door tal van academici, politici, maar ook de man uit de straat – al is het niet in die bewoordingen – wordt aangevoeld. Het neoliberalisme is uitgegroeid tot een hegemonisch discours met bijzonder indringende effecten op onze ‘way of thinking’ en op de politiek-economische praktijken (Harvey, 2007, p.22). De manier waarop we de wereld interpreteren, hoe we leven en hoe we de wereld begrijpen, wordt sterk beïnvloed door dit neoliberale discours. Het neoliberalisme dat haar wortels kent in de naoorlogse geschriften van onder andere Friedrich von Hayek en Milton Friedman is sinds de jaren zeventig geëvolueerd van een omstreden en utopisch intellectueel experiment tot een dominant politiek-economisch systeem, gericht op de totale commodificatie van de maatschappelijke relaties (Bijoy, 2009; Brenner & Theodore, 2002b, pp.349-379; Vertommen, 2008, p.67-68). Wat begon als een utopisch intellectuele beweging groeide al snel uit tot een gepolitiseerd ideaal onder invloed van Reagan en Thatcher in de jaren '80. In de jaren '90 kreeg het hele plaatje een meer technocratisch kantje door de “Washington consensus” (Peck & Tickell, 2002). Drie decennia na de machtsovername van Thatcher is het neoliberalisme niet langer een droom van de zogenaamde “Chicago Boys”, het is geëvolueerd tot een “ideologisch gedachtenvirus” (Beck, 2000, p.122). De pleitbezorgers van het neoliberalisme bezetten belangrijke plaatsen in universiteiten, de media, staatsinstellingen en financiële instellingen zoals de Wereldbank

en het IMF. De internationale politiek lijkt dus meer en meer beïnvloed te worden door dit gedachtegoed. Het neoliberalisme wordt gekenmerkt door persistente vermarkting, de afbraak van de keynesiaanse verzorgingsstaat en de liberalisering van handels- en financiële markten (Brenner & Theodore, 2002b; Vertommen, 2008, p.67-68). Ook ontwikkelende landen werden opgeslorpt door deze gedachtengang (Sud, 2009). De vooruitgang in onze samenleving kan volgens de neoliberale logica enkel worden bewerkstelligd door de markt als regulator van het maatschappelijk leven te beschouwen (Bogaert, 2008, pp.45-64; Lal, 1983). Zowel in haar ideologisch-discursieve component als in de praktische realisaties hiervan werkt het neoliberalisme bijzonder indringend en allesomvattend. Het neoliberalisme heeft zich kunnen vestigen als een betrouwbare visie om de werkelijkheid te beschrijven, waardoor zij zich ook kon verankeren in de praktijk (Chopra, 2003, p.420). In een macro-economische omgeving gedomineerd door een neoliberale overtuiging, die competitiviteit vooropstelt, lijkt er voor overheden geen alternatief te zijn (Munck, 2003; Peck, 2001). Deregulering, vermarkting en privatisering vormen de gemeenschappelijke ingrediënten van een recept dat op zeer uiteenlopende manieren wordt ingevoerd. Dit kan gaan van de politiek van de 'Derde Weg', zoals deze door Blair, maar ook Verhofstadt werd vertegenwoordigd. Maar ook de Structurele Aanpassingsprogramma's opgelegd aan tal van landen met de Wereldbank en het IMF als grote promotoren behoren tot deze categorie. Doel blijft steeds hetzelfde: de creatie van vrije markten, het terugdringen van publieke uitgaven, individualisme en competitiviteit promoten, ...

Het neoliberalisme, dat wereldwijd wordt geëxporteerd, kent als proces aldus een zeer specifieke invulling in de verschillende landen waar het zich ontwikkelt (Bogaert, 2008, p.50). Staat na staat omarmde de voorbije decennia dit neoliberale discours, soms vrijwillig, soms uit noodzaak (Chopra, 2003, p.423; Harvey, 2007). Zo ook India, dat vanaf 1991 onder invloed van het IMF structurele aanpassingsprogramma's doorvoerde (Partho, interview, 4/11/2009; Santosh Rena, interview, 8/11/2009). Afhankelijk van het land waar het neoliberalisme wordt gepromoot, krijgt het echter een andere institutionele, geografische en ruimtelijke invulling en wordt het op een andere manier in het beleid vertaald (Bogaert, 2008; Brenner & Theodore, 2002b). Het zogehete neoliberale pakket vormt dus geen eenduidig pakket van hervormingen – hoewel privatisering, deregulering, vermarkting wel steeds weerkerende elementen vormen. Het gaat eerder om een veelheid van praktijken en ideeën die als opzet hebben zowel individuen als instellingen te conformeren aan de marktlogica (Zemni & Parker, 2008, pp.19-44). Het economische neoliberale discours zorgt dus voor een herijking en herschaling van de politieke ruimte, waarmee ook duidelijk wordt dat er niet gesproken kan worden van een strikte scheiding tussen deze economie en politiek. Kapitalistische ontwikkeling mag dus niet zonder meer als apolitiek worden beschouwd (Bourdieu, 1998, p.95; Thompson, 2004).

Neoliberalisme als theorie van politieke economie staat dus voor maximalisatie van de vrijheden van ondernemers. Aanvankelijk werd gesteld dat de staat hierin geen rol kon spelen en zich best terugtrok uit de samenleving. De staat kon immers niet beschouwd worden als een onpartijdige en alleswetende instelling (Chang, 2002, p.540-542). Ze werd bevolkt door politici die hun eigenbelang vooropstellen en onder sterke druk staan van belangengroepen, waardoor corruptie, partijdigheid, ... in de hand zouden worden gewerkt. Het falen van de staat zou sowieso tot grotere kosten leiden dan het falen van de markt, waardoor het beter was wanneer de staat niet tussenkwam in het beleid. Zo luidde alleszins de gedachtegang van heel wat neoliberale denkers in de jaren '80. Dit beleid vond zijn prototype in het antisociale beleid onder Thatcher en Reagan in de jaren '80 en was gericht op een fundamentele deregulering en ontmanteling van de verzorgingsstaat (Brenner & Theodore, 2002c, p.2-32; Peck & Tickel, 2002, pp.380-385; Vertommen, 2008, p.68). Chang (2002; p.549) spreekt wat dat betreft over het "depolitiseren van de economie". Deze destructieve fase van het neoliberalisme wordt ook wel als 'rollbackneoliberalisme' bestempeld. Instellingen zoals de Wereldbank verwachtten dat het terugtrekken van de inefficiënte en corrupte staat automatisch zou resulteren in groeiende ontwikkelingscijfers (World Bank, 1981). Tegenvallende resultaten deden het tij echter keren en vestigden de aandacht opnieuw op de potentiële rol van de staat (Sud, 2009, p. 649). De 'Third Way'-politiek die daar op volgde kunnen we zien als 'rolloutneoliberalisme', waarbij de interventionistische staat opnieuw actief werd opgebouwd en de neoliberale economische recepten in een nieuw regulerend regime werden geïnstitutionaliseerd (Peck & Tickel, 2002, pp.380-385; Vertommen, 2008, p.68). Het credo is dus geëvolueerd van 'destructie van de Keynesiaanse welvaartsstaat en sociale voorzieningen' naar 'de constructie van neoliberale staatsvormen en modellen van besturen'. Deze evolutie gaat dus van een fase van 'antiregulering' ("de Thatcherjaren") naar een fase van 'metaregulering'. Sud (2009; pp.648-650) onderzocht de rol van de staat in India in dit 'neoliberale tijdperk' en concludeerde dat de staat zich allesbehalve heeft teruggetrokken. Zij stelt: "*The contemporary interventionism of the Indian state cannot, of course, be likened to the activities of a state that was involved with economic production, distribution and occasionally redistribution in an earlier developmental era. Instead, this continued involvement in the spheres of the economy and development may be seen as the manoeuvres of a state looking for a role and relevance in a changing national as well as global politico-economic context*" (Sud, 2009, p.663).

Neoliberalisme lijkt overal te zijn en haar schijnbare omni-aanwezigheid is tegelijkertijd een manifestatie en een bron van haar politiek-economische macht (Peck & Tickel, 2002, p.392). Zemni & Parker (2008: p.33-34) stellen dat in het neoliberalisme de markt als de meest geëigende manier wordt gezien voor de organisatie van het sociale en politieke leven. Traditionele overleginstellingen verschuiven naar de achtergrond en maken plaats voor markten. De creatie van het neoliberale systeem ging gepaard met enerzijds de afbraak van de vroegere institutionele kaders, zoals de veronderstelde

primaire macht van de staat over politiek-economische thema's (Harvey, 2007, p.23). Anderzijds werd ook afbraak gedaan aan de bestaande sociale- en arbeidsrelaties, welvaartsvoorzieningen, denkwijzen, ... Het neoliberale ontwikkelingsdiscours bejubelt de vermeende ontwikkelingsvoordelen van samenwerking tussen staat en particuliere sector, maar blijft stil over de mogelijk negatieve consequenties. De autoritaire shift die gepaard kan gaan met dit neoliberale discours wordt zelden of nooit belicht. Harvey (2007, pp.24-29) heeft zich de vraag gesteld hoe het neoliberalisme deze hegemonische positie heeft kunnen verwerven. Hij stelt dat de weg naar dit neoliberale discours er één is van vallen en opstaan, maar dat het veiligstellen van de positie van de leidende klassen onze aandacht verdient. Hij stelt dan ook: *"In whose particular interests is it that the states take a neoliberal stance, and in what ways have those interests used neoliberalism to benefit themselves rather than, as is claimed, everyone, everywhere?"* (Harvey, 2007, p.24). Harvey (2007) beweert dan ook dat de theoretische utopie die het neoliberalisme als ultieme doel stelt vooral dient ter rechtvaardiging en legitimering van een systeem dat de leidende klasse moet dienen (Sammatha Ghosh, interview, 13/11/2009). De rol van de staat is het creëren van en voorzien in een aangepast kader om individuele vrijheid, ongebonden markten en vrije handel het best tot zijn recht te laten komen⁹. Peck (2001, p.445) stelt hierover: *"It is as if all that is required for the optimization of economic efficiency and individual freedom is for the overbearing 'nanny' state to get out of the way. At the same time, 'deregulationist' states are often impelled to adopt strikingly interventionist measures in order to mobilize or manufacture 'markets' where previously competitive forces were weak or absent."*

2.1.1. Neoliberalisme in het rurale India

Zoals reeds gesteld, verwachten heel wat ontwikkelende landen veel van liberalisering. Doel van deze liberalisering is een volgehouden economische groei, die als een noodzakelijke voorwaarde wordt beschouwd voor de verbetering van de nationale veiligheid van een staat en de levenskwaliteit van haar inwoners. Gezien deze verbetering volgens de filosofie van de LF-regering – maar ook van de centrale regering – niet mogelijk zou zijn in de agrarische sector, zag men zich verplicht te industrialiseren om de situatie van de mensen te verbeteren (Rao, 2008, p. 22). *"According to their¹⁰ philosophy, there can be no development in agriculture"* (ex-CPI(M)-lid, interview, 6/11/2009). Sinds 1991 introduceerde de Indiase overheid bijgevolg heel wat marktgerichte economische hervormingen, in navolging van een steeds groter wordend China¹¹ en nadat de strategie van gecentraliseerde economische planning (1951-1991) niet had opgeleverd wat men had gehoopt (Chopra, 2003; Dohrmann, 2008; Le Mons Walker, 2008; Wadhwa, 2008). Groeicijfers in India waren immers vrij

⁹ Via de ontwikkeling van SEZs probeert West-Bengalen – en bij uitbreiding India – hieraan invulling te geven.

¹⁰ Hij doelde hiermee op de LF-regering.

¹¹ Veel mensen met wie ik sprak hadden echter geen positief woord over voor de ontwikkelingen in China. *"China is just one major SEZ. I wouldn't take it as an example of development. The good thing in India is that we still can protest"* (Santosh Rena, interview, 8/11/2009).

zwak in de periode 1950-1980 – deze periode wordt ook wel bestempeld als de periode van de *'Hindu rate of growth'*, waarmee men verwees naar groeicijfers die de groei van de bevolking niet konden bijhouden (Meher Engineer, interview, 4/11/2009).

“Market liberalization” is het credo geweest van de verschillende regeringen die India sinds 1991 hebben bestuurd. Ook in de jaren '70 en '80 – voor deze boost van liberalisering – waren er reeds pogingen geweest tot economische hervormingen, maar onder de regering van Narasimha Rao leek liberalisering pas echt uit de startblokken te schieten (Dohrmann, 2008). Manmohan Singh werd aangesteld als minister van financiën en werd prompt de goeroe van de liberalisering in India. Net zoals in vele andere ontwikkelende landen, lag een economische crisis aan de basis van deze hervormingen. In 1991, met de invasie van Irak in Koeweit, droogden de buitenlandse transfers naar India op en het BNP zakte dramatisch. Leningen bij de Wereldbank, en de daarbij horende liberalisering van de Indiase markt, moesten deze situatie recht trekken (Partho, interview, 4/11/2009; Santosh Rena, interview, 8/11/2009). De Rao-regering trok lessen uit het Oost-Aziatische mirakel dat gebaseerd was op export-georiënteerde groei. Wat voor Japan en de Aziatische Tijgers mogelijk was, zou ook door India worden bewerkstelligd (Coolsaet, 2007-2008; Wadhva, 2008). Singh introduceerde een neoliberaal economisch beleid, dat de vorm aannam van een structurele aanpassing, zoals die door de Wereldbank en het IMF werd voorgesteld (Le Mons Walker, 2008, p.559). Op een incrementele wijze paste men het Indiase model in in een meer neoliberaal discours. Privatisering, handelsbeleid en het aantrekken van 'Foreign Direct Investment (FDI)' vormden de leidmotieven van het beleid. Het openen van de markten, aanmoedigen van private investering en participatie in industrie en financiële markten, net zoals het investeren in goed-functionerende infrastructuur, vormden hierbij enkele van de kernpunten (Dohrmann, 2008; Wadhva, 2008). De gevolgen bleven niet uit. Samen met China kent India een sterke economische groei¹²: een olifant die ontwaakt. Uitspraken als “*Global Power India*”, “*China was yesterday, India is today*”, .. laten niets aan de verbeelding over (Dohrmann, 2008). De redenen voor deze focus op industriële, en niet agrarische groei, lijken niet eenduidig. Gedurende mijn veldwerk kwamen verschillende mogelijke verklaringen aan het licht, waaronder de stagnatie van de groei in de landbouw¹³, de dominantie van het neoliberalisme in de wereld waardoor regeringen ervan overtuigd waren dat ‘There is no alternative’¹⁴, ... Duidelijk was dat de focus verschoven was naar industriële groei, welke maatschappelijke kosten daarmee ook gepaard gingen. Men kiest er voor zich volledig in te schakelen in het neoliberale discours. Om dit aan te moedigen, installeerde de centrale overheid ook het zogenoemde “States' fiscal reforms facility (2000-2005)”. Via deze weg hoopte men de verschillende deelstaten er toe aan te zetten een verregaand neoliberaal beleid te voeren. Bonussen

¹² Hiermee doe ik echter geen uitspraak over hoe die economische groei verdeeld wordt in de samenleving.

¹³ “*There was no development in agriculture. The thing is the CPI(M) and the CPI and all socialist parties do not know what to do with peasants. Beyond land reform they don't have a clue. I don't think they understand indian peasants at all*” (Meher Engineer, interview, 4/11/2009).

¹⁴ “*They bought that*” (over TINA, Meher Engineer, interview, 4/11/2009)

om het fiscaal tekort weg te werken vormden eveneens een aanmoediging (Wadhva, 2008). Competitiviteit tussen deelstaten was een logisch gevolg en om de eigen deelstaat te ontwikkelen trachtte men investeerders te lokken met zo gunstig mogelijke voorwaarden (Chandra, 2008, p.36).

Eén van de structurele hervormingen die deelstaten invoerden om aanspraak te maken op deze voordelen is de invoering van SEZs (Mitra, 2007; Wadhva, 2008; Meher Engineer, interview, 4/11/2009). China had deze op export-gerichte SEZs in 1978 ingevoerd en succes bleef niet uit. Terwijl China in 2000 in 4% van de wereldhandel voorzag, bleef India tussen 1960 en 1990 steken op 0,5%, tegen 2000 bedroeg dit 0,7%. Een bezoek aan een Chinese SEZ zorgde er mee voor dat men meer en meer ging denken in termen van een klimaat van export met FDI in gedachten. Met de woorden van minister Murasoli Maran: *“These are our best dream projects”* en *“magnet and glue – a magnet to attract FDI and glue to identify and bind strategies that will benefit a large number of people and organisations”*¹⁵ (Wadhva, 2008, p.62-63). Vanaf 1965 experimenteerde India reeds met Export Processing Zones (EPZs), die kunnen gezien worden als voorlopers van de SEZs (Aggarwal, 2007). De eerste EPZ werd geïnstalleerd in Kandla. Tegen het einde van de jaren '90 waren nog eens zeven extra EPZs ontstaan, waaronder deze van Falta in West-Bengalen (Aggarwal, 2004).

2.1.2. Een communistische staat in een neoliberale omgeving: A left Dilemma?

Armoede is anno 2009 nog steeds een persistent probleem in West-Bengalen. Hoewel er in de jaren '80 en '90 sprake was van armoedereductie, mede bewerkstelligd dankzij de landhervormingen en de decentraliseringsbeweging¹⁶, moet opgemerkt worden dat West-Bengalen wat dit betreft geen uitblinker was. Vaak wordt hiervoor gewezen op het grote aantal armen in West-Bengalen in de initiële fase¹⁷. Werkloosheid¹⁸ en honger vormen nog steeds twee grote problemen in West-Bengalen. Deze zaken wegen uiteraard door op andere terreinen (bijvoorbeeld elektriciteitsvoorziening op het platteland, medische voorzieningen, bewustwording rond AIDS, ...). Basiseducatie, geletterdheid en gezondheidszorg vormen drie probleemterreinen. Tevens vroegen mensen steevast naar de ontwikkeling van wegen, gezondheidsvoorzieningen, scholen en elektriciteit, wanneer ik hen vroeg

¹⁵ Wie die mensen zijn aan wie dit beleid ten goede zou komen, verduidelijkte hij echter niet. Sammatha Ghosh (interview, 13/11/2009) was hierover zeer formeel. Het gaat over accumulatie van rijkdom in de handen van enkelen. 80% van de Indiase bevolking kan volgens hem op geen enkele manier mee genieten van de vermeende voordelen van die SEZs.

¹⁶ Die verder in deze masterproef nog uitgebreid worden toegelicht.

¹⁷ De 'partition' in Bengalen (een onderdeel van de Indiase 'partition') zorgde voor gigantisch vluchtelingenprobleem in West-Bengalen vanaf 1947. Heel wat inwoners staken de grens tussen het huidige Bangladesh en West-Bengalen immers over omwille van geloofsredenen. Landhonger is hierdoor ook een topic dat reeds sinds 1947 een belangrijke plaats inneemt in West-Bengalen.

¹⁸ West-Bengalen scoort ook slecht wanneer de cijfers in het National Rural Employment Guarantee Act (NREGA) worden bekeken (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). NREGA heeft als doel mensen die werken in de agrarische sector minstens 100 dagen per jaar werk te bieden tegen een vast basisinkomen.

naar hun grootste bekommernissen. Er lijkt dus wel wat werk aan de winkel om de ontwikkelingsgraad in deze door linkse partijen geleide deelstaat op te krikken.

Om dit te bewerkstelligen, heeft de LF-regering zich achter de idee van industrialisering binnen het neoliberale kader geschaard. Het mantra van economische liberalisering lijkt dus stilaan de hele wereld te veroveren. Zo ook één van de laatste bastions van het communisme, West-Bengalen¹⁹. Hier haalde het Linkse Front in 2006 een overtuigende overwinning op haar politieke tegenstanders (Basu, 2007; Rao, 2008). De Marxistisch-Communistische Partij – CPI(M) – van India mocht voor de 7de keer op rij een regering vormen. Nochtans vult men deze communistische partij-ideologie op een eerder pragmatische wijze in. Ondanks de ogenschijnlijke weerstand van het door linkse en communistische partijen geleide West-Bengalen, gingen in de jaren '90 alle deelstaten – op hun eigen manier – invulling geven aan de economische hervormingen. Liberalisering en privatisering zijn deze LF-regering niet vreemd. SEZs worden door de West-Bengaalse overheid als het middel bij uitstek beschouwd om invulling te geven aan deze neoliberale koers (IMSE, 2009, pp.6-24). Ze zijn het toonbeeld van de neoliberale economie in ontwikkelingslanden, gepromoot door de grote internationale instellingen en enthousiast aanvaard door tal van regeringen. Biplab Sidhanta (interview, 14/11/2009) stelt dan ook duidelijk: de CPI(M) is geen communistische partij.

Nochtans hecht Bhattacharjee, de 1ste minister van West-Bengalen, er veel belang aan het bewind onder de LF-regering te onderscheiden van het neoliberale ontwikkelingsmodel onderschreven door de centrale regering van New Delhi. Zo stelt hij dat zijn LF-regering buitenlandse investeringen zoekt op basis van haar eigen criteria, niet die van de investeerders. Verder wordt volgens hem meer belang gehecht aan het verhogen van vernieuwende technologie, productiecapaciteit en werkgelegenheid. Maar, zo stelt hij, het is nodig dat deze 'linkse regering' haar ideologische oriëntatie herijkt aan het tijdperk van de globalisering en een wereld waarin kapitalisme zegeviert (Basu, 2007). Er wordt dus een pragmatische invulling gegeven aan de economische politiek van de West-Bengaalse deelstaat. Hiermee toont de LF-regering volgens velen haar twee gezichten, waarbij ze zich enerzijds kant tegen dit neoliberale model, maar er anderzijds zelf invulling aan geeft (Banerjee, 2008, pp. 12-15; Biplab Sidhanta, interview, 14/11/2009; Partho, interview, 4/11/2009). Enerzijds zijn de linkse partijen zeer kritisch ten aanzien van het neoliberale beleid van de centrale regering en hebben ze hun vragen bij privatisering. Anderzijds ontwikkelen ze zelf een klimaat dat investeringen moet aantrekken, zelfs ten koste van miljoenen armen en boeren (IMSE, 2009, p.13-15). Een andere bedenking hierbij is dat de

¹⁹ De West-Bengaalse deelstaat heeft gekozen voor de agenda van de industriële groei, terwijl de lokale overheden de herverdelende functies dienen op te nemen. In een marktgeoriënteerde democratie zal men steeds aandacht moeten hebben voor zowel groei als rechtvaardige verdeling. Hoe deze rivaliserende prioriteiten met elkaar verzoend zullen worden, blijft een vraag voor de toekomst. Het is echter wel duidelijk dat de relaties tussen de verschillende beleidniveaus hierdoor opnieuw voor een aantal uitdagingen staan. Hoe men in West-Bengalen hiermee zal omgaan, lijkt me interessant om in verder onderzoek te bestuderen.

linkse partijen wel vraagtekens plaatsen bij het neoliberale beleid van de centrale regering, maar hen anderzijds wel de noodzakelijke steun verlenen wanneer bepaalde wetgevingen (bijvoorbeeld de SEZ Act 2005) moeten goedgekeurd worden (IMSE, 2009, p.13-15). *“They say we have severe objections, or better severe reservations, about these SEZs, but anyway we’re letting it go through. And you know, actually this SEZ-thing started in West Bengal. That was around 2002, when they turned the Falta EPZ into an SEZ”* (Sarajit Majumbar, interview, 3/11/2009). Hieruit blijkt dat de linkse regering in West-Bengalen dus zeker geen achterblijver is wat betreft de invoering van dit neoliberale beleid²⁰, ondanks het discours dat ze verkondigt (Partho, interview, 4/11/2009; Swapan, interview, 14/11/2009). Tevens is die ‘drive’ naar industrialisering niet het gevolg van een plots geloof in het neoliberale model²¹ (Dasgupta, 2009a, p. 111). Deze beweging wordt gevoed door het streven naar ontwikkeling door de linkse partijen in West-Bengalen gedurende de voorbije drie decennia. Dat er sprake zou zijn van een sterke en consistente macht tegen het marktfundamentalisme in West-Bengalen valt dus ten zeerste te betwijfelen.

2.2. SEZs: enkele termen

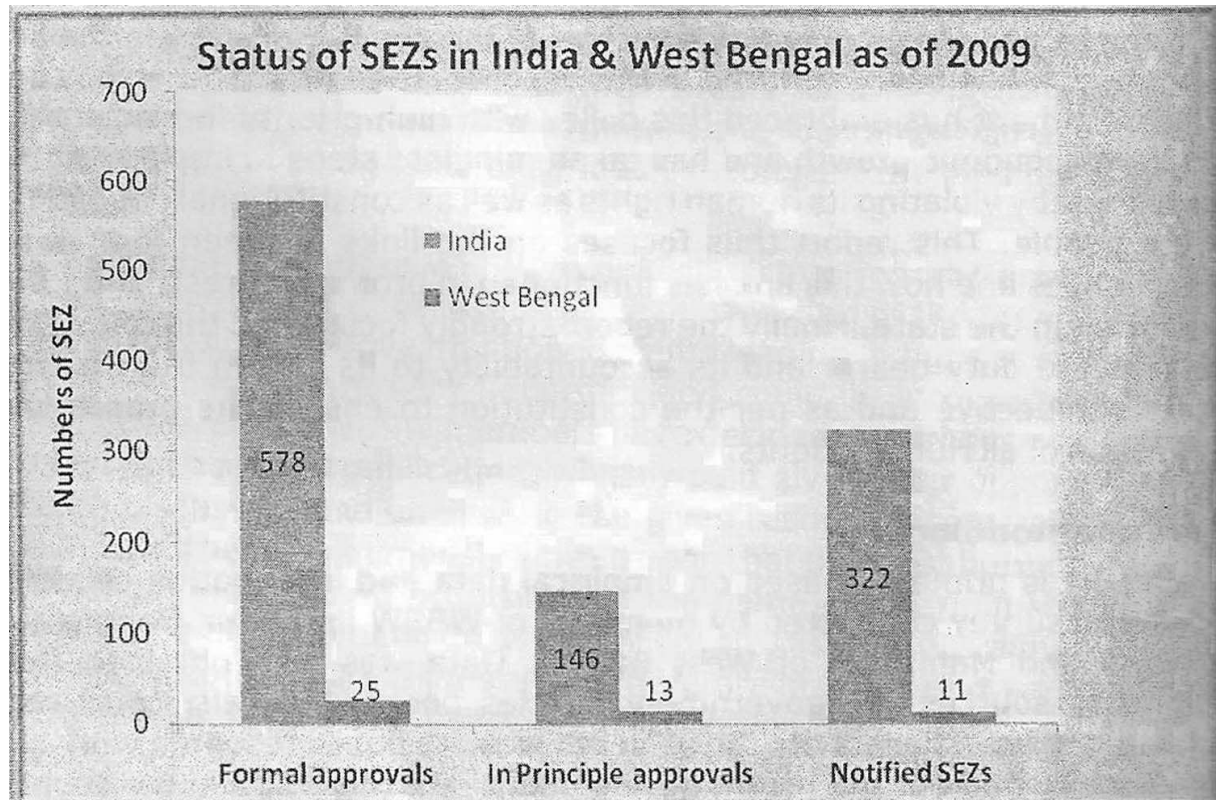
Via EPZs en SEZs poogde – en poogt – men in West-Bengalen een klimaat te creëren dat gunstig is voor private investeringen. EPZs zijn een internationaal fenomeen dat de handelsstromen tussen bepaalde gebieden moeten verhogen en jobcreatie als belangrijkste doel heeft (Aggarwal, 2006, p.4533). Ze worden gezien als instrumenten ter bevordering van export en het binnenhalen van buitenlandse valuta, maar ook als een belangrijke stimulans voor economische groei door de vele investeringen, technologieoverdrachten en de creatie van werkgelegenheid (Aggarwal, 2007). In 1986 waren er EPZs in 47 landen, in 2003 reeds in 116 landen (Aggarwal, 2007, p.1).

Ook in India hebben deze zones hun weg gevonden en in 2000 verving de overheid het oude regime van EPZs door SEZs, waarin een aantal lucratieve voordelen - die nog niet aanwezig waren in de EPZs - werden toegevoegd (Aggarwal, 2006, p.4534). Hierbij was het de bedoeling deze zones volledig af te sluiten van de economie. Men dacht dat op deze manier deze zones wél een “motor van groei” zouden vormen. De redenen voor het falen van de EPZs zocht men immers in het gebrek aan inspanning en toewijding van de overheid aan het programma, de gefragmenteerde hervormingen, slechte regelgeving, zwakke aanmoedigingen, ... Het nieuwe SEZ-schema werd geïnstalleerd en naast het vervangen van de bestaande EPZs door SEZs, werden ook heel wat nieuwe SEZs ontwikkeld (onder andere Kulpi in West-Bengalen) (Aggarwal, 2004; Aggarwal, 2006). Aggarwal (2006, p.4534) omschrijft het verschil tussen een SEZ en een EPZ als volgt: *“The former is an integrated township with fully developed infrastructure whereas an EPZ is just an industrial enclave”*. Nog voor de

²⁰ Dit blijkt eveneens uit het feit dat de LF-regering in West-Bengalen reeds in 2003 een SEZ Act goedkeurde.

²¹ De EPZs in West-Bengalen waren immers reeds vroeger aanwezig.

afkondiging van de 'SEZ Act' waren reeds 19 van deze SEZs geïnstalleerd. Tot de afkondiging van deze 'SEZ Act' bleef de impact beperkt. Via deze afkondiging gaf men opnieuw een boost aan dit beleid. Anno 2009 ziet de situatie er als volgt uit:

Dohrmann (2008, p.63, vertaald uit het Engels) omschrijft SEZs als “*geografisch afgebakende zones waarin economische wetten worden gehanteerd die liberaler zijn dan de normale economische wetten in het land en waarin bedrijven specifieke privileges krijgen. Het zijn welomlijnde enclaves vrij van verschillende plichten en lijken buitenlands territorium voor zaken zoals handelsstromen, belastingen en tarieven. Het primaire doel is buitenlandse investeringen.*” In de West Bengal SEZ Act van 2003²² (in IMSE, 2009, p.57-66) wordt een SEZ beschreven als “*een belastingvrije enclave, alsof het buitenlands grondgebied is voor zaken zoals handelsoperaties, belastingen en tarieven*”.

In het algemeen worden deze doelen aan SEZs toegeschreven (Dohrmann, 2008, p. 63; IMSE, 2009, p.7; Mitra, 2007):

- het aanboren van extra economische activiteit
- de promotie van export van goederen en diensten
- investeringen door buitenlandse, maar ook binnenlandse bronnen

²² Deze is terug te vinden in de bijlage.

- de creatie van werkgelegenheid
- de ontwikkeling van infrastructurele faciliteiten

Via SEZs wordt gepoogd een aantal procedurele moeilijkheden, maar ook fiscale, monetaire of arbeidswetgevingen uit de weg te gaan (Aggarwal, 2006, p.4533). Via industrialisering tracht men tot een stevigere economische basis te komen en EPZs of SEZs lijken hiervoor een welgekomen oplossing.

2.2.1. Voor- en nadelen van SEZs

Argumenten pro en contra zijn talrijk. Het belangrijkste voordeel dat aan deze SEZs wordt toegekend, vormt de verwachting dat het gecreëerde klimaat zal zorgen voor een motor van groei die zal leiden tot industrialisering (Aggarwal, 2006; Sampat, 2008). SEZs zouden een zekere dynamiek scheppen die de export van een land/regio aanwakkert door allerhande handelsbelemmeringen weg te nemen (Aggarwal, 2004). Wadhva (2008) wijst er op dat de economische hervormingen, doorgevoerd sinds 1991, inderdaad een aantal welgekomen verbeteringen teweeg hebben gebracht: India is immers bezig aan een economische inhaalbeweging op de wereldkaart en kent groeicijfers die ruim boven het gemiddelde uitstijgen (Le Mons Walker, 2008, p.557). Sommigen beschouwen dit reeds als een voldoende bewijs voor de sterkte van SEZs. Vandaar de claim van een hele groep mensen om bedrijfsbelangen te laten primeren op de levensstandaard van individuen. Ook Nirupam Sen, de minister van industrie²³ in West-Bengalen, stelde dat *“the investor’s choice has to be given top priority”* (Basu, 2007, p.294). De rechtvaardiging voor het installeren van verschillende grootschalige SEZs ligt dus in het geloof in het neoliberalisme. Exportgerichte economische groei is volgens Sampat (2008) een belangrijke strategie geweest van landen van het Zuidelijk halfrond op hun weg naar vooruitgang en ontwikkeling, zeker sinds de jaren '70. Ook Brenner & Theodore (2002) stellen dat sinds de aftakeling van het Bretton Woodssysteem in de jaren '70 het globale kapitalistische systeem meer en meer neoliberale kenmerken vertoont. Sampat (2008, p.1) stelt hierover: *“the gusto with which the state (India) is approving special economic zones under the SEZ Act is indicative of a new mantra of growth and development in elite national discourse much in keeping with the global neoliberal discourse”*. En verder: *“the justifications of this large-scale, unprecedented establishment of SEZs despite severe reservations and resistance from several quarters, are located to a large extent in the neoliberal discourse on economic growth dominant in political establishments across the globe today”*. Meer specifiek over West-Bengalen en het beleid van Bhattacharjee stelt Rao (2008, p.18):

²³ Nirupam Sen werd minister van industrie onder de regering Bhattacharjee. Dit werd de belangrijkste post naast de functie van chief minister. Hiermee verdween de functie van minister van arbeid, die tot dan een zeer belangrijke rol had gehad, naar de achtergrond. Swapan (interview, 14/11/2009) vertelde me dat hierin al duidelijk werd waar de focus van de LF-regering op kwam te liggen.

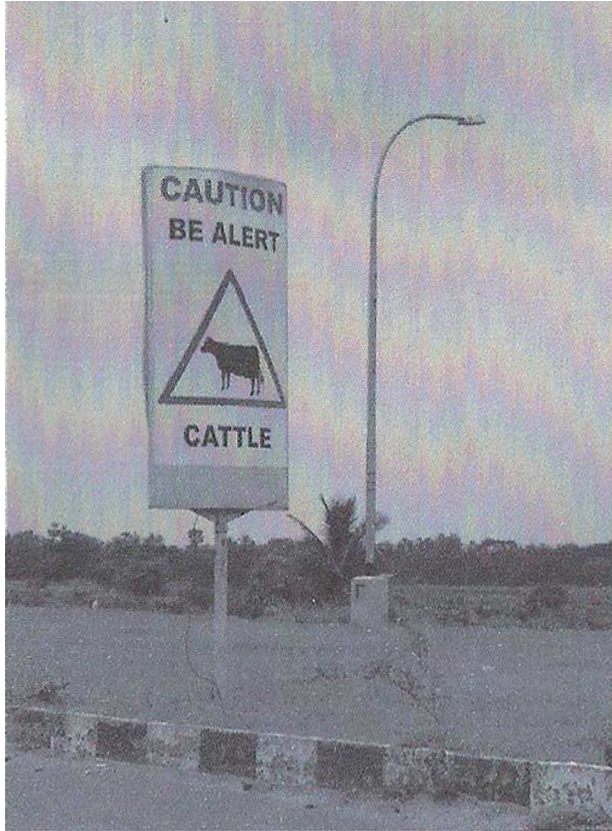
“By reform he means not radical redistribution but an increasing reliance on markets and private capital and a willingness to woo multinational investment by any means necessary”.

In 2007 voerde Aggarwal een onderzoek naar de impact van SEZs in India op werkgelegenheid, armoede en ontwikkeling. Hij kwam tot de conclusie dat de creatie van werkgelegenheid een van de belangrijkste gevolgen is geweest van het beleid, zeker wat betreft vrouwen. Nochtans is het feit dat het aantal jobs gecreëerd in SEZs veel lager ligt dan het aantal jobs dat door de onteigeningen verdwijnt een veelgehoord argument tegen de SEZs (Anuradha Talwar, interview, 12/11/2009; Partho, interview, 4/11/2009). Uit cijfers blijkt tevens dat de werkgelegenheid in West-Bengalen sinds het aantreden van Bhattacharjee als 1ste minister fors gedaald is (Bhattacharyya, 2009a, p.9). Daarnaast is de gecreëerde werkgelegenheid vaak weggelegd voor hoger opgeleiden, maar niet voor de landbouwer die even daarvoor onteigend werd om de ontwikkeling van SEZs mogelijk te maken. Werkgelegenheid wordt ook vaak in rechtstreeks verband gebracht met armoedereductie. Hiervoor moet echter de voorwaarde van een kwalitatieve en regelmatige job zijn ingevuld. Uit de analyse van Aggarwals onderzoek (2007) blijkt dat zowel loon als werkomstandigheden gelijkaardig, of zelfs beter zijn dan deze van jobs aangeboden buiten de SEZs. Met betrekking tot de vorming van 'human capital' blijkt dat opleiding niet echt een primaire plaats lijkt in te nemen, maar werknemers wel het gevoel hebben dat hun mogelijkheden uitgebreider zijn door het werken in een SEZ. De bijdrage van SEZs als motor van nieuwe kennis, technologieën, innovaties, ... is echter vrij beperkt gebleven (Aggarwal, 2007). Maar ook deze analyses van Aggarwal worden tegengesproken. Doordat de bedrijven in SEZs zich niet moeten houden aan arbeids-, sociale en milieumaatregelen, loopt men immers het risico alle sociale verworvenheden te verliezen en zwaar vervuilende industrie aan te trekken (Bhattacharyya, 2009a). Zo werd me verteld dat in bepaalde SEZs in de buurt van Kolkata minimum 12 uren per dag gewerkt moest worden (medewerker lokale krant, interview, 6/11/2009). Daarnaast wordt er gewag gemaakt van het verplaatsen van industrieën (Aggarwal, 2006, p.4535; Sankar Ray, interview, 6/11/2009). Bestaande industrieën zullen immers van de voordelen die in SEZs aanwezig zijn willen genieten en zich bijgevolg hervestigen. Ook wijzen activisten op het feit dat veel van de SEZs zich toelleggen op de IT-sector en op de ontwikkeling van real estate. Twee sectoren die veel geld opbrengen voor projectontwikkelaars, maar slechts in beperkte mate voor werkgelegenheid en ontwikkeling zorgen (Aggarwal, 2006, p.4536; Sampat, 2008). *“Because real estate is the most profitable, because land appreciates the most. All the big factories around Kolkata (when I was a student) are now big shopping malls and stuff. That’s no industrialization, it’s nothing but profites for corporates”* (Partho, interview, 4/11/2009). Activisten vrezen eveneens voor een opbod tussen de verschillende deelstaten om bedrijven aan te trekken. Als gevolg hiervan zouden arbeidsstandaarden, milieunormen, ... overboord worden gegooid in de naam van groei en ontwikkeling (Bidwai, 2008). Waar het op neerkomt, is dat de staat de volledige soevereiniteit over een stuk van haar grondgebied

verliest; “*a foreign country within a country*” (Sarajit Majumdar, interview, 3/11/2009; Bhattacharyya, 2009, p.9).

In de analyse van Aggarwal (2007) lijkt de balans nog naar de positieve kant te hellen. Maar het werd reeds duidelijk dat naast de mogelijke voordelen die worden toegewezen aan SEZs deze ‘new economic policy’ ook tal van nadelen kent. Zowel de omstandigheden van zij die in SEZs aan de slag gaan, als van zij die door de ontwikkeling van SEZs hun ‘livelihood’ verliezen worden bekritiseerd. Ondertussen zijn politici, wetenschappers en ook rechtshoven zich uitermate bewust van het conflictpotentieel waarover SEZs – en het verwerven van land voor SEZs – beschikken (o.a. Basu, 2007; Fernandes, Chhetry, Joseph & Lama, 2006; Le Mons Walker, 2008). Zij spreken ‘displacement’, ongelijke groei, de verplaatsing van de economische activiteit, talloze problemen met betrekking tot grondrechten, Dohrmann (2008, p.60) vat dit als volgt samen: “*The development of SEZs is one element in this vein which is currently leading to a great deal of conflict between various actors, be the political or societal. This is all the more interesting as India was certainly not known as a country that inspired foreign investors*”. De kritiek op het beleid is dus niet van de minste en wordt aardig kracht bij gezet tijdens rellen, die reeds meermaals uitmondde in gewelddadige acties. De gebeurtenissen in Singur en Nandigram vormen hiervan een tekenend beeld.

Naast de nadelen van SEZs die hierboven werden toegelicht, wordt de gestage toename van onteigeningen in India als één van de grootste negatieve consequenties van het beleid genoemd. De bekende historicus Sumit Sarkar stelt dat het SEZ-beleid een van de grootste landontteigeningen in de moderne geschiedenis van India tot gevolg kan hebben (Le Mons Walker, 2008). Nooit eerder zag men duizenden hectaren landbouwgrond verdwijnen in de handen van de private industrie. Displacement was uiteraard geen nieuw verschijnsel, maar sinds de jaren ‘90 kent het een aanzienlijke versnelling (Fernandes, Chhetry, Joseph, Lama, 2006; Le Mons Walker, 2008, p. 580). Ook in West-Bengalen kondigde de overheid aan over te gaan tot het innemen van op zijn minst 105.000 are land voor de creatie van SEZs. De gronden komen in handen van de promotoren van SEZs en andere gelijkaardige spelers in de liberaliserende Indiase economie. Het beeld dat Da Costa (2007) scheidt in zijn artikel “*tensions of neoliberal development: state discourse and dramatic opposition in West Bengal*” is tekenend.

Dit bord moet voorbijgangers wijzen op verdwaalde en ronddwalende koeien op een snelweg die recent werd aangelegd in een gebied dat tot voor kort landbouwgrond was. Le Mons Walker (2008) stelt dat deze ongebreidelde groei en het neoliberale beleid dat wordt gevoerd een “interne kolonisatie van de armen” teweegbrengt.

De rol van de staat is in dit verhaal allesbehalve beperkt. ‘Development Induced displacement’ wordt gereduceerd tot een ‘neveneffect’ van de neoliberale ommeslag, die volgens de overheid noodzakelijk is om tot ontwikkeling te komen. Het debat rond ‘the great Indian land grab’, waarbij vruchtbare grond wordt ingenomen door de overheid om deze dan in handen te geven van

de grootschalige industrie, leeft in heel India (Sud, 2009, p.645). Hieruit blijkt ook de enorm grote rol die de overheid kan spelen wanneer eigendomsrechten²⁴ in het geding zijn (Sikor & Lund, 2009). Zowel de centrale staat als de deelstaten zetten zich in deze neoliberale periode heel erg in om landbouwgrond over te dragen aan investeerders. Sud (2009, pp.645-665) stelt dat de staat met betrekking tot land de dictaten van private ondernemingen lijkt te volgen. Daarbij verliest ze de ruimere economie, en de belangen van de staat of het land uit het oog. Hij stelt dat de staat verschillende rollen op zich neemt om zo ‘the great Indian land grab’ te verantwoorden. Hiermee blijft ze zichzelf ook relevant maken in dit neoliberale tijdperk. Ten eerste gaat ze de inname verantwoorden door legitimerende ideeën de wereld in te sturen. “*We will create jobs*”, is in West-Bengalen een veel gehoorde leuze om de inname van grondgebied te verantwoorden (Anshuman Das, interview, 4/11/2009). Voor ontwikkeling en groei moeten nu eenmaal offers gebracht worden, zo luidt het. Daarnaast ligt de rol van de staat in het aanpassen van wetgeving, of het toelaten van uitzonderingen op de bestaande wetgeving. Hiervan vormt de SEZ Act in India, zowel op het niveau van de deelstaat als op centraal niveau, een sprekend voorbeeld. Ten slotte spelen politieke motieven mee: partijpolitiek, versplintering van de oppositie, ... De verschuiving in de rechten op land heeft uiteraard een immense invloed op de werkgelegenheids- en ontwikkelingsgraad van het land en deze beslissingen worden bijgevolg niet genomen in een politiek vacuüm.

²⁴ In deze case betreft het uiteraard niet enkel eigendomsrechten, maar ook “rights to acces” (Sikor & Lund, 2009). Vele boeren in West-Bengalen zijn immers niet de eigenaars van land, maar bewerken het wel. Ook zij zouden door de invoering van SEZs hun “rights to access” – en bijgevolg hun manier om in levensonderhoud te voorzien – verliezen.

India wordt in de populaire pers vaak voorgesteld als een ‘roaring capitalist success’ (Le Mons Walker, 2008). Wat de enthousiastelingen die wijzen op de grote triomf van het neoliberalisme echter niet lijken te beseffen, is dat dit beleid niet steeds op dezelfde manier wordt aangevoeld door de modale Indiër. Voor hen zijn het immers de dagelijkse ervaringen, en niet de cijfers en statistieken die tellen (Bhaduri, 2009). De stijgende ongelijkheid en armoede, groeiende ondervoeding, honger en de agrarische crisis worden in de vergeethoek geduwd. De nadruk op industriële ontwikkeling heeft uiteraard grote gevolgen voor de rurale samenleving en landbouwgebieden. Le Mons Walker (2008, p.565) beschrijft de situatie heel gevat: *“In short, shaped by an unbridled market whose rules are fixed by capital aided by state power, the pattern of predatory growth described above has privileged urban India and sacrificed and exploited the countryside – which as the home to more than 70 percent of the Indian population still constitutes the fundamental base of the economy”*. Landbouwers ontvangen vaak slechts een geringe compensatie en de door de SEZs gecreëerde werkgelegenheid is dikwijls niet weggelegd voor hen, waardoor zij terecht komen in een zeer precare situatie. Daarnaast bestaat er een grote groep die geen eigenaar van de gronden zijn, en daardoor dus geen compensatie ontvangen (Anuradha Talwar, interview, 12/11/2009; Fernandes, 2007, pp.204-205). Land, de enige vorm van ‘livelihood’ voor boeren, wordt hen ontnomen (Debjib Dutta, interview, 10/11/2009; inwoners Nandigram, interviews, 10/11/2009). Bovendien staan zij vaak niet te springen voor een job in de industriële sector of voor een leven in de stad, maar verkiezen zij ontwikkeling van de agrarische sector²⁵ (inwoners Nandigram, interviews, 10/11/2009). *“They don’t want to lose their land. And they don’t want to go to the city and sleep on the road. If people have got their own land; why would they go and sleep on the street? People have children and they know the differences between raising up a child in a village or on a streetcorner”* (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Het gaat hier immers om trotse landbouwers voor wie een leven als arbeider of als huishoudster allesbehalve rooskleurig lijkt.

De onteigeningen zijn zodoende geëvolueerd tot een zeer gevoelige kwestie in India die reeds tot heel wat protest hebben geleid. Een mensenrechtenactivist in India bestempelt het beleid als: *“a government sponsored land grab by the rich and powerful”* (Le Mons Walker, 2008). Tevens gaat het vaak over de inname van vruchtbare grond (Aggarwal, 2006, p. 4535; Partho, interview, 4/11/2009). In Singur²⁶, de locatie die door Tata Motors was uitgekozen voor de vestiging van een industriële enclave, groeien jaarlijks immers meerdere gewassen. *“Singur is a sea of green, people of the city say*

²⁵ Ontwikkeling van scholen, wegen en gezondheidszorg kwam vaak aan bod tijdens de interviews met dorpelingen. Daarnaast wezen ze op het belang van investeringen in irrigatie.

²⁶In Singur wilde de LF-regering geen SEZ – maar een vrij gelijkaardige industriële zone – opzetten. Tata Motors zou er talloze voordelen genieten. De eerste slachtoffers van deze operatie waren de boeren die hun land of de toegang tot dit land zouden verliezen. Zij kwamen in opstand, en uiteindelijk trok Tata Motors haar plannen terug.

you have 1, 2 or 3 crops a year, but they have 6 crops a year. And than there are people who say, you shouldn't believe what farmers say, but that's their live they're talking about" (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Door de inname van deze gronden wordt de voedselveiligheid eveneens op de helling gezet (Anuradha Talwar, interview, 12/11/2009; Swapan, interview, 14/11/2009)

"In de moderniseringsdrang, waarbij industrialisering en urbanisering als synoniem gelden voor een dynamische samenleving²⁷, lijken de klassieke vooroordelen tegenover de boeren echter nog altijd niet verdwenen te zijn" (Doom & Hongping, 2008, p.148). Problemen bij de transformatie worden bijgevolg snel bij de boeren zelf gelegd. Uiteraard leidde de situatie op het platteland tot heel wat frustraties, waardoor protesten van landbouwers met een eis tot verbeterde levensomstandigheden rezen²⁸. Eén van de inwoners van Nandigram (interview, 10/11/2009) wist me te vertellen: *"We don't want this kind of development. We want decent roads, schools and health care. And we want development in irrigation, no industry"*. Zowel kapitalisten als de verschillende administratieve staatsniveaus weigeren echter in te gaan op de vragen en bezorgdheden van zij die getroffen worden door het "displacement" scenario. De protesten wijzen er op dat het beeld van de geduldige, vreedzame boer voor een groot stuk een mythe is. Deze protesten lokten vaak gewelddadige reacties uit van overheden (Chatterjee, 2008; Da Costa, 2007; Doom & Hongping, 2008; Guha, 2007; Le Mons Walker, 2008; p.559; Dhar, 2006). Met Zemni & Parker (2008, p.20) kunnen we bijgevolg stellen dat *"het steeds meer lijkt alsof de krachten die we universeel (de vrijheid, de markt, ...) of onvermijdelijk (globalisering) beschouwen, met aanzienlijk veel geweld gepaard gaan. De liberale mythe van een democratische wereld gereguleerd door de vrije markt lijkt elke dag meer een hersenschim te zijn"*.

²⁷ Industrialisering en urbanisering zijn twee fenomenen die vaak hand in hand gaan.

²⁸ In het volgende hoofdstuk van deze masterproef ga ik hier dieper op in.

3. West-Bengalen: politieke stabiliteit, SEZs en politiek protest.

In dit hoofdstuk ga ik in op de gebeurtenissen in West-Bengalen anno 2009. Om hier een goed zicht op te krijgen, is het noodzakelijk de politieke geschiedenis van West-Bengalen onder de loep te nemen. West-Bengalen wordt immers reeds 32 jaar bestuurd door de LF-regering. In een eerste deel belicht ik de politieke stabiliteit in deze Indiase deelstaat, vervolgens belicht ik de neoliberale hervormingen – in de vorm van SEZs in West-Bengalen – en bekijk ik het protest van dichterbij, om op die manier een zicht te krijgen op de motieven van dit protest.

3.1. Politieke stabiliteit in West-Bengalen

Glyn Williams (2001) bestempelt de West-Bengaalse deelstaat als een opmerkelijk voorbeeld van politieke stabiliteit. Sinds 1977 is de Communist Party of India, Marxist – CPI(M) – er onafgebroken aan de macht. Deze partij is de leidende partner van de LF-regering, een coalitie die reeds 32 jaar kon regeren. Ze kwam aan de macht in een turbulente periode – vlak na de ‘Emergency’, een periode waarin in grote delen van India niet-Congressregeringen aan de macht kwamen (Santosh Rena, interview, 8/11/2009). Waarin West-Bengalen wel verschilt van de andere deelstaten, is de volgehouden macht van deze LF-regering. Tot de panchayatverkiezingen²⁹ van 2008 wist deze coalitie zowel op deelstaat als op lokaal niveau de grootste steun van de bevolking te veroveren (Bardhan & Mookherjee, 2006; Bardhan, Mitra, Mookherjee & Sarkar, 2009; Williams, 2001; Raychaudhuri, 2004a). Ze is hiermee een van de zeldzame gevallen van regimecontinuïteit in de geschiedenis van de parlementaire democratie (Chatterjee & Basu, 2009, p.152). Dit alles in een periode waarin het politieke landschap in India heel wat veranderingen onderging. Hoewel de steun voor de LF-regering anno 2009 afbrokkelt, blijft het een opmerkelijk verhaal. Kohli (1987) stelt dat de overheid in West-Bengalen er in geslaagd is de ‘crisis of governability’ die andere delen van India plaagt, te ontlopen. Hij stelt dat de organisatorische afbraak van de Congress partij de erosie van autoriteit tot gevolg heeft gehad, met politiek geweld als logische consequentie. De afwezigheid van effectieve politieke instituties leidt tot de gewelddadige politisering van sociaal conflict, eerder dan tot vreedvolle oplossingen.

In West-Bengalen ziet deze geschiedenis er echter anders uit. Sinds 1977 kon de CPI(M) er een effectieve regering installeren waarin een sterk beleid rond armoedebestrijding leefde dat het politiek geweld van de jaren '60 en '70 teniet heeft gedaan. De geschiedenis van West-Bengalen in die jaren was er immers één van brutaliteit en massamoorden (Basu, 2001, p.1333-1334). Vanaf de jaren '40 waren landlozen zich gaan organiseren om hun situatie aan te klagen en rechten op te eisen. Dit kende

²⁹ De panchayatverkiezingen zijn verkiezingen voor de panchayats. Dit panchayatsysteem is een bestuursstelsel op lokaal niveau. De gram panchayat vormt de laagste trap van dit systeem en regelt sociale, culturele en economische kwesties op het niveau van het dorp (Corbridge, Williams, Srivastava & Véron, 2005).

zijn hoogtepunt in de “land-grab movement” van de naxalieten midden de jaren ’60 en ook binnen de CPI(M) rezen stemmen tot landhervormingen³⁰. Vanaf 1970 keerde het tij zich tegen de landlozen (Basu, 2001, p.1334). Ze werden uitgemoord en hun gronden terug ingenomen door de grote landheren, ... Toen in 1977 de CPI(M) aan de macht kwam, veranderde deze situatie opnieuw. “*In 1977 the CPI(M) wanted to challenge the system within the system*” (Swapan, interview, 14/11/2009). Zij vertegenwoordigde niet de grote landeigenaren, maar de kleine tot middelgrote boeren (Meher Engineer, interview, 4/11/2009; Partho, interview, 4/11/2009; Swapan, interview, 14/11/2009). Na haar gigantische verkiezingsbeloften volgde snel een aantal hervormingen die de linkse LF-regering voorstond (Ghatak & Ghatak, 2002, pp.45-47). De twee belangrijkste initiatieven die door deze regering werden genomen in de agrarische sector waren de landhervormingen en de grotere erkenning voor lokale overheden. (Bardhan & Mokherjee, 2006, pp.202-222).

Momenteel, 32 jaar na haar aantreden, is de LF-regering nog steeds aan de macht. Verschillende auteurs poogden de stabiliteit van de LF-regering in West-Bengalen te verklaren. De mogelijke interpretaties zijn zeer divers en worden vaak gecontesteerd. De economische prestaties van de LF-regering waren – hoewel niet slecht – niet buitengewoon goed ten opzichte van andere staten en bieden dus een onvoldoende verklaring voor het succes van de LF-regering (Bardhan et al., 2009; Maharatna, 2007). De herverdelende maatregelen kunnen een positieve rol gespeeld hebben in het electorale succes van de LF-regering en tevens kan de groei van de landbouwsector een boost hebben gegeven aan haar populariteit. Het is echter noodzakelijk voorzichtigheid aan de dag te leggen aangaande deze veronderstellingen en de effectiviteit van de hervormingen is waarschijnlijk te danken aan het samenspel ervan (Raychaudhuri, 2004a). In alle mogelijke verklaringen tekenen zich twee stromingen af. Enerzijds wordt verondersteld dat de ‘pro-poor policies’ van de LF-regering fundamentele verbeteringen aanbrachten in de situatie van de rurale armen, waardoor zij gedurende 32 jaar op de steun van deze groep konden rekenen (Bhattacharyya, 2009b, pp.59-69). Twee belangrijke hervormingen – de landhervormingen en de pogingen tot decentralisatie – lijken een onmiskenbare rol te hebben gespeeld in de successen van de LF-regering. De institutionele effectiviteit van bestuursstructuren op het platteland en de mobilisatie tot politieke steun vormen hierbij twee kernelementen (Chatterjee, 2009a, p.42). Anderzijds wordt in de richting van de cliëntelistische relatie ontstaan tussen de LF-regering en haar electoraat gewezen (Bhattacharyya, 2009b, pp.59-69). De CPI(M) wist zich te nestelen in alle sferen van de samenleving in West-Bengalen. Kohli (1987, p.113) stelt hierover: “*The CPM has thus achieved what no other Indian political force has been able to achieve as yet, namely, comprehensive penetration of the countryside without depending on large landowners. From this perspective, it may not be an exaggeration to argue that the politics of West*

³⁰ Uiteindelijk zou deze kwestie in 1967 tot een split in de CPI(M) leiden (Santosh Rena, interview, 8/11/2009), waarbij de CPI(ML) zich profileerde als de partij van de landlozen en kleine boeren en stelde dat de CPI(M) de middenklasse boeren vertegenwoordigde.

Bengal are undergoing a fundamental structural change. While the class structure remains intact, not only has institutional penetration been achieved but also institutional power has been transferred from the hands of the dominant propertied groups to a politicized lower strata". Deze verklaringen licht ik in wat volgt toe.

3.1.1. Pro-poor policies: Panchayat- en landhervormingen.

Space is political. It is a product literally filled with ideologies.
(Lefebvre, 1991, p.101)

In de beginjaren van de LF-regering in West-Bengalen vormden de nieuwe panchayatinstuties en de landhervormingen een ommekeer in de machtsstructuren en praktijken in deze rurale samenleving. Deze hervormingen bekijk ik in dit deel.

India verkreeg de onafhankelijkheid in 1947, de grondwet werd aangenomen in 1949 en trad in werking in 1950 (Matthew, 2002). Deze voorzag in een sterk centrum. In deze grondwet trachtte men duidelijk te maken dat India een 'Union of states' was (Rao & Singh, 2005, p.48). Eenheid werd uitgeroepen tot het centrale credo. Een sterke centrale autoriteit werd nodig geacht om de centrifugale spanningen te neutraliseren. De nadruk werd gelegd op politieke stabiliteit en territoriale integriteit. Er waren echter ook een aantal federale kenmerken terug te vinden in deze Indiase grondwet. Deze waren nodig om aan de immense diversiteit van India tegemoet te komen (Bhattacharyya, 2005, p.3). Federale staatsstructuren worden immers door vele auteurs – beter dan de ideaal-typische natiestaten – in staat geacht etnisch diverse regio's samen te houden (Bhattacharyya, 2005, p.3; Newton & Van Deth, 2007, p.72-99). De reden hiervoor ligt in het feit dat natiestaten uniformiteit vereisen, terwijl federalisme juist gebaseerd is op de erkenning van verschillen. Wat uiteindelijk ontstond was een sterk gecentraliseerde federatie, ontworpen om aan de Indiase noden tegemoet te komen (Austin, 1966, pp.186-187). De grondwet moedigde decentralisatie tot op het niveau van de dorpsoverheden aan, maar de verantwoordelijkheid dit te implementeren lag bij de deelstaten (Bardhan & Mookherjee, 2006, pp.202-222). Er werd een systeem bestaande uit drie lagen aanbevolen: het laagste niveau was de zogeheten "village panchayat", daarboven stond het "panchayat samiti" en aan de top kwam er een "zilla parishad"³¹ (Bardhan & Mookherjee, 2006a, pp. 202-222). Aan deze panchayats werden echter amper verantwoordelijkheden toegekend. Uday Bhaduri (in Bardhan & Mookherjee, 2006a, p.206) stelt over de decentraliseringsbeweging het volgende: "... though the rural institutions got the theoretical recognition, in practice it was beyond the notice of national leadership".

³¹ Het gaat dus om lokale vormen van besluitvorming op drie niveaus. De "village panchayat" op het niveau van het dorp, de "panchayat samiti" op block-level en de "zilla parishad" op niveau van het district.

In tegenstelling tot het grootste deel van Indiase deelstaten – die pas na de aanpassingen aan de grondwet (1994) overgingen tot decentralisatie – nam de LF-regering sinds 1977 een aantal initiatieven om de lagere echelons van de besluitvormingsmechanismen een plaats te geven binnen het systeem (Bardhan & Mookherjee, 2006, pp.202-222). Met de komst van de LF-regering waaide er een frisse wind door de staatsstructuren. Hierbij is het belangrijk in gedachte te houden dat de politieke structuur beschouwd kan worden als een instrument om de bestaande socio-economische structuur te bestendigen of te veranderen. Door dit ideologisch te vertalen kunnen specifieke aspiraties van socio-economische groepen het bestaande systeem volgens de eigen interesses en doelstellingen modificeren (Manti, 2001, pp.190-217). De LF-regering stond een aantal belangrijke hervormingen in de socio-economische structuur voor en trachtte door een andere invulling te geven aan de politieke structuur hieraan tegemoet te komen. Naar analogie met de door de centrale regering voorgestelde besluitvormingsstructuur bestaande uit drie lagen, werkte men in West-Bengalen aan een meer gefederaliseerde besluitvorming. De voorziening en het onderhoud van alle lokale publieke voorzieningen en lokale publieke projecten werden na het aantreden van de LF-regering formeel overgedragen aan de “gram panchayats”³² (Ghatak & Ghatak, 2002, pp.45-57). Deze functies vielen hiervoor onder de verantwoordelijkheid van bureaucraten die onder de vleugels van de centrale of de deelstaatregering werkten en die vaak bekritiseerd werden omwille van corruptie en inefficiëntie. Met de hervormingen van de LF-regering verschoof de balans van de economische en politieke macht weg van de grote landeigenaars en de staatsbureaucratie naar de lokale overheden. Deze waren responsiever ten aanzien van de zogehete ‘middle farmers’ en de armere strata van de rurale samenleving (Bardhan & Mookherjee, 2006b). Sinds 1978 werden met succes vijfjaarlijkse verkiezingen gehouden voor deze gram panchayats (Bardhan & Mookherjee, 2006a, pp. 202-222; Ghatak & Ghatak, 2002, pp.45-57). Daarmee is West-Bengalen één van de weinige Indiase deelstaten waar op regelmatige basis panchayatverkiezingen georganiseerd worden (Santosh Rena, interview, 8/11/2009).

De bereidwilligheid van de deelstaatregering om een aantal van haar bevoegdheden af te staan aan de panchayats, om zo de monopolistische macht van de verschillende bureaucratische departementen uit het vorige regime af te bouwen, is opmerkelijk. De politieke wil om een uitgebreid panchayatsysteem op te zetten – ook al was dit geen constitutionele verplichting – kent twee motieven. Aan de éne kant kan een oorzaak worden gezocht in het ideologische streven van de LF-regering naar een meer egalitaire samenleving. Aan de andere kant moeten we oog hebben voor de eerder pragmatische overwegingen van de LF-regering om hun macht te bestendigen (Partho, interview, 4/11/2009; Bardhan & Mookherjee, 2006, pp.202-222; Basu, 2001, pp.1333-1344; Dasgupta, 2009c, pp.70-81). De LF-regering was er zich van bewust dat haar succes en zelfs haar overleven als administratie

³² De “panchayats” op dorpsniveau.

afhankelijk was van de afbouw van de enorme macht van de grote landheren die enorm veel zeggenschap hadden op het platteland. Tevens konden zij hiervoor geen radicale methodes gebruiken, gezien zij hun aanzien als democratisch regime niet wilden schaden. De linkse partijen wilden een grotere machtsbasis geven aan de landbouwers en dit ten koste van de grootgrondbezitters. Hiervoor was er dus nood aan een institutioneel mechanisme dat de machtsbasis voor de armen zou kunnen betekenen. Er bestonden al langer wetten rond landbezit en het vergroten van de macht van de panchayats, die tot het aantreden van de LF-regering echter nog niet ernstig waren geïmplementeerd (Santosh Rena, interview, 8/11/2009). De verkiezingsbeloften, het ideologische streven naar egalitaire hervormingen en pragmatische overwegingen vielen hier samen, vandaar de grote politieke wil en ernst om deze hervormingen door te voeren. Bij haar aantreden in 1977 werd de LF-regering immers gezien als een *'pro-people party'* (Swapan, interview, 14/11/2009). Samen met de landhervormingen – die verderop in dit hoofdstuk worden toegelicht – beschouwt men deze vernieuwingen in de panchayatstructuur ook als de basis voor de economische boost sinds de jaren '80 (Ghatak & Ghatak, 2002, p.46; Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Een democratisch en transparant karakter van de lokale overheden werd vooropgesteld. Tegen het einde van de jaren '80 werd de werking van de panchayats meer en meer zichtbaar. Dit wil niet zeggen dat deze instellingen steeds politiek neutraal en van corruptie gevrijwaard waren (Williams, 1999, p.236), maar West-Bengalen was tot enkele jaren geleden zeker niet gekend voor wijdverspreide corruptie (Ruud, 2000, p.272). Anno 2009 lijken deze lokale structuren echter doordrongen te zijn van corruptie en patronage (Basu, 2001, p.1333). Daar kom ik later op terug.

Met de heropleving van de panchayats wou men de verantwoording ten aanzien van burgers vergroten (Bardhan, & Mookherjee, 2006, 202-222). De West-Bengaalse panchayats leken wat dit betreft aanvankelijk een succesverhaal. Ze boden armen de kans om gehoord te worden en een stem te krijgen in het besluitvormingsproces en tevens vloeiden heel wat bronnen naar deze groep, waardoor de macht van de grote landheren deels ingeperkt werd. Wat dit betreft keerden de panchayats de eeuwenoude machtshierarchie gebaseerd op de ongelijke landbezitrelaties. Om de landhervormingen – die als een tweede cruciaal element van de “pro-poor policies” van de LF-regering worden beschouwd – door te voeren was het ook noodzakelijk lokale burgers te betrekken, die een beter zicht hadden op het grondbezit in de rurale zones dan eender welke bureaucraat of politieke leider (Meher Engineer, interview, 4/11/2009; Santosh Rena, interview, 8/11/2009). Gezien de banden tussen de traditionele rurale elite en de bureaucratie, was het noodzakelijk de autoriteit over een aantal publieke voordelen door te schuiven van de bureaucratie naar politiek verkozen lokale elites.

De andere grote hervorming die de LF-regering doorvoerde betreft de rechten op land. 2/3de van de Indische bevolking leeft in rurale gebieden, een groot deel van hen in pertinente armoede (Bardhan & Mookherjee, 2006b). Land vormde – en vormt nog steeds – voor velen van hen de belangrijkste bron

van 'livelihood' (Ruud, A.E., 1994, pp.372-374). Landhervormingen hebben bijgevolg ernstige sociale en politieke consequenties. Aan de vooravond van de Indiase onafhankelijkheid was de politieke verdeeldheid vrij duidelijk. De grote landheren werden gesteund door de Congress-party, terwijl de 'sharecroppers'³³ en 'agricultural workers'³⁴ de communisten aan hun zijde hadden. De grote landeigenaren werden gezien als de grote klassevijand van de CPI(M). Die eersten waren tot dan dominant geweest, maar hun politieke en sociale positie werd door de wijzigingen die de LF-regering doorvoerde, volledig ondergraven (Chatterjee, 2009a, p.43). Tot de jaren '70 werden landhervormingen nooit ten gronde doorgevoerd³⁵. Dit had meermaals tot protesten van boeren geleid, waarvan de Tebhaga-beweging³⁶ één van de bekendste opstanden is (Raychaudhuri, 2004b, p.4). Met het aantreden van de LF-regering was de politieke wil om landhervormingen door te voeren groot en de LF-regering gebruikte hiervoor de massale steun die ze genoot van de arme boeren. Eén hypothese over het waarom van die landhervorming ligt in de herverdelende ideologie van de LF-regering (Bardhan & Mookherjee, 2005, p.3). Een andere, meer cynische kijk, is dat er opportunistische motieven aan de basis van de beslissing tot landhervorming lagen. De grote groep landlozen, de hoge bevolkingsdichtheid en landhonger – door een gebrek aan jobmogelijkheden in de industriële sector – indachtig maakten landhervormingen tot het ideale fundament om electorale successen te boeken (Bardhan & Mookherjee, 2005, p.3). Welke motieven ook aan de basis hebben gelegen van de hervormingen³⁷, feit is dat er een historische shift in macht plaatsvond van de grote oude landbezittende klassen naar een nieuwe groep. Een gezegde in West-Bengalen: *"He who has power, owns the land"* (Ruud, 2001, p.128) leek daarmee voorbijgestreefd. Hoe substantieel de veranderingen waren, wordt betwist³⁸ (bijvoorbeeld door Basu, 2001). Wat wel zeker is, is dat de LF-regering heel wat bijval kreeg voor de door haar doorgevoerde hervormingen. *"So from 1977 to 1987 there were large scale movements of the peasants in West Bengal. The government had opted certain measures. The most important step was known as operation Barga"*³⁹. A law was passed by the government which

³³ Een 'sharecropper' is een boer die de gronden van een landeigenaar bewerkt en daarbij een vast percentage van het geproduceerde afgeeft aan die landeigenaar.

³⁴ Ook zij bewerken de gronden van een landeigenaar, maar geven een op voorhand vastgelegd deel af. Het gaat hier dus niet om een bepaald percentage van het geproduceerde.

³⁵ Dit vormt één van de steeds terugkerende problemen met landhervormingen in West-Bengalen. Landhervormingen werden zelden correct ingevoerd. Ze werden vaak genegeerd of gecontesteerd via de juridische weg (Raychaudhuri & Chakraborty, 1981).

³⁶ Dit was een beweging waarin de sharecroppers, gesteund door boerenorganisaties aan de linkerkant en vanaf 1945 volledig onder controle van de communisten, 2/3 van hun productie opeisten.

³⁷ Of ideologische overtuiging of electoraal opportunisme aan de basis van deze hervormingen ligt is in deze bijzaak. Hoewel het een boeiende vraag is, die voor heel wat controverse zorgt, ga ik hier in deze masterproef niet dieper op in.

³⁸ Volgens Partho (interview, 4/11/2009) leverde de landhervormingen geen noemenswaardige veranderingen op: *"So the land reforms weren't really fargoing. And there has been this nouveau riche. The newly rich peasantry. They're not only the landowners, they also own things like rationshops, ricemills, ... So this class which already had a landholding, through 32 years of CPI-rule they also has got the entire rural economy. It's them who are the major support of the CPI(M)"*. Anderen vonden echter dat de LF-regering een aantal revolutionaire stappen had gezet.

³⁹ Operatie Barga vormde een groot deel van het landhervormingsprogramma dat de LF regering vanaf 1977 implementeerde. Het bestaat uit twee grote delen. Enerzijds werden door operatie Barga de 'baragadars' (iemand

said that the peasant will get 75 % and the owner 25%. This law was not passed by the LF, but by the previous government. But the congress government did not do much to enforce it. Moreover there was always the danger that whenever a peasant tried to get his legal share, he had to go away from his land. They did not have any entitlement. So what this LF government did, the 1st landreform minister in the government of West Bengal, he devised this measure known as operation Barga: untill than, when a peasant (a sharecropper) wanted to record his land, he had to go to the office and make a petition and then the land reform official would call both the peasant and the owner to his office. It was very difficult for the peasants, so the reform was that the officer would come to the field. As soon as it was out of the office and they came to the field the strength of the peasants was enhanced. I think it was a revolutionary step.” (Santosh Rena, interview, 8/11/2009). In 1981 waren er al meer dan een miljoen geregistreerden ten opzichte van 242.000 in 1978 (Bardhan & Mookherjee, 2005, p.8). Naast operation Barga, ging de LF-regering over tot de verdeling van de ‘surplus’gronden aan landlozen. Een amalgaam van maatregelen moest de ‘sharecroppers’ een aantal zekerheden en rechten bezorgen (Deininger, Jin & Nagarajan, 2009; Raychaudhuri, 2004b). Zij waren de groep die het meest van de hervormingen kon genieten. Velen stellen dat de landhervormingen minder ver gingen dan de LF-regering had beloofd. “The only two places where landreform has taken place are West Bengal and Kasjmir. You never hear about Kasjmir in West Bengal, you never here about Kasjmir anywhere else in India. But that’s because the land reforms overthere were much better and fargoing than the landreforms in West Bengal” (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Dat neemt echter niet weg dat er landhervormingen waren én dat de LF-regering daarvoor kon rekenen op de steun van zij die door de hervormingen rechten (op land) kregen (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Tevens kende de productie van rijst – een belangrijke inkomensbron in West-Bengalen – een gestage groei in de periode 1977-1993 én verminderde de rurale armoede (Raychaudhuri, 2004b, p.3). Daarnaast wist West-Bengalen de armoede van rurale armen terug te dringen met 56,67% tussen 1972/73 en 1999/2000 (Raychaudhuri, 2004b, p.10).

Uiteraard was de aard van de hervormingen beperkter dan wat potentieel mogelijk was. Bardhan & Mookherjee (2005) wijzen hiervoor naar de macht van de grote landeigenaren, de juridische en administratieve barrières, maar ze wijzen ook op een gebrek aan politieke wil – iets wat door anderen wordt ontkend. Ook na deze hervormingen werd gewag gemaakt van landlozen die niet geregistreerd werden, omdat ze bijvoorbeeld gronden van hoge partijkaders bewerkten (Basu, 2001, pp.1333-1344). Daarnaast profiteerden “agricultural labourers” weinig van de doorgevoerde hervormingen. Tevens werd niet alle land opnieuw verdeeld (Bardhan & Mookherjee, 2005, p.10). De verklaringen hiervoor lopen uiteen. Sommigen beweren dat niet alle land dat volgens de LF-regering van grote landeigenaren

die het land van een landheer bewerkt en een deel hiervan afgeeft) geregistreerd, waardoor ze wettelijk aanspraak konden maken op het land en ze niet zonder meer van de door hun bewerkte gronden verdreven konden worden. Anderzijds werd het aandeel dat de baragadars aan de landheren moesten afstaan beperkter.

was afgenomen, ook effectief in handen van de regering was. Een andere mogelijke verklaring is dat de grote landeigenaren druk wisten uit te oefenen op de lokale overheden om de gronden niet te verdelen onder de rurale armen. Nog een andere verklaring luidt dat de verkozen elite de landen zelf inneemt. Desalniettemin hebben deze hervormingen enkele fundamentele veranderingen aangebracht in de West-Bengaalse landbouw én wist de LF-regering haar machtsbasis hierdoor te vergroten.

3.1.2. De macht en alomtegenwoordigheid van ‘The Party’⁴⁰

‘Good governance’ is een concept dat – in het licht van een neoliberal beleid – opmars maakt. Het verwijst naar een manier waarop een staat, land of regio bestuurd zou moeten worden (Doornbos, 2003, p.4). Democratische decentralisering en politieke participatie vormen twee cruciale elementen van de ‘good governance’-agenda (Véron, Williams, Corbridge & Srivastava, 2006). De hervormingen die reeds werden belicht, lijken dus een stap in de goede richting. De introductie van een soort grassrootsdemocratie, gestimuleerd door de ontwikkeling van de panchayats, in het rurale West-Bengalen wordt immers vaak beschouwd als een belangrijke verwezenlijking van de LF-regering (Sankar Ray, interview, 6/11/2009; ex-CPI(M) lid, interview, 6/11/2009; Santosh Rena, interview, 8/11/2009). Volgens de klassieke theorieën rond ‘good governance’ zouden hervormingen van deze aard corruptie reduceren en de aansprakelijkheid van de staat ten aanzien van haar ‘burgers’ vergroten (Véron et al., 2006). Uit de hoge opkomst bij verkiezingen, de aanwezigheid van politiek in het straatbeeld, ... zou men kunnen afleiden dat de politiek de modale Indiër zeer genegen is. Dit verhult echter het cynisme dat in de samenleving leeft over hoe politiek echt werkt (Ruud, 2001). Politiek wordt gezien als een ‘vuil spel’, waarvan corruptie zich eigen heeft gemaakt.

De partij – de CPI(M) – speelt volgens Chatterjee (2009a) een zeer centrale rol in de West-Bengaalse politiek. Het lijkt dé elementaire institutie te zijn van het plattelandsleven in deze deelstaat. De partij kwam in 1977 met de steun van het volk aan de macht. Toen het vertrouwen vanaf 1987 begon te verminderen, was de partij al doorgedrongen in alle sferen van de samenleving. “*By that time the CPI(M), the most organised party of West Bengal, they were everywhere. The university is full of those people. They took over everything.*” (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). De partij had zich dus kunnen vestigen in alle sferen van de samenleving en oefende zo macht uit over de bevolking. Tijdens mijn veldwerk, vertelde een man bij wie ik op bezoek was dat het vroeger een ‘eer’ was wanneer de CPI(M) je kwam vragen om lid te worden van de partij. Later, zo wist hij te vertellen, kon iedereen lid worden van de partij. En iedereen deed het ook. Lidmaatschap leverde immers enkel voordelen op. Van de 300.000 leden van de CPI(M) in West-Bengalen, is ongeveer 90% lid geworden na 1977 (AM, 2009, p.13). Het aantal mensen die zich bij de partij aansloten omwille van ideologische redenen

⁴⁰ In West-Bengalen noemt de CPI(M) zichzelf ‘The Party’. Hiermee wekt ze de indruk op dat er zelfs geen andere partijen zijn die het politieke landschap in deze deelstaat kleuren.

daalde jaar na jaar (Bishnu, 2009). De partij medieert dus in alle sferen van de samenleving⁴¹. Hierin zit volgens Chatterjee (2009a) ook het verschil met ‘the old days’, toen de grote landheren, scholen, religieuze groepen, ... nog een grotere rol hadden. Deze werden echter ondergeschikt aan de rol van de partij. Dit fenomeen wordt bestempeld als de ‘party society’, een specifieke vorm van de “political society” in het rurale West-Bengalen (Bhattacharyya, 2009b, pp.59-69). De “political society” wijst op strata van de bevolking die willen genieten van bepaalde voordelen en hiervoor in contact treden met de overheid als instantie (Chatterjee, 2004, p.37). Bij de ‘party society’ gaan mensen die relatie aan met de partij. Hierbij vormt politiek een integraal onderdeel van de overlevingsstrategie van individuen. Stemmen zouden volgens deze redenering naar de LF-regering – en meer bepaald naar de CPI(M) – vloeien, omdat mensen zich afhankelijk voelen van de voordelen die hieraan verbonden zijn. Volgens de traditionele ideeën over staat en samenleving maken alle individuen deel uit van de “civil society” en hebben zij gelijke rechten en plichten. Maar de realiteit leert ons dat rechten niet altijd gelijk verdeeld zijn over alle bevolkingslagen. Vele Indiërs kunnen zelfs geen aanspraak maken op de rechten die hen in de grondwet worden toegekend (Chatterjee, 2004, p.38). Dat wil echter niet zeggen dat ze geen relatie aangaan met de staat⁴². Chatterjee (2004, p.64) stelt dat West-Bengalen een uitstekend voorbeeld vormt van deze “political society”. De staat heeft er veel functies overgenomen die volgens klassieke theorieën door de “civil society” worden opgenomen. Véron et al. (2006) spreken in dit kader over de complexe relaties tussen de staat en de civiele (?) samenleving en Gupta (1995) bestempelt dit fenomeen als “*blurred boundaries*”.

De linkse partijen, die er de LF-regering uitmaken, hebben de functies die volgens klassieke state-society theorieën door de overheid worden vervuld dus omgezet in stevige en stabiele bronnen waaruit zij steun putten van verschillende lagen van de bevolking. De LF-regering – en meer specifiek de CPI(M)⁴³ – zou zich in deze zijn gaan gedragen als een patroon ten opzichte van zijn cliënten (Bhattacharyya, 2009b, p. 59-69; Chatterjee, 2004, p. 55; Ruud, 1994, pp.359-360). Er zou sprake zijn van steun tussen kiezers en verkozenen, waarbij beide partijen bepaalde voordelen genieten, maar er uiteraard geen sprake kan zijn van gelijkheid. Het gaat hier om strategische relaties die een wederzijds voordeel moeten opleveren, maar waarbij afhankelijkheid een grote rol speelt (Ruud, 2001, p.121). Aansluiting zoeken bij de CPI(M) is volgens Dasgupta (2009c) vaak geen kwestie van politieke keuze. Overleven en pragmatische overwegingen liggen dikwijls aan de basis. De effectiviteit van de uitgebouwde instituties en de cliëntelistische relatie tussen de partij en haar electoraat worden als een andere basis van het electorale succes van de LF-regering beschouwd (Chatterjee, 2009a; Bardhan et

⁴¹ ‘De partij dringt zelfs binnen in de private sfeer’, zo stelde Ahanaa Talwar (gesprek, juli 2009).

⁴² Dit kan zowel op een legale als een illegale manier. Ook via illegale praktijken kan men immers een relatie met de staat aangaan. Het ‘aftappen’ van elektriciteit vormt in de Indiase context een sprekend en alledaags voorbeeld.

⁴³ Biplab Sidhanta (interview, 14/11/2009) stelt dat de CPI(M) de enige partij binnen de LF-regering is die iets te zeggen heeft en dat de functie van de andere partijen slechts beperkt is tot volgen.

al., 2009; Anshuman Das, interview, 3/11/2009). Chatterjee (2009a) stelt dat de ‘party society’ in West-Bengalen niet zonder meer verbonden kan worden met de CPI(M). Andere partijen poogden immers ook sociale instituties of activiteiten op te zetten, daar waar de CPI(M) tekort schoot.

Hoe de LF-regering er in slaagde deze ‘party society’ uit te bouwen, vormt voer voor discussie. De panchayat- en landhervormingen – die ik hierboven besprak – worden steevast naar voor geschoven. Het lijkt er alvast op dat de CPI(M) haar electoraal succes en een ideologische hegemonie wist veilig te stellen, zeker op het niveau van de panchayats, in de alledaagse dorpspolitiek (Dasgupta, 2009c, p.70). Ruud (2001, p.126) stelde tijdens zijn veldwerk in West-Bengalen vast dat de CPI(M) de volledige controle heeft over de lokale bestuursinstituties (de panchayats), maar ook over de bureaucratie en de politie. In principe kan iedereen participeren in deze lokale bestuursinstituties, maar de bevolking beseft dat het gaat om instrumenten van ‘The Party’ en niet van de staat. Deze instituties worden beschouwd als het verlengde van de CPI(M). Hiermee krijgt de democratische stabiliteit – de LF-regering wist immers via verkiezingen aan de macht te blijven – een zeer verschillende invulling. De politieke competitie binnen dit meerpartijensysteem leek, tot de gebeurtenissen in Singur en Nandigram, uitgedoofd (Majumdar, 2009, p.90).

Ook de strikte partijorganisatie van de CPI(M) en selectief geweld zijn elementen die de sterkte van de LF-regering zouden moeten verklaren (Chatterjee, 2004, p.64; Disari Roy, interview, 14/11/2009; Debjib Dutta, interview, 10/11/2009; inwoners Nandigram, interviews, 10/11/2009). De LF-regering probeerde meer en meer grip te krijgen op de samenleving door een sterke uitbouw van haar partijorganisatie (Basu, 2001, p.1334). *“The CPI (M) had entrenched itself in power and for all said and done, the CPI(M) is a well organised party. They got a large party organisation, and – even today – it’s very disciplined. It is disintegrating, but they still got a very disciplined cadre”* (ex-CPI(M)lid, interview, 6/11/2009). Velen hebben enkel aansluiting gezocht omdat het de grootste partij betrof. Het functioneren van de CPI(M) is niet afhankelijk van het charisma van bepaalde van haar leiders, de CPI(M) evolueerde tot een succesvol handelsmerk (Dasgupta, 2009c). Waar dit onvoldoende bleek, hanteerde zij geweld. *“Since 1987, and more prominently since 1992 CPI(M) has been surfing more and more on threats, intimidation and violence”* (Sankar Ray, interview, 6/11/2009). Op die manier werd geweld bijna een banaal onderdeel van deze samenleving (Ries, 2002). Tijdens mijn veldwerk werd de CPI(M) in deze vergeleken met de stalinistische partij (ex-CPI(M)-lid, interview, 6/11/2009). Dit alles maakte van het rurale West-Bengalen een zeer gepolitiseerde en gepolariseerde samenleving (Chatterjee, 2004, p. 71; Ahanaa Talwar, interview, 03/07/2009).

3.2. Socio-economisch en politiek protest in West-Bengalen

Sinds 2006 hebben een aantal gebeurtenissen in West-Bengalen de politieke situatie enigszins gewijzigd. De situatie veranderde snel en dramatisch. Reeds in 2006 waarschuwden politiek wetenschappers de LF-regering voorzichtigheid aan de dag te leggen bij de hervormingen die zij wenste door te voeren (AM, 2009), maar de LF-regering lapte deze waarschuwingen aan haar laars. Anno 2009 gewagen diezelfde politiek wetenschappers van ‘*a coming crisis in West Bengal*’ (Chatterjee, 2009a, p.42). Aanleiding daarvoor zijn de verschillende crisissen die de LF-regering de afgelopen drie jaar moest bedwingen. Na de protesten in Singur, volgden al snel de gewelddadige opstanden in Nandigram die de wereldpers naar West-Bengalen wisten te lokken en de intellectuele elite aan de zijde van de boeren plaatste (Sujato Bhadra, interview, 9/11/2009). Politieke rellen zijn volgens Brass (1997, p.17-18) vaak een voorbode voor politieke verandering en in deze lijkt hij gelijk te krijgen. Na haar grandioze verkiezingsoverwinning enkele jaren daarvoor, boette de LF-regering immers veel macht in tijdens de panchayatverkiezingen in 2008 en de by-elections in 2009. Sindsdien zijn er een aantal kritische geluiden ontstaan die wijzen op een mogelijke bedreiging van de stabiliteit van de LF-regering in West-Bengalen. Er wordt gewag gemaakt van een nakende politieke crisis in West-Bengalen die een einde kan stellen aan een tijdperk van ‘stabiliteit’, of beter gezegd continuïteit.

Een van de belangrijkste redenen die naar voor wordt geschoven voor deze shift zijn de economische hervormingen in de vorm van industrialisering via de invoering van SEZs⁴⁴ die de regering doorvoert. Hiervoor is het noodzakelijk landbouwgronden te verwerven om vervolgens industrieën te kunnen opzetten. Protesthaarden hiertegen rezen als paddenstoelen uit de grond en het enige antwoord dat de LF-regering wist te bieden was de gewelddadige onderdrukking ervan (Bardhan et al., 2009). Anuradha Talwar (interview, 12/11/2009) stelt dat er op zich geen enkel probleem is met industrialisering. Het probleem zit in de manier waarop die industrialisering wordt doorgevoerd en in de gevolgen voor de landbouwers, die aan hun lot worden overgelaten. “*They came to power with a peoples’ verdict, they’ve done a lot of good issues for the people for some 10-15 years. Than there was a period of stagnation, and they decided to become a part of that globalisation and to welcome imperialist capital and go against(!) the people*” (Santosh Rena, interview, 8/11/2009). “*Agriculture is our foundation, and industry is our future*”, stelde de LF-regering (Majumdar, 2009). De vastberadenheid waarmee ze deze idee in de praktijk omzetten, lijkt nu echter voor de eerste barsten te zorgen.

De frustraties ten aanzien van het nieuwe ontwikkelingsdiscours in West-Bengalen plaatsen echter nog heel wat problemen in de samenleving in de schijnwerpers. Er worden steeds meer vragen gesteld bij de “party-society” die in West-Bengalen leeft. De aanvankelijk mobiliserende kracht die van de Left

⁴⁴ Deze werden reeds uitgebreid belicht in het theoretisch luik van deze masterproef.

Frontpartijen uitging heeft plaats gemaakt voor verkiezingsoverwinningen als enige doel. Majumdar (2009) stelt dat de West-Bengaalse kiezer geen ‘burger’ is zoals die door Aristoteles werd beschouwd, maar eerder een voordeelzoeker. De politieke praktijk in West-Bengalen lijkt heel wat van haar democratische kracht te hebben verloren, zeker ten aanzien van de armere massa. Die issues zijn uiteraard al langer aanwezig, maar komen nu aan de oppervlakte. Politiek in West-Bengalen wordt door de massa beschouwd als een ‘vuil spel’, dat met veel cynisme wordt bekeken (Ruud, 2001, pp.115-136).

Met de protesten tegen de landverwervingsmaatregelen van de LF-regering zijn er alvast enkele signalen van – weliswaar verspreid – protest en sociale mobilisatie tegen de neoliberale hervormingen die de West-Bengaalse deelstaatregering wenst door te voeren. Deze lokale protesten kunnen ook een grote invloed hebben op het beleid dat uiteindelijk geïmplementeerd zal worden door de deelstaatregering (Bavinck, 2003, pp.633-657). In dit hoofdstuk belicht ik het protest ontstaan tegen het neoliberale discours van de LF-regering en plaats ik dit in een ruimer perspectief.

3.2.1. Protesten tegen industrialisering en SEZs in West-Bengalen... Of is er meer aan de hand?

*Violence is often an integral or underlying feature
in struggles over property.
(Sikor & Lund, 2009, p. 14)*

De eerder beschreven nadelen van SEZs mobiliseerden de massa in West-Bengalen tegen de ontwikkeling ervan. Vooral de inname van vruchtbare landbouwgrond vormde hierbij een trigger tot protest. Al snel verspreidden deze protesten tegen de ontwikkeling van SEZs zich over de deelstaat. Onrust op het platteland in India is vanuit historisch oogpunt niet ongewoon⁴⁵. En als we de situatie van de miljoenen arme boeren bekijken, kunnen we de vraag stellen waarom zij niet meer in opstand komen dan het geval is geweest (Manti, 2001, p.209). Door protest, zo stelt Kerkvliet (vertaald uit het Engels, 2009, p.233), “*pogen de minder gegoeden te strijden voor hetgeen waarop zij menen aanspraak te kunnen maken, gebaseerd op de waarden en rechten die zij delen met een significante proportie mensen gelijkaardig aan hen*”. Weerstand is een vrij normaal gegeven in eender welke samenleving. Deze alledaagse vormen van protest mogen niet onderschat worden. “*Local and everyday resistance play a much more significant role in politics and government than state-centric views tend to permit*” (Rigg, 2007, p.159). Af en toe zijn de condities echter van die aard dat de bom barst en veralgemeend (gewelddadig) protest start. In wat volgt ga ik in op (a) het protest in Nandigram, omdat dit een beeld schept van de neoliberale hervormingen die de regering wenste door

⁴⁵ Zowel voor als na de onafhankelijkheid van India kwamen boeren in opstand. In eerste instantie tegen de Europeanen, later tegen grote landeigenaren en nu dus tegen ‘de kapitalisten’ (Debjib Dutta, interview, 10/11/2009).

te voeren⁴⁶, het protest dat hiertegen ontstond en de aanpak van de regering om dit protest de mond te snoeren. Vervolgens (b) belicht ik de uiteindelijke aanleiding van dit protest, zijnde de problemen die op socio-economisch vlak zouden ontstaan voor heel wat boeren. Daarna (c) bekijk ik andere mogelijke redenen die mede tot dit protest leidden en belicht ik de rol van de oppositie.

3.2.1.1. Nandigram: een zwarte bladzijde in de geschiedenis van West-Bengalen

Op 31 juli 2006 had de West-Bengaalse overheid een contract getekend met de Indonesische Salingroep voor de ontwikkeling van een chemische hub waarvoor 8.000 hectare (!) landbouwgrond nodig zou zijn. Nandigram werd de uitverkoren locatie⁴⁷ (IMSE, 2009, p.27-28; Shalti Research Group, 2008, p.34).

De ontwikkeling van deze chemische hub zou 100.000 kleine boeren van hun gronden, of deze die ze bewerkten, verdrijven en hen zonder enige vorm van compensatie achterlaten. Landbouw is – net zoals in de rest van West-Bengalen – de hoofdinkomst van de grote meerderheid van de bevolking in Nandigram. Ongeveer 80% van de bevolking in Nandigram behoort tot de zogehete ‘scheduled castes’⁴⁸ en 50% van de bevolking bestaat uit moslims. Onderwijs, goede wegen, gezondheidszorg en andere faciliteiten zijn een zeldzaam goed in deze regio (bewoners Nandigram, interviews, 10/11/2009). Deze beslissing van de LF-regering zou deze kleine boeren hun enige bron van ‘livelihood’, hun land, ontnemen.

De geruchten over deze beslissing verspreidden zich als een lopend vuurtje en al snel ontstonden verschillende oppositiebewegingen. Deze konden de vastberadenheid van de West-Bengaalse overheid wat betreft hun plannen echter niet afzwakken. Uit een amalgaam van organisaties – met of zonder een

⁴⁶ En de manier waarop ze dit wenste te doen.

⁴⁷ Dat de LF-regering juist deze locatie uitkoos voor de ontwikkeling van haar plannen is opmerkelijk. Nandigram was traditioneel een locatie waar de LF-regering zeer goed scoorde tijdens verkiezingen. Waarschijnlijk dacht ze de inwoners hier gemakkelijker te kunnen overtuigen van haar plannen. Deze plannen doorvoeren op een locatie waar de oppositie sowieso al sterk stond, zou immers zonder twijfel voor moeilijkheden zorgen.

⁴⁸ Corbridge, Williams, Srivastava & Véron (2005, p.xiii) omschrijven ‘scheduled castes’ als “*those castes recognized by the Constitution as deserving special assistance in respect of education, employment and political representation; in effect, the ex-Untouchables*”

partijpolitieke achtergrond – ontstond het Bhumi Uchhed Pratirodh Committee (BUPC)⁴⁹, met als bedoeling met één stem te spreken tegen de plannen van de LF-regering. Met de gebeurtenissen in Singur nog vers in het geheugen, besloten de inwoners het heft in eigen handen te nemen en de strijd met politie en ordediensten aan te gaan, indien nodig met geweld (lokale leider Nandigram, interview, 10/11/2009). “*Singur almost lost and the people in Nandigram said in 2006 already, if they come here, we’ll fight them*” (Sujato Bhadra, activist Singur, interview 09/11/2009).

Op 3 januari 2007 volgde een eerste aanval van de ordediensten en op 7 januari 2007 kwamen voor het eerst vier inwoners om in een vuurgevecht met de harmad (Shalti Research Group, 2008, p.34). Dit zijn troepen – gesteund en bewapend door de CPI(M) – die acties ondernamen tégen de bevolking van Nandigram. Shankar Samanta - een CPI(M)-leider - werd in de rellen die hierop ontstonden gelyncht. Het protest van de bevolking hield echter niet op – zij leefde immers met de constante vrees dat hun gronden zouden worden ingenomen of dat de harmad hun dorpen zou binnenvallen – en van januari tot maart 2007 werd de politie tegengehouden wanneer ze dorpen in Nandigram wilde betreden. De bewoners van Nandigram sloten bruggen en wegen af om de overheidsdiensten de toegang tot Nandigram te beletten. Heel wat CPI(M)-leiders vluchtten. Op verschillende manieren probeerde de overheid het protest te breken (een economische blokkade, activisten en intellectuelen werden lastig gevallen, ...) en op 14 maart 2007 vielen de harmad en politie uiteindelijk samen binnen. De BUPC bood weerstand, maar veertien mensen werden vermoord, minstens 85 gehospitaliseerd en nog eens 300 anderen liepen lichtere verwondingen op (velen door het gebruik van traangas). Rapporten van vermiste personen, verkrachtingen, mishandelde vrouwen, kinderen en personen met een handicap sijnelden binnen (CNN-IBN, 2008; Shalti Research Group, 2008, p.34-40; Dasgupta, 2009a).

Van maart 2007 tot oktober 2007 duurde het conflict voort. In april trok de regering officieel haar plannen voor een SEZ terug (Shalti Research Group, 2008, p.34-40). Ze weigerde echter compensaties voor zij die betrokken waren bij de gebeurtenissen op 14 maart 2007 en er waren geen aanwijzingen dat de schuldigen bestraft zouden worden. Het rapport dat door het Central Bureau of Investigation⁵⁰ werd afgeleverd, wees met een beschuldigende vinger naar de deelstaatregering, maar tot op heden werd er niemand veroordeeld (lokale leider Nandigram, interview, 10/11/2009). Tot op vandaag heeft de LF-regering en de politie zich niet publiekelijk verontschuldigd voor de gebeurtenissen in Nandigram. Dit zou immers hun geloofwaardigheid tot nihil herleiden (Bhattacharyya, 2009a). “*They wouldn’t do it, they can’t do it, because if they do it their honour is lost and honour is a big thing in India. When they do it, their position is lost. Who’s gonna believe the police if they have taken their*

⁴⁹ BUPC: Bhumi Uchhed Pratirodh Committee (‘Committee against Land Evictions’) is een organisatie opgericht om verzet te bieden tegen de ontwikkeling van een SEZ in Nandigram.

⁵⁰ Dat onder verantwoordelijkheid van de centrale regering een onderzoek voerde naar de gebeurtenissen in Nandigram.

ears?” (Over de gebeurtenissen in Lalgarh⁵¹, Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Er bleven op regelmatige basis rellen ontstaan en de vredesgesprekken liepen allesbehalve vlot. Na verloop van tijd probeerden de inwoners van Nandigram de draad weer op te nemen (Shalti Research Group, 2008, p.34-40). De frustratie bij de inwoners van Nandigram bleef echter groot. De gebeurtenissen van halverwege maart hadden diepe wonden geslagen, politieagenten bleven op post en geen enkele leider van de deelstaatregering bezocht het getroffen gebied (Economic and Political Weekly [EPW], 2007). Een heropleving van het geweld leek bijgevolg bijna onvermijdelijk.

Halverwege oktober sijpelden rapporten binnen dat de politie zich terug zou trekken uit Nandigram en dat de harmad zich verzamelde in Khejuri. Op 27 oktober 2007 vielen één dode en vier gewonden door een harmadaanval. In de dagen erna ontploften bommen waarbij aanhangers van de CPI(M) omkwamen. Dit veroorzaakte op zijn beurt weer aanvallen tegen BUPC-leden. Op 29 oktober werden verschillende huizen van BUPC-aanhangers vernield door de harmad. Mensenrechtenactivisten, maar ook pers en verschillende politici mochten het gebied niet meer binnen en werden hardhandig aangepakt door de politie. Onderweg naar Nandigram, vertelde Dejbit Dutta (interview, 10/11/2009) me hoe ze door aanhangers van de CPI(M) werden tegengehouden toen ze in deze periode op weg waren naar Nandigram: *“This is the place where they stopped our car. They smashed the window and hit me. My glasses were broken. They took our driver out of the car and hit him several times... If they did that to us, imagine what they must have done to the people.”*. Tijdens een vreedevolle mars van BUPC-aanhangers op 10 november 2007, werd opnieuw geschoten door de harmad. De dagen erna bleven de vuurgevechten aanslepen. Nandakuma - CPI(M) - gooide nog wat olie op het vuur toen hij op een bijeenkomst stelde: *“We have been pushed to the wall. The only option now is to kill or to get killed. We have to fight till the last drop of blood in our bodies”* (Shalti Research Group, 2008, p.37). In de daaropvolgende week werden honderden huizen afgebrand en de harmad bleef de wapens hanteren. Vele mensen werden dakloos en vluchtten naar kampen of sliepen in open lucht. De harmad wilde Nandigram binnenvallen, maar meer dan 3.000 mensen vormden een menselijke muur. Ze trokken zich terug, maar enkele uren later vielen ze opnieuw binnen. De regio veranderde in oorlogsgebied. De harmad controleerde verschillende dorpen en verdreven nog meer mensen uit hun huizen (Shalti Research Group, 2008). De manier waarop Nandigram opnieuw werd ingenomen, werd vanuit verschillende hoeken als “onwettig en onaanvaardbaar” bestempeld, maar nog steeds bleef de harmad gewapend optreden, ook tegen ongewapende marsen georganiseerd door de BUPC. Aangezien de media niet in het gebied was toegelaten, de wegen geblokkeerd waren en de politie niet meewerkte, is het moeilijk om een idee te krijgen van de tol van deze gevechten, maar niet-officiële rapporten spreken van een dodental dat de honderd overschrijdt.

⁵¹ Ook in Lalgarh ging de politie haar boekje zwaar te buiten ten aanzien van de inwoners van verschillende dorpen. De inwoners werden fysiek en seksueel vernederd. Ook hier bleven excuses van de verantwoordelijken uit (Bhattacharyya, 2009a).

De protesten in Nandigram werden meer en meer een nationaal gespreksonderwerp. Ondanks de moeilijkheden voor pers en mensenrechtenorganisaties om het gebied te betreden, werd het wangedrag van de overheid breed uitgesmeerd in de berichtgeving. In Kolkata begon een hongerstaking en ook intellectuelen schraagden zich massaal achter de protestbeweging (Santosh Rena, interview, 08/11/2009). De CPI(M) beweerde Nandigram terug te hebben ingenomen en vrij te hebben gemaakt van terroristen, maar de terreur tegen de bevolking in Nandigram bleef voortduren. Verschillende civil society-organisaties startten hulpacties en het Hoog Gerechtshof eiste een vrije doorgang in het gebied.

De perceptie over de LF-regering – en niet in het minst van de CPI(M) – is door deze gebeurtenissen drastisch gewijzigd. Het democratisch functioneren van de bestaande instellingen werd door de acties van de overheid immers op de helling gezet. Met de panchayatverkiezingen in mei 2008 gaven de inwoners een duidelijk signaal aan de heersende elite. Ondanks de terreur die werd gezaaid door de leiders, gaven de inwoners van Nandigram – maar ook elders – een duidelijke stem tegen de SEZs en tegen de LF-regering (bewoners Nandigram, interview, 10/11/2009). Bij mijn bezoek aan Nandigram werd duidelijk dat Nandigram – traditioneel een plaats waar de CPI(M) en de LF-regering veel stemmen wist te halen – nu een andere politieke kleur draagt.

De gebeurtenissen in Nandigram kunnen bezwaarlijk een verrassing worden genoemd. Het is het culminatiepunt van een golf van frustratie en protest die reeds enkele jaren door de deelstaat waait. Tot voor kort uitte deze ontevredenheid zich niet in gewelddadig gedrag van de bevolking of in een ander stemgedrag. Anno 2009 lijkt daarin echter verandering gekomen te zijn (AM, 2009, p.8). De gebeurtenissen in Nandigram vormen een zeer pijnlijk, maar realistisch beeld van het spontane protest ontstaan vanuit de samenleving tegen de ontwikkeling van SEZs én tegen de houding van de LF-regering. Dit protest startte in Singur, herhaalde zich in Nandigram, en heeft zich ondertussen verspreid over verschillende gebieden in West-Bengalen, waar gelijkaardige projecten op til staan en waar mensen het gevoel hebben dat de regering niet aan hun eisen en noden tegemoetkomt. Het protest in West-Bengalen is dan misschien een behoorlijk recent fenomeen, maar de eisen en verzuchtingen die de bewoners uiten, komen zeker niet uit de lucht vallen. Ook in 1977 – toen de LF-regering voor het eerst aan de macht kwam – vormden zekerheid over recht op land en zogehete ‘livelihood’ issues de thema’s die de rurale bevolking van West-Bengalen bezighielden (Chatterjee & Bassu, 2009, p.152). Die landrechten en de ‘livelihood’ van mensen staan nu op het spel, met (politieke) strijd tot gevolg (Banerjee-Guha, 2008, pp.51-59).

3.2.1.2. *Protest in West-Bengalen: socio-economische motieven als ‘trigger’*

De neoliberale hervormingen in het rurale West-Bengalen vormden een goede voedingsbodem voor protest. Dit protest is meestal lokaal, maar wordt wel gedragen door een groot deel van de bevolking. Tegen de ontwikkeling van SEZs – die het neoliberale gedachtegoed ‘on the ground’ brengen – ontwikkelden zich reeds op verschillende plaatsen in West-Bengalen protestbewegingen. De eisen zijn veelal gelijkaardig: een verbeterde ‘livelihood’, respect en waardigheid. Deze bewegingen zijn voornamelijk gericht tegen de ‘land grabbing movement’ van de regering en tegen haar idee van ontwikkeling. ‘Rechten op land’ staan centraal in deze protestbewegingen. Het verlies van land is voor boeren immers een zeer ingrijpende gebeurtenis die hun hele leven een andere wending geeft. Land is hetgeen hun overleven garandeert. Ondanks de diepe verwevenheid van de CPI(M) in het dagelijks leven van de rurale bevolking in West-Bengalen, lijkt ze – en bij uitbreiding de hele LF-regering⁵² – geen klankbord te zijn voor de visies en opinies van haar inwoners aangaande (industriële) ontwikkeling⁵³ (Da Costa, 2007, p.316).

Het protest startte met de ‘battle of Singur’. Hier zou geen SEZ ontwikkeld worden, maar wel een vrij gelijkaardige industriële zone waarin Tata Motors – aan wie het gebied werd toegekend – talloze voordelen zou genieten (IMSE, 2009, pp.25-31). De idee achter dit project past perfect binnen het neoliberale plaatje: door gebruik te maken van de principes van de markt zou men een hoofdzakelijk agrarische samenleving omvormen tot een ‘moderne’ en geïndustrialiseerde regio (Sau, 2008, pp.10-13). Het enthousiasme van de regering was groot. De plannen faalden echter omdat de deelstaatregering één zeer essentieel element niet in rekening bracht: de waarde van land voor de boeren. De ‘livelihood’ van deze boeren is immers opgebouwd rond het bezit (of het bewerken) van dit land. De evidentie waarmee de overheid dit land als een ‘commodity’ beschouwde, hield geen rekening met het belang ervan voor de boeren. De idee dat de protesterende boeren tegen vernieuwing zouden zijn, is echter een mythe. Veeleer draait het hier om een probleem van macht en om de veranderende rol die aan land wordt toegekend door de overheid. Voor de boeren geldt immers dat “*not everything can be bought and sold*” (Partho, interview, 4/11/2009). Singur is een zeer vruchtbaar gebied (Partho, interview, 4/11/2009) en ongeveer 30.000 boeren, sharecroppers, maar ook verkopers van de landbouwproducten, ... zouden hun ‘livelihood’ door deze onderneming verliezen (IMSE, 2009, pp.25-31; Debjib Dutta, interview, 10/11/2009). Tevens werd dit land uitgekozen zonder de lokale administratie of panchayats te contacteren (AM, 2009, p.9). Om tegen de landverwervingsmaatregelen in te gaan werd “Krishi Jami Raksha Committee” opgericht. Hierop werden door de overheid gedurende 7 maanden acties ondernomen tegen de bevolking. Bijna verloren

⁵² Dit werd echter betwist door Biplab Sidhanta (UTUC, interview, 14/11/2009). Hij stelde dat de CPI(M) zo dominant is in haar regering dat de invloed van de andere coalitiepartners tot niets is herleid.

⁵³ Tijdens interviews met boeren tijdens mijn veldwerk kwam steeds aan bod dat zij voor een ‘ander soort ontwikkeling’ zijn. Hiermee doelden zij op ontwikkeling in de agrarische sector.

activisten en boeren er de strijd tegen de plannen van de regering (Sujato Bhadra, interview, 9/11/2009), maar de grootschalige tegenactie hield stand en Tata Motors verkaste naar Gujarat⁵⁴ (IMSE, 2009, pp.25-31). De gevolgen blijven er echter nog voelbaar en Tata beschikt nog steeds over grote delen land (Bhattacharyya, 2009, p.11; inwoner Singur, interview, 5/11/2009)

De spontane oppositie van de boeren tegen de ideeën van de overheid en de snelheid waarmee soortgelijke initiatieven zich verspreidden over de deelstaat, toont aan dat de regering de goedkeuring van haar bevolking op geen enkel moment als een vanzelfsprekendheid mag beschouwen. Gelijkaardige initiatieven verschenen in de hele deelstaat: de mensen protesteerden tegen de onteigeningen, terreur en armoede die zich genesteld hadden in de staat (Bhattacharyya, 2009a).

Nandigram werd, zoals reeds toegelicht, een meer gewelddadige versie van het protest tegen SEZs. Hier wou de overheid grond innemen voor de vestiging van een chemical hub, maar botste ze opnieuw op grote weerstand van de lokale bevolking. Ook hier vormden gelijkaardige bekommernissen de basis voor het protest. Dat een linkse regering arme boerenfamilies in koelen bloede zou neerschieten, was voor de bevolking onbegrijpelijk. Het gewelddadige karakter van deze ontwikkelingen werd steeds meer in de verf gezet en de regering – die ooit als ‘pro-poor and pro-people’ werd bestempeld – verloor het vertrouwen van de bevolking. Ook elders in de staat (Dankuni, Mahishadal, Haripur, ...) organiseerden mensen zich om de plannen van de regering te dwarsbomen. Heel recent kwam het tot gewelddadige taferelen in Lalgarh (Bhattacharyya, 2009a). In Lalgarh speelden gelijkaardige issues op als in Singur en Nandigram. Bijkomstig zijn er in deze regio de gevoeligheden aangaande de tribale bevolking. Ook hier wilde de LF-regering een SEZ⁵⁵ vestigen. Met de gebeurtenissen in Singur en Nandigram in het achterhoofd, probeerde de overheid de bedrijven die er zich zouden vestigen voor te stellen als weldoeners. De inwoners van Lalgarh zouden allerhande voordelen genieten wanneer het bedrijf er zich zou vestigen, zo werd door de regering verkondigd. Toen op 2 november 2008 bij een bezoek van de eerste minister van West-Bengalen, Bhattacharjee, en de minister van ijzer en staal van de centrale regering een landmijn ontplofte⁵⁶, startte opnieuw een operatie van de politie waarin de bevolking hardhandig werd aangepakt. De inwoners reageerden op een gelijkaardige manier als in Nandigram. Ook hier protesteerden de inwoners tegen de plannen van de regering, maar nog veel meer tegen de repressie, discriminatie en onderdrukking waar ze gedurende jaren het slachtoffer van waren geweest. De ontevredenheid in rurale gebieden leek enkel te groeien.

⁵⁴ Een andere Indiase deelstaat.

⁵⁵ De LF-regering poogde lang de SEZ-status van haar project stil te houden (Bhattacharyya, 2009a)

⁵⁶ De landmijn ontplofte op het moment dat de ministers reeds weg waren, maar er raakten wel enkele politieagenten gewond. Naar gewoonte werd de schuld in de schoenen geschoven van de Maoïsten. De mate waarin zij betrokken waren, wordt door verschillende bronnen betwijfeld (Bhattacharyya, 2009a; Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Zij wisten de strijd echter wel te kapen en acties te ondernemen tegen de CPI(M) (Bose, 2009, p.36)

Al deze crisissen en de recente verkiezingsnederlagen wijzen er op dat de LF-regering onder druk staat. Met de deelstaatverkiezingen van 2011 in het vooruitzicht lijkt de LF-regering voor het eerst in 32 jaar niet op beide oren te kunnen slapen. De regering zinkt weg en de populariteit van Mamata Banerjee (TMC⁵⁷) kent ongeziene hoogtes. *“By this time the party is in such a bad shape that when the party says ‘A’ people say ‘A is not what it is’. Nobody will believe anything they say, except their committed cadre. So they’re kind of speaking to themselves”* (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). De krantenkoppen spreken eveneens voor zich: *“Bengal stands by Trinamool-Congress combine, banishes the Left”* (Sarkar, 2009), *“Disgruntled Left leaders join Didi⁵⁸”* (Chatterjee, 2009b). Alles wijst op een crisis van ‘The Party’ en haar regering in West-Bengalen (AM, 2009). Deze situatie is ongezien voor de CPI(M) en de LF-regering⁵⁹. Zij haalde in 2006 immers nog een gigantische verkiezingsoverwinning en wist tussen 1977 en 2006 meestal probleemloos de deelstaat- en Lok Sabhaverkiezingen⁶⁰ te winnen. Om de huidige crisis te verklaren, moeten we dus op zoek gaan naar redenen die zich na 2006 hebben gemanifesteerd. Het neoliberale kader waarachter de LF-regering zich – met de ontwikkeling van de SEZs – heeft geschaard vormt mijns inziens een goede verklaring voor de breuk tussen deze regering en hun electoraat. Het is immers reeds duidelijk geworden welke gevolgen hervormingen van deze aard kunnen inhouden voor de boeren en de armere bevolking in West-Bengalen. De LF-regering omarmde het neoliberale discours en de ontwikkeling van SEZs en labelde het als ontwikkeling. Vraag is dan ‘development for whom?’. Er worden immers fundamentele rechten ontnomen aan de inwoners die hun gronden verliezen. Vele van de getroffen mensen behoren tot de lagere kastes, zijn dalits, moslims, ‘sharecroppers’, ... Voor hun overleven zijn zij afhankelijk van hun land. Ontwikkeling lijkt hier veelal in het voordeel te zijn van bedrijven en ondernemers. De inwoners van West-Bengalen stappen bijgevolg niet mee in dit verhaal.

⁵⁷ Trinamool Congress, de grootste oppositiepartij in West-Bengalen.

⁵⁸ Met de term “Didi” wijst men op Mamata Banerjee (TMC).

⁵⁹ Drastische hervormingen op organisatorisch vlak en haar programma lijken dan ook noodzakelijk. Hoe de CPI(M) en – bij uitbreiding de LF-regering – hiermee zal omgaan is een boeiende vraag. Binnen het bestek van deze masterproef zou deze vraag te ver leiden, maar ze vormt wel een interessante onderzoeksoptie.

⁶⁰ Lok Sabha is het direct verkozen lagerhuis in India.

3.2.1.3. Andere motieven achter het protest in West-Bengalen

“Corruption ought to be seen as a symptom of the state’s fundamental weaknesses, not some basic or single determinant of society’s ills.

(Dharieswar, Kauf, Kishor, Lopez, Wang & Thomas, 2000, p.136)

Het voorgaande neemt niet weg dat er geen frustraties waren aangaande de “misrule of the LF” vóór

deze periode. Het straatbeeld in West-Bengalen wordt wel gekleurd door vlaggen, uitspraken, ... van politieke partijen. Dit neemt niet weg dat mensen niet kritisch staan ten opzichte van het politieke spel. De idee dat de CPI(M) ooit bestond uit eerlijke, hardwerkende en goedbedoelende mensen die streefden naar verandering lijkt me wijdverspreid (ex-CPI(M)-lid, interview, 6/11/2009; Swapan, interview, 14/11/2009; Ruud, 2001). “In these days (1977) the

people voted for them spontaneously, because they believed in the sincerity of the left leaders” (Sankar Roy, interview, 6/11/2009). Maar regeren heeft de partij veranderd. “*Power corrupts and coopts. They were absorbed by the system”* (Swapan, interview, 14/11/2009). De leidende partijen willen de macht blijvend naar zich toetrekken door zich van stemmen, geld en andere bronnen, maar ook de eigen positie te verzekeren (Ruud, 2001, p.118). Kwesties rond sociale rechtvaardigheid en ongelijkheid lijken hierbij naar de achtergrond te zijn verdwenen (Majumdar, 2009). Politici, ambtenaren, maar ook de nieuwe zakenelite worden als corrupt bestempeld (Ries, 2002, p.294). Een groot deel van de bevolking in West-Bengalen voelt zich dan ook niet langer ideologisch verbonden met de CPI(M), of met de LF-regering. Ries (2002, p.309) stelde een gelijkaardig fenomeen vast in het Rusland van de jaren '90: “*State power disintegrates and reintegrates, but though it pretends to move toward democracy and justice, it in fact seems as inaccessible, inconsistent, and involuted as before. It seems unwilling to distribute resources as needed”*.

Het lijkt er op dat ontevredenheid zich de voorbije 32 jaar had opgestapeld en deze situatie uiteindelijk (op gewelddadige wijze) ontplofte⁶¹. Naast de gebeurtenissen in Singur, Nandigram, Lalgarh, ... boekt de LF-regering immers ook slechts matige resultaten op andere domeinen. Aanklachten van

⁶¹ Maar belangrijk om op te merken is dat de LF-regering zelfs in 2009 nog 43% van de stemmen achter zich wist te scharen tijdens de Lok Sabhaverkiezingen (AM, 2009, p.8). Dit wijst er op dat ondanks het recente falen van de LF-regering en de CPI(M) om landbouwgronden te verwerven zij nog steeds over zeer veel steun in de rurale gebieden beschikken. De vraag hoe ze zich hiervan verzekert en of andere partijen op deze bronnen zullen kunnen rekenen, is bijgevolg een boeiende vraag voor verder onderzoek.

nepotisme, wijdverspreide corruptie⁶², zwakke prestaties aangaande de ontwikkeling van de landbouwsector, ... zijn hiervan enkele voorbeelden (Chatterjee & Basu, 2009). Volgens onderzoek van de NES⁶³ 2009 dacht slechts 36% van de West-Bengaalse bevolking dat de politieke continuïteit in de deelstaat een gevolg was van ‘good governance’ (Chatterjee & Basu, 2009, p.156). Het is een vreemde vaststelling dat na 32 jaar continu aan de macht te zijn geweest een groot deel van het electoraat dit niet inschat als een gevolg van ‘good governance’.

Een aantal zwakke plekken in de hervormingen – die in het hoofdstuk rond de politieke stabiliteit in West-Bengalen werden belicht – kwamen na enkele jaren naar boven. Zo hebben politiek-economische overwegingen zowel de sterktes als de zwaktes van het panchayatsysteem in West-Bengalen bepaald (Bardhan & Mookherjee, 2006, pp.202-222). Vrouwen, maar ook zij die niet verbonden zijn met de partij (!) geven vaak blijk van beperkte participatie. Het panchayatsysteem bleek dus al snel een middel in handen van de leidende partijen te zijn (Bhattacharyya, 2009a, p.26-27). De partij kon hierdoor haar invloed immers vergroten naar de civiele domeinen van de samenleving, met een systeem van patronage voor de “volgers” van de leidende partijen tot gevolg (Sarkar & Sarkar, 2009a). Het ontstaan van de ‘party society’ was hiervan een gevolg. Een van de gevolgen hiervan is dat de democratische mogelijkheden om problemen te uiten beperkter zijn. Een groeiend verwijt luidt dan ook dat de panchayats geëvolueerd zijn tot een instrumenteel en bureaucratisch instrument door de doorgedreven partijcontrole (Dasgupta, 2009c, p.80). “*All the power is with the state, so what can the local guys really do?*” (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Dit brengt ons bij de relatie tussen de partij – de CPI(M) – en de manier waarop regeren mogelijk was. Verschillende lokale – en minder lokale – veranderingen tijdens de laatste twee decennia hebben er op gewezen dat de bestaande praktijk van ‘party society’ onhoudbaar is en dat er nieuwe politieke praktijken ontstaan in West-Bengalen (Bhattacharyya, 2009b).

Democratische decentralisering is tevens geen synoniem van verminderde corruptie gebleken (Véron et al., 2006). Dat blijkt zonder meer uit een uitspraak van Santosh Rena (interview, 8/11/2009): “*Everybody knows there are corrupt people in the panchayats*”. Daar economische en politieke belangen ook binnen lokale gemeenschappen verschillen, gaan bepaalde facties een verbinding aan

⁶² Wat corruptie inhoudt is voor interpretatie vatbaar. Zo wordt ‘een neefje in een goede school binnenhelpen door de eigen contacten aan te spreken’ door veel mensen niet als corruptie beschouwd. ‘Geld ontvangen voor de toekenning van bouwwerken’ wél (Ruud, 2000, p.274). Netwerken wordt immers vaak beschouwd als een strategie om om te gaan met de bureaucratie (Ruud, 2000, p.271-294). Het is dus geen zwart-witverhaal. Tijdens mijn veldwerk werd meermaals verteld dat de CPI(M) in grote getale geld ontving voor de ontwikkeling van SEZs. “*There is money given under the table. The same thing happened with the Tata’s. There’s been an interesting story which was in the newspaper today. An article in which is said that of all the major political parties in India (The Congress, The BJP and the CPI(M)) , CPI (M) makes the first rate on all the parties which has the largest amount of money. They have left behind the BJP and the congress. And there are a lot of politicians which have money in suisse banks*” (ex-CPI(M)-lid, interview, 6/11/2009). Het is dit soort vermeende corruptie die de frustratie van de bevolking ten aanzien van de CPI(M) aanwakkert.

⁶³ National Election Study

met bureaucraten en politici en worden op die manier een welwillende partner in netwerken van corruptie. Bardhan & Mokherjee (in Véron et al, 2006) stellen dat bij ongelijke of cliëntelistische condities, de bestaande lokale elites in staat zijn de lokale staat 'in te palmen' waardoor de doorgevoerde decentralisatie gepaard gaat met een verschuiving van corruptie naar de lokale elite. Dit bestempelen zij als "gedecentraliseerde corruptie". Maar tevens kan er door de ontwikkeling van panchayats of nieuwe gedecentraliseerde bestuursvormen een nieuwe klasse van 'politici' ontstaan, die niet tot de traditionele elite behoort, maar tevens haar macht tracht uit te oefenen over het systeem (Véron et al., 2006). Gupta (1995) spreekt over "blurred boundaries", verwijzend naar de onduidelijke grenzen tussen de politieke samenleving en de lokale gemeenschappen. Het spreekt bijgevolg voor zich dat lokale vormen van "rent-seeking" niet noodzakelijk buiten die lokale gemeenschappen gezocht moeten worden. Tijdens mijn veldwerk kwam ook meermaals aan bod dat de macht die feitelijk in handen is van de panchayats zeer beperkt blijft. Nochtans is het geloof in het panchayatsysteem nog steeds vrij groot. Een andere tekortkoming die aan de panchayats wordt toegekend is het feit dat de autonomie van de panchayats vrij beperkt is ten opzichte van de verantwoordelijkheden die lokale besturen in andere landen dragen. Zij blijven vaak afhankelijk van subsidies van de deelstaat- en centrale regering, waarbij bureaucratische en politieke motieven vaak de bovenhand halen. Dit alles blijkt uit volgende uitspraak van Meher Engineer (interview, 4/11/2009): *"You can't do anything until you strenghten the panchayats, but they have been weakened"*.

Naast deze tekortkomingen van het panchayatsysteem, spelen beperkingen van de landhervormingen en de ontwikkelingen in de agrarische sector een voorname rol. Vooral de rurale achterban van de LF-regering veranderde bij de laatste verkiezingen zijn stem (Chatterjee & Basu, 2009). Deze achterban had de LF-regering achter zich weten te scharen door allerhande ontwikkelingen in de agrarische sector. De landhervormingen verzekerden de LF-regering van stemmen, maar om dit verder te zetten waren vernieuwingen in deze sector uiteraard noodzakelijk. Die technologische of institutionele doorbraak om tot verdere ontwikkeling te komen, bleef echter uit. *"The thing is the CPI(M) and the CPI and all socialist parties do not know what to do with peasants. Beyond land reform they don't have a clue. I don't think they understand Indian peasants at all"* (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Tijdens gesprekken met boeren in West-Bengalen bleken deze hervormingen ook één van hun grootste bekommernissen te zijn. Zij wezen allemaal op het belang van investeringen in de landbouw en de ontwikkeling van de agrarische sector. De focus van de regering op industrialisering hield geen rekening met de verzuchtingen van haar electoraat. Tevens deed deze focus op industrialisering heel wat van de landhervormingsmaatregelen uit de jaren '70 en '80 teniet (IMSE, 2009, p.50). De eerste slachtoffers van de landverwervingsmaatregelen van de LF-regering zijn immers de arme boeren die met het verlies van hun land ook hun 'livelihood' kwijtspelen.

Een ander punt dat de aandacht verdient, is het stemgedrag van vrouwen in West-Bengalen (Chatterjee & Basu, 2009, p. 154). Zij stemden beduidend minder op de LF-regering tijdens de laatste verkiezingen. Geweld tegen vrouwen is een groot probleem in West-Bengalen. Gedurende de 32 jaar waarin de LF-regering aan de macht is, is West-Bengalen de top vijf binnengedrongen van staten waar verkrachting, huishoudelijk geweld en kidnapping of misbruik van meisjes het meest voorkomen (Chatterjee & Basu, 2009). Vrouwen eisten al lange tijd een veiligere plaats voor zichzelf in de samenleving, maar de LF-regering besteedde hier weinig aandacht aan en met de aanvallen tegen vrouwen in Nandigram & Lalgarh⁶⁴ door de regering zelf, leek de frustratie enkel te groeien.

Tevens wordt de LF-regering – maar vooral de CPI(M) – beschuldigd van aanhoudende terreur, corruptie en geweld. De CPI(M) kon haar macht steeds meer bevestigen door middel van intimidatie, bedreigingen en selectief geweld (ex-CPI(M)-lid, interview, 6/11/2009). De terreur van links zaaide angst, niet enkel onder politieke tegenstanders, maar ook onder hen die zich kritisch uitlaten over de praktijken van de LF-regering en de gewone bevolking (Mukherjee, 2007, p.107). Op de vraag hoe deze regering 32 jaar lang de scepter heeft kunnen zwaaien, kreeg ik zonder aarzeling te horen dat geweld en repressie hiertoe een fundamentele bijdrage hebben geleverd (Disari Roy, interview, 14/11/2009). Het democratisch gehalte van de CPI(M) werd hierdoor herleid tot het minimum. De strikte partijhiërarchie waarin centralisme en conformiteit – twee elementen die in strijd lijken te zijn met het democratisch gedachtegoed – centraal stonden, heeft volgens velen mee geleid tot de ondergang van de CPI(M) en met haar de LF-regering (AM, 2009, p.12). Via de recente oppositiebewegingen – die gesteund werden door zowel boeren als intellectuelen en NGO's – poogde men de overheid op haar democratische verantwoordelijkheden te wijzen.

3.2.2. Het protest in West-Bengalen geëvalueerd

De LF-regering lijkt een aantal zaken die belangrijk zijn voor hun achterban uit het oog te zijn verloren. De mobiliserende kracht waarover de CPI(M) en de LF-regering in 1977 beschikte is verdwenen. De democratische vormen van bestuur die ze op grassrootsniveau wist te ontwikkelen en waarvoor ze lofbetuigingen uit verschillende hoeken kreeg, zijn ondertussen geëvolueerd tot instrumenten van de partij. Land- en livelihoodissues – twee elementen die het politieke systeem in West-Bengalen altijd hebben bepaald – spelen met de ontwikkeling van de SEZs opnieuw op. Er heerst fundamentele ontevredenheid in West-Bengalen over het beleid van de LF-regering.

⁶⁴ Vrouwen speelden een zeer voorname rol tijdens het protest in Nandigram (lokale leider Nandigram, 10/11/2009). Zij liepen voorop tijdens vreedevolle protesten, waarschuwden hun mannen bij aanvallen van de harnad, ... Hierdoor waren zij ook vaak de eerste slachtoffers van het geweld. Ook in Lalgarh namen de vrouwen een zeer belangrijke rol op in het protest.

Dit alles maakt dat “Maa, Mati, Manus” (mother, land and the people) – de slogan waarmee Mamata Banerjee (TMC⁶⁵) naar de verkiezingen trok, de gevoelens in de samenleving zeer goed lijkt te vatten. De versplinterde oppositie speelde zeker en vast in het voordeel van de LF-regering om gedurende 32 jaar verkiezingsoverwinningen te boeken. Nu konden de oppositiepartijen echter gebruik maken van de spanningen in de deelstaat om het tij langzaam, maar zeker in hun richting te doen keren. De tot dan toe versplinterde oppositie vestigde haar aandacht op de spanningen rond de landverwervingsmaatregelen en werkte samen. Het electoraat veranderde van mantel: Ze hebben een alternatief gevonden voor de LF-regering en verandering in het politiek leiderschap in West-Bengalen lijkt op komst (Chatterjee & Basu, 2009). En niet alleen TMC lijkt versterkt uit de politieke impasse in West-Bengalen te komen. Ook de naxalieten wisten de strijd tot op zekere hoogte te claimen. Gezien de LF-regering niet tegemoet kwam aan de noden van de lokale boeren en armen, poogden zij steun te verwerven van de gefrustreerde bevolking. Zij wisten hun invloed de laatste jaren dan ook danig uit te breiden. Door de grote ongelijkheid in sociale en politieke structuren, wisten zij een deel van de bevolking te mobiliseren voor hun (politiek) project. Zij steunden de beweging van de boeren openlijk, probeerden te infiltreren in de oppositiebewegingen of claimden acties ondernomen door deze bewegingen (Sarkar & Sarkar, 2009b). Dit alles wil echter niet zeggen dat de drijfveren achter het politiek gedrag van de bevolking veranderd zijn. Landissues en andere aspecten die rurale ontwikkeling aangaan, hebben steeds de voorkeur van het electoraat bepaald. *“Een mandaat voor de oppositie zou dus geen fundamentele verandering in de ethos en richting van politiek in West-Bengalen betekenen”* (vertaald uit het Engels, Chatterjee & Basu, 2009, p.156). De fundamenten van de deelstaat blijven dus nog dezelfde.

De verandering in stemgedrag staat tevens niet gelijk aan vertrouwen of geloof in de verkiezingsbeloften van Mamata Banerjee en haar partij, TMC. *“To get the king out is one thing, but to be the king and rule is something else”* (Meher Engineer, interview, 4/11/2009). Volgens velen ligt de sterkte van Banerjee niet zo zeer in haar mogelijkheden om een organisatie op te bouwen. Momenteel lijkt de regering van West-Bengalen echter niet in staat

om de opinies in de samenleving te dragen. Het feit dat de regering wat dit betreft in gebreke blijft, bepaalt volgens velen de sterkte van Mamata Banerjee en de TMC (ex-CPI(M)-lid, interview, 6/11/2009). In West-Bengalen heerst dan ook heel wat discussie over de vraag of Mamata Banerjee en

⁶⁵ Trinamool Congress (TMC) is de grootste oppositiepartij in West-Bengalen.

haar partij in staat zullen zijn om te regeren. De meningen hierover lopen sterk uit mekaar. *“She is now kicking the CPI(M) out, but once her target is achieved, the CPI (M) is defeated and she comes to power, than the real problems come. Because she has no political understanding of what to do with power. We know CPI(M) is bad. But how to use the power when you come to power, she doesn’t know a thing about it. And I don’t really think she bothers. I think she thinks: well, there are so many people around me, they will find some sort of program”* (ex-CPI(M)-lid, interview, 6/11/2009). Anderen denken dan weer dat zij in staat zal zijn om voldoende draagvlak voor haar ideeën te creëren in de samenleving. Eén van de slachtoffers van de gebeurtenissen in Nandigram (interview, 10/11/2009) wist dit alles zeer gevat te verwoorden: *“We just want the CPI(M) out! And if Didi is planning to do the same overhere, she will be the next one we kick out. We want peace, rest and an other form of development”*. Deze samenleving schreeuwt om verandering, weg van de alomtegenwoordige macht van de CPI(M), weg van de ‘party society’. Aansluitend hierbij kan de vraag gesteld worden wat er met de partijorganisatie zal gebeuren, wanneer de CPI(M) de verkiezingen in 2011 zou verliezen. Ook hierover lopen de meningen sterk uit mekaar. Sommigen geloven dat de partijorganisatie in mekaar zal stuiken. Anderen denken dat de partij bij de minste fout van Mamata Banerjee en de CPI(M) terug zal kunnen slaan. Deze elementen vormen boeiende elementen voor toekomstig onderzoek.

De trigger voor de ommekeer in West-Bengalen vormde mijns inziens ongetwijfeld de industriële hervormingen, de landverwervingsmaatregelen die de LF-regering daarvoor nam en haar weigering om enig debat te voeren over het gekozen pad van industriële groei. Het lijkt alsof ‘The Party’ en haar LF-regering het contact met de basis kwijt is en geen oor meer heeft voor de verzuchtingen van boeren en de armere massa (AM, 2009, p.11). *“You can not call this party a communist party. A communist party would go to the people and listen to them⁶⁶”* (Sujato Bhadra, interview, 9/11/2009). De woede had zich doorheen de jaren opgestapeld, maar had nood aan een katalysator om tot een ontploffing te komen. Ontevredenheid over de strategie van snelle industrialisatie – en de landonteigeningen die daarmee gepaard gingen – namen die rol op zich.

⁶⁶ Williams (2001) spreekt over “a Bengali version of communism”.

4. Besluit

*The interrelationship that exists among space,
spatiality of capital and the globalisation process
happens to be the premise of this paper
(Banerjee-Guha, 2008, p.70)*

Onder impuls van de internationale gemeenschap werd de Indische economie vanaf 1991 grondig hervormd: de invoering van het neoliberal model moest ontwikkeling en economische groei in India teweegbrengen. Economische liberalisatie, privatiseringen, ... het land leek het verleden volledig achter zich te laten. Ondanks ogenschijnlijk protest stapte ook de linkse LF-regering die reeds sinds 1977 aan de macht was in West-Bengalen mee in dit verhaal. De initiële focus op ontwikkeling in de landbouwsector verschoof naar industrialisering, privatisering en liberalisering van de markten. De communistische ideologie van de CPI(M) – de belangrijkste partij in de LF-regering – werd dus bijzonder pragmatisch ingevuld. Om deze ‘vernieuwde ideologie’ te concretiseren, koos men voor de ontwikkeling van SEZs, die hun sterkereeds bewezen hadden in grote buur China⁶⁷. In 2003 keurde de LF-regering reeds de SEZ Act op deelstaatsniveau goed, in 2005 verleende de CPI(M) de noodzakelijke steun bij de goedkeuring van de SEZ Act in de centrale regering. Hiermee lijken communistische idealen tot een ver verleden te behoren. De internationale gemeenschap juicht de economische hervormingen in India luid toe, maar lijkt de nadelen van het gevoerde beleid over het hoofd te zien. India is immers een overwegend rurale samenleving en grote groepen van de bevolking kunnen niet mee profiteren van de gigantische economische groeicijfers die India de laatste jaren kent.

Sinds 2006 vonden in West-Bengalen een aantal gebeurtenissen plaats die de frustratie van deze overwegend rurale bevolking op socio-economisch vlak duidelijk maakten. Plannen voor SEZs werden in grote getale goedgekeurd door de regering, zonder hierbij de lokale gemeenschappen te raadplegen. Om de economische hervormingen mogelijk te maken, moesten grote groepen boeren, “agricultural workers”, ... van hun land en ‘livelihood’ worden verdreven. De hevige weerstand hiertegen is een logisch gevolg van de vastberadenheid van de regering om deze SEZs door te voeren, tegen de wil van haar bevolking. Op verschillende plaatsen in de deelstaat protesteerden inwoners spontaan tegen de plannen van de regering. De socio-economische eisen van de bevolking kwamen op een heel zichtbare manier naar voor. Na de drieste interventie van de overheidsdiensten in Nandigram stonden de hervormingen in West-Bengalen wekenlang in de kijker. Boeren, “agricultural workers”, ... in West-Bengalen deelden gelijkaardige bekommernissen, en kregen hierbij de steun van intellectuelen, NGO’s, ...

⁶⁷ Wanneer men enkel de groeicijfers van China voor ogen houdt, en geen oog heeft voor de nadelige gevolgen op sociaal, maatschappelijk en milieu vlak, kan men de SEZs inderdaad als een succesverhaal bekijken.

In het begin van deze masterproef stelde ik me als doel de relatie tussen de doorgevoerde veranderingen en de protesten na te gaan. Ik meen te hebben aangetoond dat deze protesten inderdaad gekant waren tegen de SEZs en de neoliberale hervormingen die de regering wenst door te voeren. Haar overwegend ruraal electoraat schaart zich niet achter de idee van ontwikkeling die hiermee gepaard gaat. Maar, zo stelde ik, de frustraties tegen de ontwikkeling van SEZs en de inname van landen belichtten ook meer en meer de apathie die gedurende 32 jaar was ontstaan ten aanzien van de praktijken van de CPI(M) en de LF-regering. De hegemonie die de CPI(M) wist te vestigen over alle sferen van de samenleving heeft het democratisch proces – dat ze zo'n drie decennia geleden voorstond – gekeerd. Macht blijft geconcentreerd in handen van enkelen; zij die banden hebben met “The Party” of de LF-regering. In tegenstelling tot enkele jaren geleden, is corruptie anno 2009 een wijdverspreid fenomeen in West-Bengalen. Geweld en intimidatie worden overal genoemd als instrumenten van de partij om haar macht bevestigd te zien. Een grondige herziening van de relatie tussen politieke partijen en de samenleving, weg van de ‘party society’, lijkt een absolute noodzaak. De bevolking was er zich al langer van bewust dat deze praktijken niet thuishoren in de “liberale samenleving”, maar had behoefte aan een trigger om de frustratie die hierover was ontstaan, tot uiting te doen komen. De ontwikkeling van SEZs en ‘the great Indian land grab’ die hiervoor noodzakelijk was, zorgden ervoor dat deze frustraties werden geuit in massaal protest. Op zich geen vreemde vaststelling, aangezien ‘land’ in zekere zin het fundament is van deze samenleving.

Land- en livelihoodissues hebben altijd een grote rol gespeeld in West-Bengalen. Wat betreft politieke thema's lijkt er dan ook niet echt sprake te zijn van een grote breuk met het verleden. Die breuk zit in de rol die de LF-regering en de CPI(M) hierin kunnen en mogen spelen van het West-Bengaalse electoraat. De bevolking in West-Bengalen ziet dat de huidige regering geen ‘verhaal’ meer heeft en geen antwoord kan bieden op haar verzuchtingen. Een ander verhaal wordt momenteel geboden door Mamata Banerjee en TMC. Enerzijds kan de steun die door de politieke oppositie aan de protestbewegingen wordt geboden, beschouwd worden als het gevolg van oprecht engagement. Anderzijds wordt het protest in West-Bengalen door TMC uit haar context gehaald. Het lijkt een vehikel te worden voor het politiek project van TMC. Door de tegenvallende verkiezingsresultaten voor de LF-regering in 2008 en 2009 voorspelden velen reeds de nederlaag in de deelstaatverkiezingen in 2011⁶⁸. Of het zo ver komt, is een vraag voor de toekomst. Wat wel duidelijk is, is dat de oppositie de strijd van de boeren wist te kapen en er zelf politiek voordeel uit kon halen.

⁶⁸ Zoals ik reeds toelichtte wordt de macht van de LF-regering – maar vooral van de CPI(M) ook op een gewelddadige manier uitgedaagd door de maoïstische naxalieten. Door een harde aanpak hoopt de LF-regering deze uitdaging de mond te snoeren.

Het protest in West-Bengalen is dus het culminatiepunt van een hoop frustraties en spanningen die zich de voorbije decennia opstapelden. Het huidige beleid van de regering aangaande SEZs vormde de spreekwoordelijke druppel die de emmer deed overlopen. Een massale oppositiebeweging tegen de deze plannen én tegen de praktijken van de LF-regering ging van start. Na 32 jaar politieke continuïteit wat betreft het regeren – lijkt verandering nu op til.

Bibliografie

Aggarwal, A. (2004). *Export Processing Zones in India: Analysis of the export performance*. New Delhi: ICRIER.

Aggarwal, A. (2006, 4 november). Special Economic Zones: Revisiting the policy debate. *Economic and political weekly*, 41, (43/44), 4533-4536.

Aggarwal, A. (2007). *Impact of Special Economic Zones on employment, poverty and human development*. New Delhi: Indian council for research on international economic relations.

Aiyar, S.P. & Mehta, U. (1965). *Essays on Indian federalism*. Bombay: Allied Publishers.

AM (2009, 25 juli). The state of the CPI(M) in West Bengal. *Economic and political Weekly*. 44, (30), 8-13.

Austin, G. (1966). *The Indian constitution: a cornerstone of a nation*. Oxford: Clarendon.

Banerjee, S. (2008, 18 oktober). A political cul-de-sac: CPI(M)'s Tragic Denouement. *Economic and Political Weekly*. 43, (42), 12-15.

Banerjee, A., Gertler, P. & Ghatak, M. (2002). "Empowerment and Efficiency: Tenancy Reform in West Bengal". *Journal of political economy*, 110, (2), 239-280.

Banerjee-Guha, S. (2008, 22 november). Space relations of capital and significance of New Economic Enclaves: SEZs in India. *Economic and political Weekly*. 43, (47), 51-59.

Bardhan, P. (2002). Decentralization of Governance and Development. *Journal of Economic perspectives*. 16, (4), 185-205.

Bardhan, P., Mitra, S., Mookherjee, D. & Sarkar, A. (2009). Local democracy and clientelism: implications for political stability in Rural West Bengal. *Economic and Political Weekly*. 44, (9), 46-58.

Bardhan, P. & Mookherjee, D. (2005). Political economy of land reforms in West Bengal 1978-98. Geraadpleegd op 13 april 2009 op <http://globetrotter.berkeley.edu/macarthur/inequality/papers/Bardhanwbpelref17.pdf>

Bardhan, P. & Mookherjee, D. (2006). Decentralization in West Bengal: origins, functioning, and impact. In P. Bardhan & D. Mookherjee (Eds.), *Decentralization and local governance in Developing Countries. A comparative perspective*. (pp. 202-222). Cambridge: MIT Press.

Bardhan, P. & Mookherjee, D. (2006b). *Land reform, decentralized governance and rural development in West Bengal*. Niet-gepubliceerd rapport. Stanford Center for International Development Conference on Challenges of Economic policy in Asia.

Basu, D. (2001, 21 april). Political economy of 'middleness'. Behind violence in Rural West Bengal. *Economic and political weekly*. 36, (16), 1333-1344.

Basu, P.P. (2007, maart/april). "Brand Buddha" in India's West Bengal. The Left Reinvents itself. *Asian Survey*, 47, (2), 288-306.

Bavinck, M. (2003). The spatially splintered state: myths and realities in the regulation of marine fisheries in Tamil Nadu, India. *Development and change*, 34, (4), 633-657.

Beck, U. (2000). *What is Globalization?* Cambridge: Polity Press.

Bhaduri, A. (2009). *Predatory Growth*. Onuitgegeven paper.

Bhattacharya, D. (1999). "Politics of middleness: the changing character of the Communist Party of India (Marxist) in rural Bengal (1977-90). In B. Rogaly, B. Harriss-White & S. Bose. *Sonar Bangla? Agricultural growth and Agrarian Change in West Bengal & Bangladesh*. New Delhi: Sage.

Bhattacharyya, H. (2005). *Federalism and regionalism in India. Institutional strategies and political accomodation of identity. Working paper 27*. Burdwan: Heidelberg papers in South Asian and comparative politics.

Bhattacharyya, S. (2007). Class and the politics of participatory Rural transformation in West Bengal: an Alternative to World Bank orthodoxy. *Journal of Agrarian Change*, 7,(3), 348-381.

Bhattacharyya, A. (2009a). *Singur tot Lalgarh via Nandigram. Rising flames of people's anger against displacement, destitution and state terror*. Delhi: Visthapan Virodhi Jan Vikas Andolan.

Bhattacharyya, D. (2009b, 28 februari). Of control and factions: the changing "Party Society" in Rural West Bengal. *Economic and political Weekly*, 43, (9), 59-69.

Bidwai, P. (2008). Indiërs boos om verhuizing Tata naar Gujarat. Geraadpleegd op 13 februari 2009 op www.mo.be.

Bijoy, C.R. (2009). *SEZ: corporate statehood defined*. Geraadpleegd op 15 augustus 2009 op www.countercurrents.org

Bishnu, S. (2009, 20juni). What Lalgarh signifies for the CPI(M). *Economic and political weekly*. 43, (25), 143-146.

Bogaert, K. (2008). De privatisering van de publieke ruimte: neoliberale ontwikkelingen in Marokko. In R. Doom (Ed.). *Conflict en ontwikkeling. Overleven in de grensgebieden van de globalisering*. (pp. 45-64). Gent: Story-Scientia.

Bose, P. (2009, 3 oktober). Verdict 2009: An appraisal of critiques of the Left. *Economic and Political Weekly*, 44, (40), 32-38.

Bourdieu, P. (1998). 'Neoliberalism, the utopia (becoming a reality) of unlimited exploitation'. In: P. Bourdieu. *Acts of resistance: against the tyranny of the market* (pp.94-105). New York: The new press.

Brass, P.R. (1997). *Theft of an idol. Text and context in the representation of collective violence*. New Jersey: Princeton University Press.

Brenner, N. & Theodore, N. (2002a). Preface: From the "New localism" to the Spaces of Neoliberalism [elektronische versie]. *Antipode*. 34, (3), 341-347.

Brenner, N. & Theodore, N. (2002b). Cities and the geographies of "actually existing neoliberalism". *Antipode*, 43, (3), 349-379.

Brenner, N. & Theodore, N. (2002c). *Spaces of neoliberalism: urban restructuring in North America and Western Europe*. Oxford: Blackwell Publishing.

- Chambers, R. & Conway, G.R. (1991). Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century. Geraadpleegd op 12 oktober 2009 op <http://community.eldis.org/.59b4ab37/dp296.pdf>
- Chandra, N.K. (2008, 13 december). Tata motors in Singur: a step towards industrialisation or pauperisation? *Economic and Political Weekly*, 43, (50), 36-51.
- Chang, H.J. (2002). Breaking the mould: an institutionalist political economy alternative to the neo-liberal theory of the market and the state. *Cambridge Journal of Economics*, 26, 539-559.
- Chatterjee, P. (2004). *The politics of the governed. Reflections on popular politics in most of the world*. New York: columbia University Press.
- Chatterjee, P. (2008, 19 april). Democracy and Economic Transformation in India. *Economic and political weekly*, 43, (16), 53-62.
- Chatterjee, P. (2009a, 28 februari). The coming Crisis in West Bengal. *Economic and Political Weekly*, 44, (9), 42-45.
- Chatterjee, T. (2009b, 9 juli). Disgruntled Left leaders join Didi. *Hindustan Times*. 4, 1
- Chatterjee, J. & Basu, S. (2009, 26 september). West Bengal: Mandate for change. *Economic and Political Weekly*, 44, (39), 152-156.
- Chaudhuri, S. (2006). What difference does a constitutional amendment make? The 1994 panchayati raj act and the attempt to revitalize rural local government in India. In P. Bardhan & D. Mookherjee (Eds.), *Decentralization and local governance in Developing Countries. A comparative perspective*. (pp. 153-201). Cambridge: MIT Press.
- Chopra, R. (2003). Neoliberalism as doxa: bourdieu's theory of the state and the contemporary Indian discourse on globalization and liberalization. *Cultural studies*, 17, (3/4), 419-444.
- CNN-IBN (2008). *CPI-M, BUPC workers clash in Nandigram, 4 injured*. Geraadpleegd op 1 oktober op <http://ibnlive.in.com/news/cpim-bupc-workers-clash-in-nandigram-4-injured/60295-3.html>.
- Coolsaet, R. (2007-2008). *Machten en waarden in de wereldpolitiek. Actuele vraagstukken in de internationale politiek*. Gent: Academia Press.

Corbridge, S., Williams, G., Srivastava, M., Véron, R. (2005). *Seeing the state. Governance and governmentality in India*. Cambridge: Cambridge University Press.

Da Costa, D. (2007). Tensions of neo-liberal development: state discourse and dramatic opposition in West Bengal. *Contributions to Indian Sociology*, 41, (3), 287-320.

Dasgupta, A. (2009a, 29 juni). Hammered and Stricken. *India Today*. 34, (27), 26-29.

Dasgupta, I. (2009b, 1 augustus). On some Left Critiques of the left. *Economic and political weekly*. 44 (31), 109-111.

Dasgupta, R. (2009c, 28 februari). The CPI(M) 'Machinery in West Bengal: Two village Narratives from Kochbihar and Malda. *Economic and Political Weekly*, 44, (9), 70-81.

Deininger, K, Jin, S. & Nagarajan, H.K. (2009). Land reforms, poverty reduction and economic growth: evidence from India. *Journal of development studies*, 45, (4), 496-521.

Dhar, S. (2006). Industrie palmt landbouwgronden West-Bengalen in. Geraadpleegd op 13 februari 2009 op www.mo.be

Dhareswar, A., Kauf, D.M., Dailami, M., Kishor, N., Lopez, R.E., Wang, Y. & Thomas, V. (2000). *The quality of growth*. Oxford & Washington DC: Oxford University Press & The World Bank.

Dohrmann, J.A. (2008, januari). *Special Economic Zones in India – An introduction*. ASIAN. 106, (1), 60-80.

Doom, R. (2001). Hoe de juiste vragen stellen? Een inleiding. In R. Doom (2001). *De structuur van de waanzin. Conflicten in de periferie*. Gent: Academia Press.

Doom, R. & Hongping, L. (2008). Het verzet van de onteigende boeren in China: de disharmonie in het politiseren van de wettelijkheid. In R. Doom. (Red). *Conflict en ontwikkeling. Overleven in de grensgebieden van de globalisering* (pp. 147-170). Gent: Academia Press.

Doornbos, M. (2003). 'Good governance': The metamorphosis of a policy methapor. *Journal of International Affairs*. 57, (1), 3-17.

Escobar, A. (2001). Culture sits in places: reflections on globalism and subaltern strategies of localization. *Political geography*, 20, (2), 139-174

EPW (2007, 17 november). Mocking democracy. The CPI(M) and the West Bengal government are guilty of perpetrating mob violence in Nandigram. *Economic and Political Weekly*, 42, (45/46), 5-6.

Fernandes, W., Chhetry, S., Joseph, S. & Lama, S. (2006). *Development-Induced displacement and deprivation in West Bengal 1947-2000: A Quantitative and Qualitative Database on Its Extent and Impact. A Summary* [elektronische versie]. Guwati: North Eastern Social Research Centre.

Fernandes, W. (2007). Singur and the displacement scenario. *Economic and political Weekly*, 42, (3), 203-206.

Ghatak, M. & Ghatak, M. (2002, 5 januari). Recent reforms in the panchayat system in West Bengal. Toward greater participatory governance? *Economic and political weekly*, 37, (1), 45-57.

Guha, A. (2007, 15 september). Peasant resistance in West Bengal a decade before Singur and Nandigram. *Economic and political weekly*, 42, (37), 3706-3711.

Gupta, A. (1995). Blurred boundaries: the discourse of corruption, the culture of politics and the imagined state. *American Ethnologist*, 22, (2), 375-402.

Hanstad, T. & Brown, J. (2001). *Land reform law and implementation in West Bengal: lessons and recommendations. RDI reports on foreign aid and development. N° 112*. Seattle: Rand Development Institute.

Harvey, D. (2007). Neoliberalism as a creative destruction. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 610, 21, 21-44.

IMSE (2009). *Development of Special Economic Zones (SEZ) and peoples' movement against land alienations in West Bengal. A West Bengal State Social Watch Report*. IMSE: Kolkata.

Jessop, B. (n.d.). *The spationtemporal dynamics of capital and its globalization – and how the challenge state power and democracy*. Geraadpleegd op 4 februari 2009 op: <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc132rj.pdf>

Kerkvliet, B.J.T. (2009). Everyday politics in peasant societies (and ours). *The Journal of Peasant Studies*, 36, (1), 227-243.

Kohli, A. (1987). *The state and poverty in India*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kohli, A. (2004). India's Fragmented-Multiclass State and Protected industrialization. In: A. Kohli. *State-directed development. Political power and industrialization in the global periphery*. (pp. 257-288). Cambridge: Cambridge University Press.

Lal, D. (1983). *The poverty of development economics*. London: Hobart.

Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Londen: Blackwell.

Le Mons Walker, K. (2008). Neoliberalism on the ground in rural India: predatory growth, agrarian crisis, internal colonization, and the intensification of class struggle. *The Journal of Peasant Studies*, 35, (4), 557-620.

Maharatna, A. (2007). Population, economy and society in West-Bengal since the 1970's. *Journal of Development Studies*, 43, (8), 1381-1422.

Majumdar, M. (2009, 28 februari). Democracy in praxis: two non-left gram panchayats in West Bengal. *Economic and political Weekly*, 44, (9), 82-93.

Manti, D. (2001). Naxalisme. Onrust op het platteland in India. In R. Doom (Ed.), *De structuur van de waanzin. Conflicten in de periferie*. (pp. 190-217). Gent: Academia Press.

Matthew, G. (2002). India. (The republic of India). In Griffiths, A.L. & Nerenberg, K., *Handbook of federal countries. Forum of federations*(161-177). Montreal: Mc-Gill Queen's University Press.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2007). *India: de olifant ontwaakt? Feiten en Cijfers [elektronische versie]*. Den Haag: IFZ-Bedrijfsuitgeverij.

Mitra, S.K. & Singh, V.B. (1999). *Democracy and social change in India*. New Delhi: Sage publications.

Mitra, S. (2007). *Special economic zones in India: white elephants or races horses* [elektronische versie]. Pune: Gokhale Institute of politics and economics.

Mukherjee, S. (2007, 3 november). The use and abuse of democracy in West Bengal. *Economic and political weekly*, 42, (44), 101-108.

Munck, R. (2003). Neoliberalism, necessitarianism and alternatives in Latin America: there is no alternative (TINA)? *Third World Quarterly*, 24, 3, 495-511.

Newton, K. & Van Deth, J.W.(2007). Multi-level government: international, national and subnational. In K. Newton & J.W. Van Deth. *Foundations of comparative politics* (pp.72-99). Cambridge: Cambridge University Press.

Peck, J. (2001). Neoliberalizing states: thin policies/hard outcomes. *Progress in Human Geography*, 25, (3), 445-455.

Peck, J. & Tickell, A. (2002). "Neoliberalizing Space". *Antipode*, 34, (3), 380-404.

Rajashekara H.M. (1997, maart). The nature of Indian Federalism. *Asian Survey*, 37, (3) ,245-253.

Rao, M.G. & Singh, N. (2005). *Political economy of federalism in India*. New Delhi: Oxford University Press.

Rao, S. (2008). West Bengal's right turn. *Dollars & Sense*, 13, 275, 18-23.

Raychaudhuri, A. (2004a). *A case study from Reducing Poverty, sustaining growth. What works, what doesn't and why. A global exchange for scaling up success. Lessons from the Land Reform Movement in West Bengal*. Kolkata: The world Bank: The international Bank for Reconostruction and development.

Raychaudhuri, A. (2004b). *Lessons from the Land Reform Movement in West Bengal, India*. Kolkata: The World Bank.

Raychaudhuri, A. & Chakraborty, A. (1981). "Sharecropping in West Bengal: where it stands today." In M. Bose (Ed.). *Land Reforms in eastern India*. (pp.121-142) Kolkata: Jadavpur University.

- Ries, N. (2002). "Honest Bandits" and "Warped People": Russian Narratives about money, corruption and moral decay. In C.J. Greenhouse, E. Mertz & K.B. Warren (eds.) (2002). *Ethnography in unstable places. Everyday lives in contexts of dramatic political change* (pp.276-315). Londen: Duke University Press.
- Rigg, J. (2007). *An everyday geography of the global south*. London: Routledge.
- Ruud, A.E. (1994). Land and power: the marxist conquest of rural Bengal. *Modern Asian Studies*, 28, 2, 357-380.
- Ruud, A.E. (2000). Corruption as Everyday Practice. The Public-Private Divide in Local Indian Society. *Forum for development studies*, 26, (2), 271-294.
- Ruud, A.E. (2001). Talking dirty about politics: a view from a Bengali village. In Fuller, C.J. & Bénéï, V. (2001). *The everyday state and society in modern India*. (pp. 115-136). Londen: Hurst & Company.
- Sampat, P. (2003). *Economic globalisation Today*. Bangalore: Books for Change.
- Sampat, P. (2008, 12 juli). Special economic zones in India. *Economic and political Weekly*, 43, (28), 25-29.
- Sarkar, A. (2009, 11 november). Didi: 7/7; Buddha: 0/5. *Hindustan Times*. 4, (266), 1.
- Sarkar, S. & Sarkar, T. (2009a, 27 juni). Lalgargh: questions to the Left. *Economic and political weekly*, 44, (26), 5.
- Sarkar, S. & Sarkar, T. (2009b, 27 juni). Notes on a dying people. *Economic and political weekly*. 44, (26/27), 10-14.
- Sau, R. (2008, 25 oktober). A ballad of Singur: progress with human dignity. *Economic and political Weekly*, 43, 43, 10-13.
- Schulte Nordholt, H. (2003). Renegotiating boundaries. Access, agency and identity in post-soeharto Indonesia. *Bijdragen tot de taal-, land- en vokenkunde*, 159, (4), 550-589.
- Scott, J.C. (1985). *Weapons of the weak. Everyday forms of peasant resistance*. London: Yale University Press.

Shalti Research Group (2008). *SEZ in West Bengal. Growth Trajectory Impact*. Kolkata: Camp.

Shangvai, S. (5 juli 2006). 'Land-grab by Rich: the politics of SEZs in India'. Geraadpleegd op 5 mei 2009, op http://www.thesouthasian.org/archives/2006/landgrab_by_rich_the_politics.html.

Sikor, T. & Lund, C. (2009). Access and property: a question of power and authority. *Development and change*, 40,(1), 1-22.

Spencer, J. (2007). *Anthropology, politics and the state. Democracy and Violence in South Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sud, N. (2009). The Indian State in a Liberalizing Landscape. *Development and Change*, 40, (4), 645-665.

Swyngedouw, E. (2004). Globalisation or glocalisation? Networks, territories and rescaling. *Cambridge Review of International Affairs*, 17, (1), 25-48.

Thompson, M.R. (2004). Pacific Asia after "Asian Values": authoritarianism, democracy and 'good governance'. *Third World Quarterly*, 25, (6), 1079-1095.

Véron, R., Williams, G., Corbridge, S. & Srivastava, M. (2006). Decentralized corruption or corrupt decentralization? Community monitoring of poverty-alleviation schemes in Eastern India. *World development*, 34, (11), 1922-1941.

Vertommen, S. (2008). De neoliberale ontwikkelingen in Latijns-Amerika: de neerslag op urbanisering. In: R. Doom (Ed.). *Conflict en ontwikkeling. Overleven in de grensgebieden van de globalisering*. (pp. 65-88). Gent: Story-Scientia.

Wadhva, C.D. (2008) India trying to liberalise: economic reforms since 1991. Geraadpleegd op 15 2009 op <http://www.apcss.org/Publications/Edited%20Volumes/RegionalFinal%20chapters/Chapter16Wadhva.pdf>

Williams, G. (1999). "Panchayati Ray and Changing Micro-Politics of West Bengal". In B. Rogarly, B. Harriss-White & S. Bose (Eds). *Sonar Bangla? Agricultural growth and agrarian change in West Bengal and Bangladesh* (pp. 229-252). New Delhi: Sage Publications.

Williams, G. (2001). Understanding “political stability”: party action and political discourse in West Bengal. *Third World Quarterly*, 22, (4), 603-622.

World Bank (1981). *Accelerated development in Sub-Saharan Africa: an agenda for Action*. Washington DC: The World Bank.

Zemni, S. & Bogaert, K. (2006). *Morocco and the mirages of democracy and good governance*. *UNISCI Discussion Papers N°12*. Geraadpleegd op het internet op 5 december 2009 op <http://www.psw.ugent.be/menarg/publications/UNISCIZemni12.pdf>

Zemni, S. & Parker, C. (2008) De neoliberale revolutie in de Arabische wereld: een stille aardverschuiving die niemand zag... In: R. Doom (Ed.). *Conflict en ontwikkeling. Overleven in de grensgebieden van de globalisering* (pp. 19-44). Gent: Story-Scientia.

Lijst van afbeeldingen en figuren

Figuur pagina 16 uit IMSE (2009). Development of Special Economic Zones (SEZ) and peoples' movement against land alienations in West Bengal. A West Bengal State Social Watch Report. IMSE: Kolkata.

Figuur pagina 20: uit Da Costa, D. (2007). Tensions of neo-liberal development: state discourse and dramatic opposition in West Bengal. Contributions to Indian Sociology, 41, (3), 287-320.

Figuur pagina 35 uit Dasgupta, A. (2009a, 29 juni). Hammered and Stricken. India Today. 34, (27), 26-29.

Figuur pagina 42 geraadpleegd op het internet op 26 november 2009 op [http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cpmmuralkolkata_\(109\).JPG](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cpmmuralkolkata_(109).JPG)

Figuur pagina 46: eigen foto op 6 november 2009

Bijlagen

Bijlage 1: SEZ Act 2003 West Bengal.....	64
--	----

Annexure - iii

THE WEST BENGAL SPECIAL ECONOMIC ZONE ACT, 2003

An Act to facilitate the development, operation, maintenance, management, administration and regulation of Special Economic Zone in the State of West Bengal so as to accelerate economic reforms and to promote the rapid and orderly growth, development and operation of industries in such Special Economic Zone, and to provide for the matters, connected therewith or incidental thereto.

Whereas it is expedient to facilitate the development, operation, maintenance, management, administration and regulation of Special Economic Zone in the State of West Bengal so as to accelerate economic reforms and to promote the rapid and orderly growth, development and operation of industries in such Special Economic Zone, and to provide for the matters connected therewith or incidental thereto;

It is hereby enacted in the Fifty-fourth Year of the Republic of India, by the Legislature of West Bengal, as follows –

CHAPTER I Preliminary

Short title and Commencement

1. (1) This Act may be called the West Bengal Special Economic Zone Act, 2003,
- (2) It extends to the whole of West Bengal.
- (3) It shall come into force on such date or dates and in such area or areas as the State Government may, by notification in the Official Gazette, appoint and different dates may be appointed for different provisions of this Act for different areas.

Definitions

2. In this Act, unless the context otherwise requires, -
 - (a) "amenities" means all the basic and essential services including road, water supply, power supply, sewerage, street lighting, drainage, public health and sanitation, education, transport, fire fighting service, public parks, residential services, clubs, markets, shops and outlets and collection, treatment and disposal of industrial and municipal wastes, and also includes such other facilities or services as the State Government may, by notification, specify to be an amenity for the purpose of this Act;
 - (b) "authority" means the Special Economic Zone Development Authority constituted for a Special Economic Zone under section 9;
 - (c) "Central Government" means the Government of India ;
 - (d) "Developer" means a person selected by the State Government in the manner specified in section 7;
 - (e) "Development Commissioner" means an officer appointed as the Development Commissioner

by the Central Government and vested with such powers; and assigned with such functions, as mentioned in section 4;

(f) "domestic tariff area", for the purposes of this Act, means the . . 'geographical area of the Union of India excluding the area of a Special Economic Zone;

(g) "infrastructure" includes industrial, commercial or social infrastructure for the development of a Special Economic Zone;

(h) "notification" means a notification published in the Official Gazette;

(i) "prescribed" means prescribed by the rules made under this Act;

(j) "regulations" means regulations made under this Act;

(k) "Schedule" means Schedule appended to this Act;

(l) "Special Economic Zone" means a specifically delineated duty-free enclave, as if it were a foreign territory for the purposes of trade operations, duties and tariffs, having been declared and notified in the Official Gazette as a Special Economic . Zone by the Central Government;

(m) "State Governnent" me8nStheGovernnentofWestBengal;

(n) "unit" means an enterprise or part thereof, which occupies space within the Special Economic Zone for carrying on business as approved by the Development Commissioner.

CHAPTER II

Identification of Special Economic Zone

3. (1) The State Government may identify any area or areas to be a Special Economic Zone and may invite or accept proposals for tile development of such area or areas as Special Economic Zone, in such manner as may be prescribed . .

(2) The proposal for establishing a Special Economic Zone shall be forwarded by tile State Government to the Central Government for its approval.

(3) Without prejudice to the provisions of sub-section (1) and sub-section (2), any area or areas identified as a Special Economic Zone prior to the coming into force of this Act, shall be deemed to have been duly identified as a Special Economic Zone under this section.

CHAPTER III

Powers and functions of the Development Commissioner

4. (1) Subject to the provisions of this Act and the rules made there under, the Development Commissioner shall be vested with the power to supervise, oversee and co-ordinate the activities of the Developer and units in .8. a Special Economic Zone and to exercise such powers, and to discharge such functions, as are conferred on him by or under this Act or the rules framed thereunder, in respect of such Special Economic Zone

(2) Notwithstanding anything to the contrary contained in any other law for the time being in force, the Development Commissioner shall be empowered-

(a) to act as a single agency to grant or issue, in such manner as may be prescribed, approval, clearance, consent, permission, license and other authorizations, required for establishment and operation of any unit in a Special Economic Zone;

(b) to act as a conciliation officer for mediating in, and promoting the settlement of, an industrial dispute under the Industrial Disputes Act, 1947

(c) to administer labour laws, for the time being in force, in such manner as may be prescribed, under the supervision of the State Government in the Department of Labour;

(3) In particular and without prejudice to the generality of the foregoing , provisions, the Development Commissioner shall exercise the following functions:-

(a) to supervise and monitor compliance of the terms and conditions of approval, clearance, consent, permission, license and any other authorization granted or issued by him;

(b) to Call any information required to supervise and monitor the terms and conditions of approval, clearance, consent, permission, license and any other authorization granted or issued by him;

(c) to take appropriate action for non-compliance of any of the terms and conditions. of approval.

- clearance, consent, permission, license and any other authorization granted or issued by him;
- (d) to recommend and certify an unit for the purpose of availing it of benefit under the Export-import Policy declared from time to time by the Central Government;
- (e) to perform such other functions as the State Government may, by notification, prescribe.

Nomination of officers to assist Development Commissioner

5. (1) The State Government may, by notification, nominate such officers, as to it may think fit, to assist the Development Commissioner for effectively carrying out the powers and functions conferred on him by or under this Act.

(2) The officers to be nominated under sub-section (1), shall be the officers from amongst the following departments of the State Government, namely: -

- (i) Finance Department;
- (ii) Department of Commerce and Industries;
- (iii) Department of Labour;
- (iv) Department of Municipal Affairs;
- (v) Department of Cottage and Small-Scale Industries;
- (vi) Department of Housing;
- (vii) Department of Power;
- (viii) Department of Environment;
- (ix) Department of Urban Development.

Explanation - For the purpose of this sub-section, the expression "departments" shall include directorates, if any, under such departments.

(3) The State Government may, by notification, nominate such officers from departments other than those specified in sub-section (2), as it may think fit, for the purpose of assisting the Development Commissioner.

Delegation of powers

6. The State Government may, by notification, direct that any function or power which the State Government may perform, exercise or discharge under this Act, shall subject to such conditions, if any, as may be specified in the notification, be performed, exercised or discharged by the Development Commissioner, and, where any such power is delegated he shall perform, exercise or discharge such powers in the same manner and to the same extent as if they were conferred on him directly by this Act and not by way of delegation.

CHAPTER IV

Developer

Selection of Developer

7. (1) The State Government shall select the Developer, in such manner and subject to such conditions as may be prescribed, for the purpose of development, of the area or areas, identified as a Special Economic Zone.

(2) Without prejudice to the foregoing provisions of sub-section (1), any Developer selected prior to coming into force of this Act, shall be deemed to have been validly selected under this Act.

Powers and functions of Developer

8. (1) Subject to the provisions of this Act and the rules framed there under, the Developer shall secure planned development of a Special Economic Zone and provide infrastructure and amenities for the establishment, operation, maintenance and management of a Special Economic Zone;

(2) Subject to the provisions to this Act, the Developer shall have the power-

- (a) to allocate and transfer, subject to his own title, either by way of lease or sale or otherwise, plots of land, buildings or installations for industrial, commercial, residential or other purposes;
- (b) to purchase land or to acquire legal right and title independently, in respect of land which is proposed to be developed as a Special Economic Zone;
- (c) to levy service charges for providing the infrastructure or amenities to this unit in a Special Economic Zone after obtaining approval of the authority;
- (d) to authorize any person for the purpose of providing services or for collection of charges within a Special Economic Zone.

(3) Without prejudice to the generality of the foregoing provisions of sub-sections (1) and (2), the Developer shall perform the following functions:-

- (a) to prepare a plan for the development of a Special Economic Zone, in conformity with the regulations made by the authority or after obtaining the approval from the State Government;
- (b) to demarcate and develop sites for industrial, commercial, residential and other purposes according to the plan; .
- (c) to develop, construct, install, operate, manage and maintain infrastructure and amenities for implementation of such plan;
- (d) to demarcate the boundaries of a Special Economic Zone or any part thereof;
- (e) to perform such other functions as may be prescribed.

CHAPTER V

Special Economic Zone Development Authority

Constitution of Special Economic Zone Development Authority

9. (1) The State Government may, by notification, constitute a Special Economic Zone Development Authority for every Special Economic Zone, as it may deem fit and proper, to exercise the powers conferred on, and the functions, assigned to it under this Act and the rules framed there under.

(2) The authority shall be a body corporate by the name notified under sub-section (1), having perpetual succession and a common seal and by the said name, may sue and be sued.

Members of authority

10. (1) Every authority shall consist of the following members, namely:-

- (a) Development Commissioner of the Special Economic Zone;
- (b) two members to be nominated by the Developer; of concerned Special Economic Zone;
- (c) one member to be nominated by the unit or units within such Special Economic Zone; :
- (d) two members to be nominated by the State Government.

(2) The Development Commissioner of the Special Economic Zone shall be the Chairperson of the authority.

(3) The term of office of, and the manner of filling casual vacancies among, the members of the authority shall be such as may be prescribed.

Disqualifications

11. A person shall be disqualified for being appointed as a member of the authority, if he-

- (a) has been convicted and sentenced to imprisonment for an offence which in the opinion of the State Government involves moral turpitude; or
- (b) is an undischarged insolvent; or
- (c) is of unsound mind and stands so declared by a contempt court ; or
- (d) has been removed or dismissed from the service of the Central Government or the State Government or a body corporate owned or controlled by the Central Government or the State

Government, as the case may be; or

(e) has in the opinion of the State Government such financial or other interest in the authority as is likely to affect, prejudicially, the discharge of his functions as a member.

Removal of Member

12. The State Government may remove any member of the authority who-

(a) without excuse, sufficient in the opinion of the State Government, is absent more than four consecutive meetings of the authority,

(b) has, in the opinion of the State Government, so abused his position as a member as to render his continuance on the authority detrimental to the interests of the authority.

Validity of facts and proceedings

13. No act or proceeding of the authority shall be invalid by reason only of the existence of any vacancy amongst its members or any defect in the constitution thereof

Meetings of the Authority

14. (1) The authority shall meet at least once in a month at such time and place, and shall observe such rules of procedure in regard to transaction of business at its meetings, as may be provided by regulations.

(2) The quorum necessary at any such meetings, of the authority shall be three

(3) All questions at a meeting of the authority shall be decided by a majority of votes of the members present and voting and in the case of equality of votes, the Chairperson or in his absence; any other person presiding shall have a second or casting vote.

Officers and employees of the Authority

15. (1) The authority may appoint such officers and employees, as it may consider necessary for the efficient performance of functions by such authority.

(2) The salaries and allowances payable to, and the other terms and conditions of service of, such officers and employees shall be such as may be determined by regulations.

Powers and functions of the Authority

16. (1) It shall be the duty of an authority to secure the development and management of a Special Economic Zone in accordance with the guidelines issued by the Central Government or State Government, as the case may be, from time to time.

(2) Notwithstanding anything to the contrary contained in any other law for the time being in force, the authority shall have the power-

(a) to levy tax or charge fees or service charges for the amenities or infrastructure provided by it

(b) to authorise any person to collect tax, fees Of service charges, to the extent such amenities or infrastructure are not provided by the Developer;

(c) to authorise the Developer to collect service charges, to the extent such amenities or infrastructure are provided by the Developer;

(d) to purchase by agreement, or to take on lease or under any form of tenancy, any land and to erect thereon such buildings as may be necessary for the purpose of carrying on its undertakings;

(e) to enter into or perform such contracts as may be necessary for the discharge of its functions and the exercise of its powers under this Act;

- (f) to provide facilities for consignment, storage and delivery of goods;
 - (g) to do all other things, with prior approval of the State Government, with a view to facilitating the business and the functions of the authority.
- (3) In particular and without prejudice to the generality of the foregoing provisions of sub-sections (1) and (2), the authority shall perform the following functions: -
- (a) to ensure co-ordination with other departments and agencies for smooth implementation of the projects or units within a Special Economic Zone;
 - (b) to discharge the functions of a Municipality under the West Bengal Municipal Act, 1993, and the rules or regulations made there under;
 - (c) to resolve disputes of administrative nature between the units and the agencies providing services within the territorial jurisdiction of the authority;
 - (d) to discharge other functions as may be prescribed or are supplemental, incidental or consequential to any of the functions conferred on it, by or under this Act.

Fund of Authority

17. (1) There shall be a Fund to be called the Special Economic Zone Development Authority Fund (hereinafter referred to as the "fund") to be held by authority in trust for the purposes of this Act and all monies realised or realizable under this Act, and all monies otherwise received by the authority, shall be credited thereto.
- (2) The authority may, with the previous approval of the State Government, borrow money from the open market or otherwise for carrying out the functions under this Act.

Receipt into and payment from fund

18. All receipts of the authority shall be carried into, and all payments by the authority shall be made from, the fund.

Expenditure from fund

19. The authority shall have the power to spend such sums as it thinks fit to carry out the objects authorised by or under this Act, and such sum shall be treated as expenditure payable out of the fund of the authority.

Maintenance of accounts

20. (1) The authority shall cause to be maintained proper books of accounts in such form, and in such manner, as may be prescribed
- (2) The accounts of the authority shall be audited by the Auditor appointed by the State Government in this behalf at such time, and in such manner, as may be prescribed.

Authority to act on business principles

21. It shall be the general principle of the authority that in carrying on its undertakings it shall act on business principles.

Supersession of authority

22. (1) The State Government may, by an order published in the Official Gazette, supersede an authority for such period as may be specified in the order after giving such authority a reasonable opportunity to show cause against the order proposed to be issued and after considering the objection, if any, of such authority.

- 2) Upon the publication of an order under sub-section (1)-
- a) all the members of the authority shall as from the date of supersession vacate their offices as such members;
 - b) all the powers and duties which may by or under the provisions of this Act or any other law for the time being in force, be exercised or performed, by the authority shall, during the period of supersession, be exercised and performed by such person as the State Government may direct;
 - c) all properties vested in the authority shall, during the period of supersession, vest in State Government.
- 3) On the expiration of the period of supersession as specified in the order issued under sub-section (1), the State Government may-
- a) extend the period of supersession for such further term as It may consider necessary, or
 - b) reconstitute the authority in the manner provided in this Act for constituting the authority.

Liquidation of authority

2. No provision of any law relating to the Winding up of companies or corporations shall apply to the authority and the authority shall not be placed in liquidation save by order of the State Government and save in such manner as may be directed by the State Government.

Recovery of sum due

1. Any sum payable to the authority shall be recoverable as arrears of land-revenue under the Bengal Public Demands Recovery Act, 1913.

CHAPTER VI

Generation and supply of electricity

Generation and supply of electricity

3. (1) Subject to the provisions of this Act, generation, distribution or transmission of electricity in a Special Economic Zone shall be governed by the provisions of the Electricity Act, 2003.
- 2) The distribution licensee as defined under clause (17) of section 2 of the Electricity Act, 2003, shall ensure supply of good quality of electricity for consumers in the respective Special Economic Zone.
- 3) The Developer or joint venture companies promoted by the Developer, or public sector enterprises can act as Independent Power Producers, which may, establish dedicated provision of power in a Special Economic Zone including generation, transmission and distribution complying with the provisions of the Electricity Act, 2003.
- 4) The fixation of tariffs for distribution of power within a Special Economic Zone will be governed by the Electricity Act, 2003.
- 5) The industrial unit and other establishments in a Special Economic Zone may install their own power plants for captive use as provided under the Electricity Act, 2003.
- 6) The electricity duty will be waived in full, without any restriction of period in-respect of all the industries and other establishments to be set up in a Special Economic Zone.

CHAPTER VII
Environment related issues

Environmental clearances, etc.

26. (1) The Development Commissioner may, upon delegation of powers by the West Bengal Pollution Control Board (hereinafter referred to as the "Board"), grant clearance and consent in the prescribed manner under the provisions of the Water (Prevention and Control of Pollution) Act, 1974, the Air (Prevention and Control of Pollution) Act, 1981, and the Environment (Protection) Act, 1986, to establish and operate units and activities in a Special Economic Zone under such terms and conditions, as may be decided by the board from time to time,
- (2) The Board shall provide assistance to the Development Commissioner for the discharge of the above functions, including placement of technical personnel under the administrative control of the Development Commissioner.
- (3) The units carrying on or intending to carry on any of the projects mentioned in the Schedule shall obtain environmental clearance from the Ministry of Environment and Forest, Government of India. In case the Central Government delegates the power to issue such environmental clearance to the State Government or to the Development Commissioner, the Development Commissioner may grant such clearance.
- (4) Every unit shall submit a quarterly certificate of compliance to the Development Commissioner, in the prescribed format, confirming that such unit fulfils the requirements or restrictions relating to the environment and pollution control.
- (5) The empowered Officer deputed by the Board may, with the approval of the Development Commissioner, conduct inspections of the units in a Special Economic Zone to verify the compliance of the environmental standards as required under the Water (Prevention and Control of Pollution) Act, 1974, the Air (Prevention and Control of Pollution) Act, 1981 and the Environment (Protection) Act, 1986 and the rules or regulations framed there under.

CHAPTER VIII
Exemption from State taxes, duties, cesses and levies

Exemptions from taxes, duties, levies and cesses

27. (1) The Developer of, or units located in, a Special Economic Zone shall in the prescribed manner be exempt from Payment of any tax duty fee cess or any other levy payable under the provisions of any State law for-
- (i) any goods exported out of, or imported into, a Special Economic Zone; or
 - (ii) inter-unit transaction of goods within a Special Economic Zone or
 - (iii) inter-Special Economic Zone transaction of goods; or
 - (iv) any goods sent from a Special Economic Zone for value addition to the domestic tariff area and returned to such Special Economic Zone thereafter; or
 - (v) services that provide for value addition to a product within a Special Economic Zone:
- Provided that goods imported for into or for consumption within domestic area will be treated as any other Import into such domestic tariff area, and will attract the normal duties, taxes, cesses or any other levies;
- (2) All transactions and transfers of immovable property or documents relating thereto within Special Economic Zone shall be exempt from payment of stamp duty and registration fee.

CHAPTER IX
Miscellaneous

Declaration of Special Economic Zone as Industrial Township

28. (1) The Governor having regard to the area of a Special Economic Zone and municipal services to be provided, may by notification, declare such Special Economic Zone to be an Industrial Township in accordance with the provisions of the West Bengal Municipal Act, 1993, and upon such declaration, the provisions of the West Bengal Municipal Act, 1993~ shall apply with such incidental and consequential modifications as the State Government may specify in such notification.

(2) Notwithstanding anything contained in clause (b) of sub-section (1) of section 385B of the West Bengal Municipal Act, 1993, in every industrial township so declared under sub-section (1), the concerned authority shall also perform the functions of an Industrial Township Authority as specified in the West Bengal Municipal Act, 1993.

(3) Upon the publication of such notification, the provisions of the West Bengal Town and Country (Planning and Development) Act, 1979, and the rules, regulations, notifications, if any, framed there under, shall have no application in the area of a Special Economic Zone.

Units to be public utility service

29. The units in a Special Economic Zone shall be declared as public utility service under the Industrial Disputes Act, 1947.

Overriding effect of the Act

30. The provisions of this Act and rules made there under shall have effect notwithstanding anything contrary contained in any other law for the time being in force.

Protection of action taken in good faith

31. No suit, prosecution or other legal proceedings shall be instituted against any person for anything which is in good faith done or intended to be done, under this Act or under the rules made there under.

Power of State Government to make rules

32. (1) The State Government may, by notification, make rules, with prospective or retrospective effect, for carrying out the purposes of this Act.

(2) In particular and without prejudice to the generality of the foregoing power, such rules may provide for all or any of the matters, which under any provision of this Act are required to be prescribed, or to be provided for by rules,

Power of authority to make regulations

33. The authority may in consultation with the State Government make regulations not inconsistent with this Act and the rules framed thereunder for the purpose of giving effect to the Provisions of this Act

Contravention of provisions to be an offence

34. Contravention of any of the provisions contained in any law with reference to functioning any unit with reference to any license, permission, registration, exemption or any other terms and

conditions shall be an offence under the said law and shall be punishable under the relevant provision of the said law

Power to remove difficulties

35. If any difficulty arises in giving effect to any of the provisions of this Act, the State Government may, by order, not inconsistent with the provisions of this Act, remove the difficulty. Provided that no such order shall be made after the expiry of a period of three years from the date of coming into force of this Act.

THE SCHEDULE **[See sub-section (3) of section 26.]** **List of Projects requiring environmental** **Clearances from the Central Government**

1. Nuclear Power related projects such as Heavy Water Plants, nuclear fuel complex, rare earths.
2. River Valley projects including hydel power, major irrigation and their combination including flood control.
3. Ports, Harbours, Ailports (except minor ports and harbours).
4. Petroleum Refineries including crude and product pipeline.
5. Chemical Fertilizers (Nitrogenous and Phosphatic other than single super phosphate).
6. Pesticides (Technical).
7. Petrochemical complexes (Both Olefinic and Aromatic) and Petro-chemical intermediates such as DMT, caprolactam, LAB, etc. and production of basic plastics such as LDPE, HDPE, PP, HVCo;
8. Bulk drugs and pharmaceuticals.
9. Exploration for oil and gas and their production, transportation and storage.
10. Synthetic Rubber.
11. Asbestos and Asbestos products.
12. Hydrocyanic acid and its derivatives.
13. (a) Primary metallurgical industries (such as production of Iron and Steel, Aluminum, Copper, Zinc, Lead and Ferro Alloys).
(b) Electric arc furnaces (Mini Steel Plant).
14. Chlor-alkali industry
15. Integrated paint complex including manufacture of resins and basic raw materials required in the manufacture of paints.
16. Viscose Staple fibre and filament yarn.
17. Storage batteries integrated with manufacture of oxides of lead and lead antimony alloy.
18. All tourism projects between 200m - 500m of High Tide Line or at locations with an elevation of more than 1 ODOMeters with investment of more than rupees five crores.
19. Thermal Power Plants.
20. Mining projects (major minerals) with leases more than 5 hectares.
21. Highway Projects
22. Tarred Roads in Himalayas and/ or Forest Areas.
23. Distilleries
24. Raw skins and Hides.
25. Pulp Paper and Newsprint.
26. Dyes
27. Cement
28. Foundries (individual)
29. Electroplating